STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 01212

A TOG IN REGENSBURG

Joseph Opatoshu

Permanent preservation of this book was made possible
by Henry P. Godfrey
in honor of
Mildred H. & Joseph Godfrey

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

א טאָג אין רעגענסבורג

י. אָפּאַטאָשו

אַ טאָג אין רעגענסבורג און אליהו בחור

צווייטע אויפלאַגע

אַרויסגעגעבן דורך די „ליטעראַרישע בלעטער"

Copyrigth, 1934
By J. Opatoshu

Printed in Poland
J. Opatoszu — A Tog in Regensburg.

Nakładem tygodnika
„Literarisze Bleter" Warszawa, 1934.

Druk. „WIR" Warszawa
Nowolipie 7

אינהאַלט:

	זייט
א טאָג אין רעגענסבורג	7
א פּאַשקוויל	101
דער מיינסטער גייט פאַרקויפן א בוך	109
ביים קאַרדינאַל	191
וואָרט-טייטש	123

א

די שוואַרצע שול-טירן, געשמידט און געהאַמערט מיט אײַזערנע מגן-דודס, זענען געשטאַנען ברייט צעעפנט. פון דער טיף האָט אַרויסגעשאָטנט אַ קילקייט, זיך צעלייגט איבערן געפלאַסטערטן אַרײַנגאַנג, ווו טויבן האָבן אַרומגעשפּאַצירט, זיך געוויגט אויף דינע, רויטע פיסלעך, געטערקלט.

אויפן באַלעמער איז געשטאַנען דער אַלטער יעקל, וואָס האָט שוין געהאַט איבערגעגעבן דאָס שמשות דעם זון זײַנעם. דאָס מאַטע פּנים געווונצלט און אײַנגעלאָפן פון אַלטקייט. ס'ווייסע בערדל, געקנופּט און געקאָלטנט, האָט זיך געריסן צו די פּיאות, צו די ברעמען, גלייך מען וואָלט ס'פּנים אַרומגענומען מיט אַ קרענצל קנאָבל.

ער האָט געקוקט אויפן רויטן טעפּיך, וואָס האָט זיך געשפּרייט צווישן באַלעמער און דעם אָרון-קודש, געקוקט אויף די אָפּגעפּוצטע הענגלײַכטערס און העסעס, אויף די ווייס-געשאַרטע „שטעט", אויף די אָפּגעפרישטע ווענט, וואָס זענען געווען באַמאָלט מיט הירשן, מיט שפּיל כּלים, מיט קאַפּיטלעך תהלים. דער אַלטער שמש האָט געשעפּט נחת, וואָס די פּרוכתן און מענטלעך זענען אויסגעוועטערט, וואָס

אין חלל פון דער שול זעט זיך קיין שטויבעלע נישט. ער האָט איינגעצויגן די ליפּן, די נאָז, ווי ער וואָלט זיך געהאַלטן ביים פּאַנאַנדערניסן, און אַ זאָג געטון צום זון מיט אַ יונג קולעכל:

— געלויבט השם־יתברך, ווען געשעט עס ווידער זאָ איין ברוילעפט? איינמאָל אין אַ לעבן־טאָג. הייסן הייסט עס, אַז אונזער שמואל בעלאָסער, דער גרויסער גביר, דער וואַקערער, חשובער מאַן, האָט זיך משדך געווען מיט אַ צווייטן גביר, מיט אליהו מאַרגאָליס פון ווירמיזע. מאָגסט הערן, וואָס איך רעד צו דיר, בערל.

— כ'הער, פאָטער, — האָט דער זון אַ רוק געטון זיין גרוי היטל, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ גלאָק, נאָר מיט אַ טראָלד אין דער הויך, און ווייטער געשוירן די שנויצן פון די אָפּגעברענטע, חלבנע ליכט.

— ווי זאָגט מען, בערל? רייד לחוד און מעשים לחוד — האָט דער אַלטער שמש אַ צי געטון די קני־הויזן, וואָס זענען געזעסן אין לאַנגע, וואָלענע זאָקן — דען וויסן מאָגסטו, אַז אונזער קהלה, די רעגענסבורגער און די ווירמיזער קהלה, זענען די קעסטליכסטע קהלות אין גאַנץ אשכנז, יחסנים־קהלות, וואָס זענען נישט שוה בשוה פאַר די לעצטע פאָר יאָר. היינט, בערל, מוז שלום ווערן — רעגענסבורג איז זיך משדך מיט ווירמיזע. ס'וועט זיין, זאָג איך דיר, — בתופים ובמחולות. מען שמועסט, אַז אויף דער חתונה קומען פּראָגער ליצנים, און אונזער לייב פון רעגענסבורג גרייט זיך שוין צו דער חתונה פון פּסח אָן. ער האָט צוגעגרייט צו „זינגען" און צו „זאָגן". אַ חידוש בלויז, וואָס קבצנים איז דערווייל ניקס צו זען. דידאָ־זיקע לייט, וואָס זענען פּטור פון שולן־גיין, טון זיך די ערשטע פּעדערן, טון זיך שטענדיק מקדים זיין.

בערל, אַ שמאָלער, אַ נישט־דערוואַקסענער, האָט זיך מיט־

אַמאָל אויסגעגלייכט, איז געוואָרן אויפגעהייטערט, און זיין בלאָנד', שיטער בערדל האָט זיך פאַרריסן מיט גדלות, ווי דער געשוירענער עק ביי אַ הענדל, ווען ס'קלייבט זיך אַ קריי טון.

— איז עס אמת, פאָטער, דאָס שמואל בעלאַסער האָט נאָך פאַר דער חתונה די יוד אלפים רייכסטאָלער געסילוקט?

— ער קאָן אויך צוואָנציק טויזנט סילוקן — האָט דער פאָטער אַ שטעק געטון צוויי פינגער, ווי אַ בייס-צווענגל. און ס'האָט געפעלט אַ האָרעלע, די פינגער זאָלן אָנכאַפּן בערלס פאַרשפּיצט בערדל.

פאָטער-זון, מיט אַ פינקל אין די אויגן, מיט אַ שמייכל אין די בערדלעך, זענען אַ ווייל געבליבן שטיין מיט פאַרריסענע קעפּ.

דער אַלטער יעקל האָט געבליקט אין די קאָלירטע שייבלעך, וואָס איבערן אָרון-קודש. זון-שטראַלן האָבן זיך געצונדן, זיך איבערגעבראָכן, געוואָרן איינס מיטן פריילעכן שפּערל-געצוויטער, וואָס האָט אָפּגעהילכט אין די ליידיקע שול-ווינקלען. יינגלווייז האָט יעקל געגלויבט, אַז דורך די באַפּלימלטע שייבלעך, וואָס זיצן טיף איבערן אָרון-קודש, גייען די תפילות פונם שליח-צבור אין הימל אַריין. און ווער קאָן עס איצט אַפּלייקענען, אַז נישט?

דער זקן האָט מיט געמאָסטענע טריט זיך געלאָזט צום אַרויסגאַנג.

אין פעדערשול, וווּ ס'איז געווען טונקל און קיל, ווי אין אַ קעלער, איז געשטאַנען אַ קופּערנער כיור, אַ בייכיקער, מיט קנייטשן. אַרום די שנויצן און קראַנען, וווּ יידן האָבן הונדערטער יאָרן געטונקען די פינגער, איז דאָס קופּער געווען אויסגעגעסן, אויסגעביסן.

פון געוווינהייט האָט דער אַלטער שמש אַ וויש געטון די

הענט צו דעם פּייכטן קופּער, און די ליפּן זיינע האָבן אָנגעהויבן פּרעפּלען. פאַר יעקלען איז די האַנטפּאַס נישט געווען קיין צעבראָכענע כּלי. דאָ, ביי די אויסגעגעסענע שנויצן, זענען פאַר אים געשטאַנען מענטשן, משפּחות, הייזער. דאָס הויז צו דער קרויז, צום ווייסן הירש, צו דער זון, דאָס הויז, ווו ס'הענגט נאָך ביזן היינטיקן טאָג די שילד פון אַ שוואַרצן בער, די גרינע טיר, די רויטע טיר, דער שפּרונג-ברונעם, — גאַנץ רעגענסבורג, וואָס פאַרנעמט דעם שול-הויף, די יידישע גאַס, דעם בית-עלמין אויפן באַרג — אַלץ האָט אין אַ רגע אויפגעלעבט אינעם שמש, געוואַרט אויף אים אינדרויסן, ווו ס'האָט געפלייצט מיט זון, פאַרזיכערט, אַז די זיבעציק יאָר, יעקלס יאָרן, זענען נישט צעטרענצלט. די יאָרן לעבן אין דער שול, אינעם האַנטפּאַס, וואָס אין פּאָליש, אינעם הויז צום גילדענעם לייב, ווו יעקל וווינט, אין יעדן שטיקל פון זיין הויזראַט, אפילו אין דעם זאַמד, וואָס אונטער די פיס.

דער שמש איז אַרויס אויפן הויף. זיינע שוואַכע אויערן האָבן קוים אויפגעכאַפּט דעם ניגון פון דער ישיבה, וואָס איז געשטאַנען אין שכנות מיט דער שול. ער האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ באַנק, ווו זיין זעקסיעריק אייניקל, אַ באָרוויס יינגל, האָט זיך געבאָקן אויף דער זון.

— ווי קומסטו אַהער, דניאל? — האָט דער שמש אויפגעשנאַלט דאָס שטייענדיקע קעלנערל פון זיין קורצן, געפּאַלדעוועטן ראָק, וואָס האָט דערגרייכט ביז צום נאָפּל — גייסט נישט צוריק אין שול-שטוב?

— דער מיינסטער שיקט אונז אויס דער שול-שטוב אַהיים, — האָט ס'אייניקל זיך אַ שאַר געטון צום עלטערפאָטער — היינט ניקס געלערנט, אַ חתונה אין מקום.

— רעכט, האָסט רעכט — האָט דער עלטערפאָטער אַרומגענומען דעם זעקסיעריקן בחור.

דער טאָג איז געווען בלוי און גאָלדיק.

די זון איז געשטאַנען איבערן קאָפּ אַ צעפּלאַמטע, האָט איינגעשלונגען ס׳קלענסטע וואָלקנדל. די שול מיטן געוועלבטן דאַך, מיט די רויע, שטיינערנע ווענט, וואָס האָבן פון עלטקייט זיך געבערעקלט, זענען געווען דורכגעפלאָכטן מיט זילבערנע און גאָלדענע אָדערלעך. אַלץ האָט זיך געצויגן צום הימל, זיך געוואָרעמט, אָפּגעדעקט ווי אַ באַהעלטעניש, ווי אַ שפּעלטל, און איבערן שול-קאַפּל, אין דער דורכזיכטיקער לופט, האָבן געפינקלט די קלויסטער-שפּיצן פון הייליקן עמעראַם.

דער אַלטער רעגענסבורגער שמש האָט אַרומגענומען ס׳אייניקל, אים געוויזן אויפן קלויסטער, און געהאַט צו דערציילן, אַז פון קדמונים אָן האָט די שטאָט קעלן געשעמט מיט איר ישיבה. קריק מיט כמה הונדערטער יאָרן, איז ר׳ עמרם, איינער פון די „חסידי אשכנז“, דערצו אַ גרויסער בעל-מופת, געווען אין קעלן ראש-ישיבה. ר׳ עמרם האָט מיט „שמות“ אַראָפּגעבראַכט משיח-בן-יוסף, וואָס איז גרייט געווען חרוב צו מאַכן די גאַנצע וועלט. פון גרויס רחמנות צום מענטש, צו דער בהמה, צום עוף — — — וואָס הייסט רחמנות? דער ר׳ עמרם האָט קיינמאָל אויף זיין לעבן ניקס טועם געווען, איידער זיינע עופות האָבן געהאַט געגעסן — — —

בשעת יעקל האָס געהערט, האָט ס׳אייניקל זיך צוריק אויסגעצויגן אויף דער באַנק. ער האָט פאַרוואָרפן די הענט, די פיס, און איז געווען גליקלעך, וואָס די זון וואַרעמט, וואָס דעם עלטערפאָטערס האַנט קילט די באַקן, קרייזלט די פיאות, גלעט דעם שטערן.

די ווערטער מיט אַ ניגון, וואָס זענען געפאַלן פון יעקלס

איינגעפאלן מויל, האבן זיך געהויבן, האבן זיך גערעדלט פארן יינגלס אויגן. דניאל, וואס האט שוין די מעשה נישט איינמאל געהאט געהערט, האט אצינדערט, ווי שטענדיק, דערפילט ביי די ערשטע ווערטער, ווי דער גוף זיינער ווערט לייכטער, ווערט גרינגער, נעמט זיך הייבן פון דער באנק, יאגט זיך נאך די ווערטער, נאכן „שטוב-טראפ", וואס פלאטערט איבער אים, מישט זיך אויס מיטן שפערל-געצוויטער, מיטן טויבן-געטערקל.

דאס איינציקל איז פארלאפן דעם עלטערפאטער דעם וועג, האט אים ארויסגעהאלפן מיט נאך א דינער קולכל:

— און אז ר' עמרמס שעה האט געהאלטן ביים אויס-לויפן — — —

— יא, קינד ליב — האט יעקל געקליבן די ווערטער, ווי ער וואלט זיי ארויסגעזאגט פון א געשריבן ספרל — אז ר' עמרמס שעה האט געהאלטן ביים אויסלויפן, שיקט ער נאך זיינע תלמידים און זאגט: „מיינע ליבע תלמידים, ווען איך גע-שטארבן בין, זא זייט מיך מטהר, לייגט מיך אין אן ארון און שטעלט דעם ארון אין א קליין שיפליין אויף דעם ריין. דאס שיפליין לאזט אליין גיין, ווו עס הין וויל, ס'וועט מיך ברענגען, ווו מיינע עלטערן צו קבורה ליגן".

„ווי נאר די תלמידים טון דעם ארון אין שיפליין אויף דעם ריין, הייבט דאס שיפליין קעגן שטראם אן צו לויפן, ביז עס נאך מאינץ קומט. דא קומט אויף דעם גרויסן וואונדער די גאנצע שטאט צו לויפן — יהודים און גוים להבדיל. ווילן די גוים דאס שיפליין גרייפן, לויפט דאס שיפליין הינטער זיך. און ווי נאר די יהודים צו דעם בארטן פון ריין קומען, גייט דאס שיפליין צו די יהודים. זעט מען באשיינפערלעך, אז דאס שיפ-ליין צו די יהודים באגערט און נישט צו די גוים. דא טרייבן די גוים פיל עזותקייט, שלאגן פון כעס די יהודים — — — און

דער הגמון הייסט איבערן אָרון איין תּיפלה בויען. דאָס, קינד ליב, איז די תּיפלה און ביז אויף דעם הייגטיקן טאָג הייסט זי: „טמא עמרם“.

— און דער ראש-ישיבה? — האָט ס׳אייניקל געעפנט אַ פּאָר בלויע, אויסגעוואַשענע אויגן, ווי ער וואָלט נישט געוווּסט דעם סוף—ליגט דער ראש-ישיבה אין דער תּיפלה?

— ניין, קינד ליב, די תּלמידים האָבן ביינאַכט גענומען ר׳ עמרמען אויס דעם אָרון און אים צו קבורה אויף אונזער בית-עלמין געבראַכט.

— און דו, עלטערפאָטערכן, דו ווייסט ווו זיין קבר איז? — האָט ס׳אייניקל אַריינגעשטעקט זיין באָרוועס פּיסל אין יעקלס אויסגעטויענעם פּאַנטאָפל.

— קיינער ווייסט נישט, קינד ליב—האָט דער זקן זיך אי-בערגענומען, וואָס ער טראָגט אַרום מיט זיך דעם סוד.

היינט איז ער, יעקל, דער אייגציקער, וואָס ווייסט דעם סוד. מאָרגן וועט ער נעמען בערלען, וועט אַרויסגיין מיט אים אויפן בית-עלמין, וועט אים ווייזן, ווו ר׳ עמרם ליגט. ער, יעקל, האָט עס בקבלה פון זיין פאָטער, דער פאָטער — פון עלטערפאָטער, דער עלטערפאָטער—פון עלטער-עלטערפאָטער. און אַזוי דורות, דורות. ער וועט נעמען ביי בערלען אַ שבועה צו טראָגן דעם סוד ס׳גאַנצע לעבן. און אַז בערל וועט אַלט ווערן? זענען פאַראַן, געלויבט צו גאָט, אייניקלעך — ס׳איז דאָ אַ דניאל, ס איז דאָ אַ לעמליין...

בחורים, צעריסן, צעשויסן, האָבן זיך אַרויסגעשאָטן פון דער ישיבה, זיי זענען נישט געגאַנגען, נאָר האָבן אונטערגע-שפּרונגען:

— איך האָב נאָך היינט ניקס אין מויל געהאַט!

— און איך פאַסט פון נעכטן אָן!

— און איך בין טויט-שלעפעריק! פון נעכטן ביז איצט האָב איך דעם מיינסטערס נייעם „חידוש" איבערגעשריבן!
— ביסטו דערפאַר איבער נאַכט אַ מחבר געוואָרן!
— נישט איך, מוישל. גענוג, אַז דו טוסט זיך אין דיינע „לקוטים" מיט געלקחנטע „חידושים" אַרומטראָגן!
— און איך טו קודם-כל אָפּעסן – האָט מוישל זיך אַ נעם געטון פאַרן בויך.
— ווער האָט נאָך אַזוי איין איינשיט?
— און אַזוי איין פּאָנץ?
- מוישלס גלייכן געפינט איר ווייניק אין גאַנץ רעגענס-בורג!
— נישט בחנם קלייבט ער זיך היפּש אַריינצוזויפן און אַריינצוזאַכלען!
— לעמליין סאַרוועך דערציילט — האָט מוישל זיך גע-מאַכט פאַר אַ תם — אַז ביי בעלאָסערן איז אָנגעגרייט פון כל-טוב: געבראָטנס, געזאָטנס, פלאָדן, וועלשער-מאַקאַראָני, פיש און צוויערן, און זיסן, העכט און ווין.
— טאָ לאָמיר נישט זיין קיין ריקים און זיך צואיילן!
— געגאַנגען!
— אָט איז יעקל, יעקל שמש!
— ער זיצט. ווי ס'וואָלט ניקס געוועזן!
— נו, יעקל — האָט אַ בחור זיך צוגעזעצט צום אַלטן — מיר גרייטן זיך היינט צו דער אמתער, חשובער סעודה!
— צו פרי — האָט ס'קאָלטן בערדל זיך געשאָקלט ביים שמש, און ווען איבער צוויי מנינים בחורים זענען זיך צענאַנדער-געקומען, האָט ער צענומען די האַנטפלאַכן, ווי צוויי וואָג-שאָלן—וואָס איז די בהלה? וואָס איז ס'געאייל?
— מען דאַרף דעם חתן מקבל-פנים זיין!

— אַרויסרייטן אַנטקעגן!

— די גאַנצע חברותא!

— אַזוי, — האָט דער שמש אַריינגעשטעקט אַ פינגער אין אַ גוואַלדריס פון אַ בחורס „יופּע״ — אין אייערע בגדי־מלכות קאָנט איר דעם וועג צופוס מאַכן, נישט דווקא אויף פערד!

— מיר טון זיך איבער, עלטערפאָטערכען!

— פאַרשטעלטע ציען מיר אַנטקעגן!

— מיט שווערדן!

— מיט פאַנצערס!

— אמתע ריטער!

— איך, יעקליין, בין פרינץ בבא — האָט זיך אַ שטעל געטון אַ בחור, דאַר און לאַנג ווי אַ תחום־שבת.

לעבן הויכן בחור איז אויסגעוואַקסן אַ נידעריקער, אַ קײלעכדיקער, ווי אַ פּייקל. ער האָט אַ שאַר געטון די פינגער איבער דער גאַנצער לענג פון הויכן בחור, ווי איבער אַ האַרפע און זיך צעזונגען:

קיין זאָלכן מאַן,
האָב איך געזען אין לאַנגע צייט;
באמת, ער מוז זיין אַ געשפּאַרעטער האַן,
מיט פעכטן און מיט שטרייטן;
איך האַלט, עס זענען ווידער אויפגעשטאַנען דיטריך פון בערן,
אָדער הילדעבראַנט, דיזעלביקע הערן!

דניאל האָט זיך אַזוי צעלאַכט פון דיביידע בחורים, אַז ער האָט זיך גענומען דרייען אין אַ רעדל, ווי אַ טרענדעלע, וואָס מען לאָזט אָפּ מיט אימפּעט. די יונגע כּוחות, וואָס האָבן זיך געשוימט אין דעם ייִנגל אַ גאַנצן פאַרמיטאָג, האָבן, אונטער די הלצה פון די בחורים, אים אַוועקגעטראָגן איבערן שולהויף מיט אַ פאַרבענקטן מע־ע־ע!

— און וווּ איז די שיינע דרוזאַנע? — האָט עמעצער אַ פרעג געטון ביי די צוויי בחורים.

— שרהליין, דעם ראש-ישיבהס? — האָט דער בייכיקער בחור אַ ווונק געטון מיט אַן אויג.

— און איך העט מיך אָפּגעסור מיט דער כלה פליישיק גע־מאַכט?

— און איך העט מיך אָסור געקרעקט מיט איר!

— אַ מויד, אַ פלאָדן!

— פוּ, פוּ, אייטל נבול-פּה! — האָט דער שמש אַוועקגע־טריבן פון זיך די בחורים, ווי מען טרייבט אַוועק עופות.

ס'האָט זיך אַרויסגערוקט אַ הויקערל אָן אַ האַלז:

— און איך, יעקליין, בין יואָב-בן-צרויה.

— און איך, מיינע הערן, בין דוד! — האָט אַ צעפלאַמט בחורל מיט רויטע פּיאות זיך פאַרנייגט.

דער בחור, קיילעכדיק ווי אַ פּייקל, האָט ווידער זיך צעזונגען:

דוד האָט אָראָפּגעצויגן דעם ריזן,
זיין הארעניש און זיין שווערד;
ער שפּראַך: איך וועל עס פאַרקויפן,
עס איז פיל געלט ווערט!

— דו, גרויסער קטוב, זעסט אויס צו זיין פון יענע לייט די זיך אַלע צייטן גאָר פריילעך האַלטן? — האָט דער שמש מיט ביטול געוויזן אויפן קיילעכדיקן בחור און גערעדט צום עולם—ער קאָן זאָגן, האָט דעם אמתן חתוך-הדבור...

— ער האָט נאָך עפּעס אויך, יעקל ליב!

מוישל קראָקער, אַ פּופּציקיעריקער בחור, אַ באַוואַקסע־נער, וואָס איז שוין געהאַט אויסגעוווען אַלע ישיבות אין

דייטשלאַנד און אין פראַנקרייך, האָט זיך אַרויסגערוקט מיט אַ מינע, ווי ער וואָלט זיך געגאַנגען שטעלן פאַרן עמוד:

— און איך, רבותי, בין מיינסטער הילדעבראַנט!

— ס'איז שקר! דער גוי הילדעבראַנט האָט פון חרם-דרבינו-גרשון געטון האַלטן!

— און איך? — האָט מוישל געמאַכט אַ פּנים, ווי ער וואָלט קיין צוויי נישט געקאָנט ציילן.

— דו? — האָבן זיך עטלעכע בחורים אָנגערופן מיט-אַמאָל — דו ביסט אַלע צייט פריילעדיק! ווו נאָר אַ ישיבה, שטייסטו אין שידוכים!

— מוישל, — האָט אַ בחור אָנגעוויזן אויף צוויי לייז, וואָס האָבן ביי מוישלען פון אונטערן קאָלנער אַפּערשגעפּאַצירט — אַ געפאַנגענער ריטער ביסטו!

— מיין ווי נבול-פה הערט מען נישט, — האָט דער שמש גענומען שלעפּן פון דער קעשענע אַ געשריבן ספרל, עס צו-געטראָגן האַרט צו די אויגן — ווי לערנט אונז ר' יודא חסיד? יאָ, האָסט ביי יענעם אויפן מלבוש אַ לויז דערזען, וואַרף זי פאַר פרעמדע אין די אויגן נישט אַראָפּ: זאָלסט יענעם נישט מבייש זיין, ווארום דאָס איז אַ חטא.

— אַז פון דער מכה, יעקל ליב, קאָן מען נישט פּטור ווערן — האָט דער פּופּציקיעריקער מוישל געשמייכלט — מיט שבועות, מיט חרמות, מיט „שמות” טו איך זיי טרייבן און ניקס העלפט! לייגט מען זיך ביינאַכט שלאָפן אָוועק, נעמען זיי דיך פון געלעגער שלעפּן. דאָס שטרוי הייבט זיך, באַ-קומט לשון: שור, שור, שור, גלייך חיילות וואָלטן פאַרביי-געצויגן!

— מיט אַ געהויבענעם הספד האָבן מיר זיי שוין צו קבורה געבראַכט און ניקס העלפט!

— אין אַ מזלדיקער שעה! — האָט עמעצער אַ פּאַטש געטאָ
ון מיט די הענט.

— אי פון חתנס צד, אי פון דער כּלהס צד!

— קוקט, די אמתע מחותנים הויבן אָן קומען!

— נישט קיין מחותנים! ס'איז אַ וואָלקנבראָך! יאָט, זיי
מיט אונז!

פון אַלע זייטן שול-הויף האָבן זיך גענומען אַרויסרוקן
בעטלערס — הינקעדיקע, לאָמע, בלינדע. אַ הויקער פון הינטן,
אַ פּוקל פון פאָרנט. מען איז געקומען מיט ווייבער, מיט
קינדער, מיט געפּעק. מען האָט געקלאַפּט מיט האָלצפּיס, מיט
שטעקנס, מיט קרימפּלהעלצער, זיך צעלייגט איבערן שול-הויף,
ווי אַ געשווילעכץ, און יונג און אַלט האָבן געגוודערט.

— טויט-הונגעריק זענען אונז!

— דאָס וויל-לעבן גייט אונז נישט נאָך!

— ווו איז ס'ברויטלעפּט-הויז?

— אונז קומט אַ מאָלצייט!

— און אַ פליישיקס!

— ווו איז ער, דער שמשׂ?

— הויסן זיצט ער!

די בחורים, איבער צוויי מנינים, האָבן פאַרגעסן, אַז
ס'וואַרט פאַר זיי גוט אָפּצועסן. אַז ערגעץ ווייט אין דייטש-
לאַנד, אין פּוילן, וואַרטן אויף זיי ווייבער מיט קינדער, וואַרטן
גוטע רבנות-שטעלעס.

וועגן ווייטע, נישט זיכערע, פול מיט סכּנת-נפשות, האָבן
געצויגן, האָבן געלאָקט. די וועגן האָבן נישט געלאָזט איינ-
זיצן, ווי עס האָבן נישט געלאָזט רוען די „חידושים". וואָס
די בחורים האָבן צעטראָגן איבער דער וועלט, ווי עס האָבן
נישט געלאָזט רוען די טרייפענע „ראָמאַנצן", וואָס די וואַנדער-

בחורים האָבן מיטגעשלעפט אין זייער געפעק. אַ טרויער האָט זיך פאַרקליבן אין דעם ישיבה־בחור, אין דעם למדן, אפילו אינם רב. דער טרויער האָט זיי געטריבן פון פוילן קיין דייטשלאַנד, פון דייטשלאַנד קיין איטאַליע, קיין פראַנקרייך, ווו מען האָט געקאָנט לויזער מאַכן אויף זיך די רצועות, וואָס האָבן דורות־לאַנג געוויקלט און געקוועלט דעם אויסגע־צערטן גוף.

ב

דער שול־הויף איז געוואָרן שוואַרץ. כנופיות בעטלער זע־נען אָנגעקומען פון אַלע זייטן, האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד, ווי קראָען. די לופט איז פול געוואָרן מיט קולות: צעצויגענע, אָפּגעהאַקטע, וואָס זענען געפאַלן אויף די אויערן, ווי דאָס געשריי פון בושלס, ווען זיי קומען אָנצופליען מיטן פרילינג.

די אָנפירער פון די כנופיות — איינער מיט אַן אויסגע־האַקט אויג, איינער מיט אַ פּאַנץ, ווי אַ ביר־פּאַס, איינער מיט אַ קרומלעך מויל — האָבן זיך אַרויסגערוקט פון פאָרנט, געזוכט דעם פערטן אָנפירער, סענדערן מיטן רויטן קול.

— היי, רויטער!

— ווו ביסטו פאַרפאַלן געוואָרן?

אַנטקעגן דער זון, איז סענדערס רויטע באָרד געווען אַ שטיק פלאַם, וואָס האָט זיך געריסן אַרום דעם צעעפנטן מויל, געלעקט די אָפּגעברענטע באַקן, איז פאַרקראָכן אונ־טערן היטל. ער האָט פלינק געשפּרייזט אין זיינע געפאַלדע־

וועטע שטיוול און זיינע קלאַפּטער-אַקסלען, וואָס האָבן גע-קאָנט אויפהייבן אַ וואָגן משא, האָבן אַרויסגערופן דרך-ארץ.

— אָט, בין איך!

זיי האָבן זיך געלאָזט צו דער וואכשטוב, ווו בערל שמש איז שוין געזעסן מיטן פּאָטער, געוועזן גרייט צו פאַר-שרייבן די נעמען פון די בעטלער און די ערטער, פונוואַנען זיי קומען.

— שלום-עליכם, ר׳ יעקל, שלום-עליכם, ר׳ בערל! — האָבן אַלע פיר אַ זאָג געטון מיטאַמאָל, ווי ס׳וואָלט געווען אַ שפּרונג.

— עליכם-שלום, עליכם-שלום — האָט יעקל אויסגעזונגען די ווערטער, צוגעשאָקלט מיטן ווייסן בערדל, און ווען דער זון זיינער וואָלט דאָ נישט געווען, וואָלט ער יעדן איינעם געגעבן די האַנט.

ער, יעקל, וואָס איז כמעט אויף זיין לעבן נישט אַרויס-געפאָרן פון רעגענסבורג, האָט אין האַרצן קיינמאָל נישט מבטל געווען בעטלער. פאַרקערט, ס׳האָט אים שטענדיק גע-צויגן צו פאַרשוינען, וואָס שלעפּן זיך איבער גאָטס ערד, קענען אַ וועלט מיט מענטשן, דערגייען, זאָגט מען, ביז צום סמבטיון און האָבן תמיד וואָס צו דערציילן.

בערל, וואָס האָט נישט געענטפערט אויפן שלום-עליכם, געטריבן פון זיך דעם זעקסיעריקן דניאל, האָט געקוקט די שלעפּערס אויף די פינגער, זיי זאָלן עפּעס נישט אונטער-שלאָגן, און האָט זיך מיט אַ בייזער געפרעגט:

— איר זייט דאָס די אייבערשטע?

אַלע פיר האָבן אַ טרייסל געטון מיט די בערד אויף יאָ.

— וויפל אירע זענט איר?

— איבער אַ מאה.

— געננוי, געננוי, מען דאַרף פאַרשרייבן!

— הונדערט און פינף, אָן אַ באַנעמעניש, וועט זיין גענוג?

— די והותר, די והותר — האָט זיך בערל אַ שליידער געטון — אָבער דינגט זיך נישט מיט מיר! — וויפל אירע זענט איר?

— איידער וואָס-וועז, — האָט דער מיטן אויסגעהאַקטן אויג זיך אַרויסגערוקט — נאָך ניקס געפרעסן, ניקס געזאָפן, און איר, ר' בערל, שוין, שוין — — — וואָס איז דער רוגז?

— מיט אַן אמת, וואָס איז דער רוגז?! איר, ר' בערל זענט דאָך נישט אַזאַ — — — ווי דער ווירמיזער משרת — האָט דער מיטן קרומען מויל אַרויסגעשפריצט די ווערטער, און בשעת-מעשה אַ נעם געטון דעם חבר זיינעם מיטן גרויס, בויך — הערשעלע, ווי גייט עס? לאָזן זיי הערן, אַז די וועלט איז נישט הפקר! אמת, מיר זענען בעטלער, נאָר אַן ידער ווירמיזער כלב האָט זיך אָנגעהויבן מיט אונז — — נו, הערשעלע!

הערשעלע האָט זיך נישט געלאָזט בעטן. ער האָט אַוועקגעלייגט די קורצע הענט אויפן בויך, פאַרמאַכט די אויגן, איז געשטאַנען אַ ווייל, ווי אַן אויסגעגאָסענער געץ, און האָט זיך צעזונגען מיט אַ בויך-קול:

הערט צו, איר ליבע לייט,
וואָס דאָ פאַרגייט אין דיזער וועלט,
ווען מיר נאָך ווירמיזע זיין בצייט,—
אָך, מיר אָרעמע לייט'

ווען מירן, אורחים, נאָך ווירמיזע טוננען מאַרשירן,
זאָ לאָזט מען אונז נישט פאַר די טירן,

דאָ קומט דער ווירמיזער משרת מיט זיין שטאָק צו לאַזירן,
און טוט איינעם נאָך דעם אַנדערן אין דער וואַכשטוב אַריינפירן.

ער שפּראַך—ווי לאַנג ביסטו היר געוועזן און ווי איז דיין נאָמען?
דאָס דער ווירמיזער משרת זאָל מיט גאַנס טייל פאַרלאָמען!

— —

— נו, גענוג, גענוג — האָט יעקל זיך פאַרשטעלט די אויערן.

— לאָז אים ענדיקן, פאָטער.

— לאָז אים, עלטערפאָטערכען—האָט דניאל זיך געבעטן.

— ניין, ניין — האָט דער זקן אַ נעם געטון הערשעלען פאַרן בגד — ווו נעמט דאָס אַ ייד אַזויפיל לשון-הרע? דו רעדסט אויפן משרת, דער משרת — אויף דיר, און עק ביידע פאַרשווועכט גאָטס נאָמען.

הערשעלע האָט געטענצלט אַרום דעם אַלטן שמש.

— און דאָס איז ניקס, וואָס אין ווירמיזער לאַנד טון די פּרנסים אַן דעם אָרעמאַן גרויסע שאַנד?

— פאָלגט מיך, יידן, און ציט אין טאַנץ-הויז—האָט דער אַלטער זיך געבעטן.

— מיר גייען, מיר גייען! זאָגט נאָר, זייט מוחל, וווּ וועלן מיר עסן?

— אין דער בעקעריי, וואָס אין קעלער פון טאַנץ-הויז, שטייען פאַר אייך טישן געגרייט.

— און וואָס הערט זיך מיט ליצנים? — האָט דער מיט דער פלאַמיקער באָרד אַ זאָג געטון אַזוי בלאחר-יד.

— דערווייל ניקס געהערט און ניקס געזען — האָט בערל געזוכט אין אַ ווינקל פון וואַכשטוב אַביסל זאַמד אָפּצוטרוקענען דאָס געשריבנס.

דער מיט דער פלאַמיקער באָרד איז אים נאָכגעגאַנגען, האָט אים איינגערוימט:

— אויב מען וועט דאַרפן — — — קאָנען מיר אַלץ!

— וואָס אַזויס קאָנט איר? — האָט בערל מיט צוויי פינגער צונויפגעשאַרט ס'זאַמד.

— אַלץ, אַלץ: פלייט שפילן, קונצן אויף שטאָלצן, זינגען און זאָגן, שלינגען-שלאַנגען מיט ביר- און ווייַן-פלעשער, קאַטאָוועס טרייבן — — — בעסער ווי אמתע לצים! זאָגט נאָר, און מיר וועלן אויס דעם אַרבל פון כל-טוב אַרויסשיטן!

— עס וועט אָבער זיין חצי שלי — האָט בערל זיך אויסגעגלייכט, און זיין צעשפּאָלטן בערדל, אַ פּ..רריסנס, ווי דער עק ביי אַ שוואַלב, האָט געקוקט אויפן שלעפער.

— אַ וואָרט איז אַ וואָרט!

— און פאַר בחורות האָט איר עפּעס?

— מיר האָבן אַ נייַ ליד, וואָס פאַרקוויקט — — — ווי שלאָפן-פירן. — האָט דער בעטלער מיט דער פלאַמיקער באָרד אַרייַנגעלאָזט די האַנט אין דעם אָפענעם האָריקן לייַב — ווו איז ער צו אַלדע יאָר? הערשעלע! גיב נאָר ס'ליד, ווי די בחורה וואַרפט אַרויס דער ריק דורכן פענסטער!

הערשעלע, גלייַך ער וואָלט געוואָרט אויפן באַפעל, האָט פאַרוואָרפן דעם קאָפּ, אַרייַנגעצויגן דעם בויך איבער די פּוּחות און מיט אַ נעבעך-פּנים זיך אָנגעהויבן בעטן, ווי אין ווינקל פון דער וואַכשטוב וואָלט עמעצער געשטאַנען:

איך קאָם פאַר מיין פיינעס, ליבעס טויער
די טיר וואַר צוגעשלאָסן...
פיינעס ליב, לאָז מיך הערייַן,
דערפראָרן מעכטע איך זיין

— — — — — — — — — — — — —

איך לאז דיך הערין...

— — — — — — — — — — — — — — —

הערשעלע האט נאך נישט געהאט געענדיקט. ער האט געהאלטן ביים עכטן-געדיכטן, ווי דער ריק וויל נישט בלייבן געטריי, ווי די בחורה בינדט אים הענט און פיס און שלייי דערט אים ארויס דורכן פענסטער.

ס'געזאנג איז ביי הערשלען מיטאמאל געבליבן שטעקן אין גרגרת. אין דער טיר איז געשטאנען דער ראש-ישיבה, א הויכער, אין א שווארצן בגד מיט א קנאפ ביים האלז. ס'בגד איז געווען ענלעך אויף א פרויען-מאנטל.

— וואס פארע ראמאנצן? וואס פארע נארן-לידער און ניבול-פה דא אויפן שול-הויף? און אז עס איז א גבירישע חתונה איז וואס? איז שוין הפקר? געגאנגען, געגאנגען אין טאנץ-הויז! און אז איר וועט זינגען אייערע זנות-לידער, וועט מען אייך משלח זיין פון שטאט! און איר, יעקל, א זקן א ייד, שטייט און הערט אויס?

יעקל מיטן זון האבן זיך אויפגעשטעלט פארן ראש-ישיבה, זיך געפילט שולדיק. דניאל האט זיך באהאלטן אונ-טערן טיש. די פיר בעטלער האבן זיך גערוקט צו דער צווייטער טיר, געוואלט אפציען. און ביי דעם רויטן, מיטן האריקן לייב, האבן די אויגן געשרפט, האבן די נאזלעכער זיך געררויכערט. איין שפרונג—און ער וואלט דעם ראש-ישיבה, דעם שטענדיקן שונא זיינעם, צעדורסט.

— מען דארף האבן מזל, מיינסטער, אפילו צו ארעמע-לייט — האט דער אלטער שמש געזאגט צום ראש-ישיבה — ווי זאגט ר' יודא חסיד? מען דארף שטענדיק בעטן גאט, ער זאל ווערדיקע ארעמעלייט צושיקן.

— איר האָט אָבער פאַרגעסן, יעקל — איז דער ראש־ישיבה ווייכער געוואָרן — ר׳ יודא חסיד זאָגט אויך: „האָב נישט קיין פרייד פון גויישן טאַנצן און שפּרינגען, פון שטעכן און טורנירן, וועסטו די שמחה פונם לויתן מיטן שור־הבר זוכה זיין צו זעען״.

— גילדענע רייד, מיינסטער — האָט דער זקן געשאָקלט מיטן קנאָבל־בערדל.

— מיר זענען אָבער קיין גוים נישט — האָט דער מיט די קלאַפּטער־אַקסלען געשלונגען די ווערטער, געפּאָנפּעט, נאָכגעמאַכט דעם ראש־ישיבה, דעם ספרדי, וואָס די יידישע אויסשפּראַך איז ביי אים געווען אויסטערליש, נישט ווי ביי קיין ייד און נישט ווי ביי קיין גוי.

— ערגער ווי גוים! — איז בערל געוואָרן האָפערדיק און האָט אַ געשריי געטון — און דו, רויטער שלעפּזאַק, צי דיין שטראָז!

— און שותפות מיט אָט דעם גוי — האָט דער בעטלער אַן עפּן געטון זיין האָריק לייב — האָסטו נאַר־וואָס געוואָלט טרייבן?

— איך? — האָט בערל זיך אַ ריס געטון צום בעטלער, וואָס האָט דעם יונגן שמש געקאָנט אין דרייען צוגויפלייגן און אַריינשטופּן אינם זאַק, וואָס איז ביי אים אַראָפּגעהאָנגען פונם רעכטן אַקסל.

איידער יעקל מיטן ראש־ישיבה האָבן צייט געהאַט פאַנאַנדערצוגעמען ביידע צדדים, האָט דער שול־הויף אויפגעציטערט, איז פול געוואָרן מיט פליט־געזאַנג, מיט טאַנצן און גלעקלעך־געקלימפּער. אַ פאַרשוין מיט אַ הילצערנעם פוס האָט אַריינגערימפּלט אין וואַכשטוב:

— מזל־טוב, די פּראָגער לצים זענען אָנגעפאָרן!

דער מיט דער פלאַמיקער באָרד האָט מיט אַ וויש אַוועקגעשאַרט דעם יונגן שמש פון וועג, ווי מען שאַרט אַוועק אַ חפץ. מיט גזלנישע אויגן האָט ער אַ גלאָץ געטון אויף זיינע חברים, וואָס זענען געשטאַנען געפלעווטע :

— וואָס שטייט איר, הורניעגער !

ווי אַ ווינט האָבן די בעטלער פאַרקלאַפּט נאָך זיך די טיר, באַלד זי צוריק געעפנט. הערשעלע האָט אויף אַ פּריער אַריינגעשטעקט זיין טשאָלנט-בויך, דערנאָך אַן אָפּן „פּרעסער“ מיט אַ הונדערט ציין :

מיר בעטן ביינאַכט, מיר בעטן ביי טאָג,

דאָס אייך דער דינער זאָל בטהרה דערשלאָגן !

— אַזאַ נבוזרדן !

— אַזאַ פּושע ישראל !

— כ'לאָז אים גלייך תפוסן — האָט דער ראש-ישיבה, גע-בויגן ווי אַ ברונעם-שטאַנג, נערוועז געדרייט מיט זיינע לאַנגע, ווייסע פינגער דעם קנאָפּ ביים האַלז און געריעדט שנעל — כ'לאָז אים גלייך תפוסן, דעם פוילן שלעפּזאַק !

דניאל האָט פון גרויס פרייד זיך דערווייל אָפּערגעשאַרט פון אונטערן טיש. ער האָט זיך אַ שטעל געטון אויף די הענט, האָט אַרויסגעשטעקט אויפן ראש-ישיבה אַ דין, רויט צינגל און געקוקט, ווי דער פאָטער רייסט זיך כלומרשט פון עלטערפאָ טערס הענט, רייסט זיך מיט אַ געשריי און שטייט אויף איין פלאַץ :

— לאָז, פאָטער, לאָמיך ! כ'נהרג אים, דעם שלעפּער כ'דר"ס אים, דעם בעטלער ! לאָז, פאָטער, לאָז !

ג

די בויד, אַן איינגעשפּאַנטע איז שוין געשטאַנען אינמיטן שול-הויף. די בויד-פלאָנען זענען געווען פאַרבויגן, און ס פייקל מיט דער יידן-האַרף האָבן נישט אויפגעהערט אָנצוזאָגן, אַז די פּראָגער לצים זענען אָנגעקומען.

עולם האָט זיך געשאָטן פון די הייזער, פון די שמאָלע הויפן. דאָ און דאָרט האָבן זיך געעפנט קליינע פענסטערלעך. יונגוואַרג, מאַנסבילן, ווייבער האָבן זיך אַרויסגעבויגן איבער דער העלפט, זיך אָנגעשפּאַרט ווער אויפן בויך, ווער אויף די עלנבויגנס, געלוקט אויפן שול-הויף, ווו דער אָנלויף איז שוין געווען אַזוי גרויס, אַז מען האָט די בויד כמעט נישט אַרויס-געזען.

דער הייסער נאָכמיטאָג האָט געפרייכט מיט פלייט און פויק. די בעטלער, וואָס האָבן געהאַט פאַגעגנט די לצים מיט קללות און חרמות, זענען איינציקווייז שטום געוואָרן. זיי האָבן אפילו פאַרגעסן, אַז אין טאַנץ-שטוב וואַרט אויף זיי אַ פליישיק מאָלצייט. מען האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך ס׳געפעק, זיך צע-לייגט אַרום די שול-ווענט, אַרום די טרעפּלעך, אַרום דעם קילן, שטיינערנעם ברונעם, ווו מען האָט איבערגעשראָקן אַ מחנה שפּערלס, וואָס האָבן זיך געבאָדן אין זאַמד.

מיט רחבת האָט די זון זיך געטאָרקלט מאַנק די בעטלער, אויסגעוואַרעמט, אויסגעבריט דעם אומפּלייט פון די האָריקע ליי-בער, פון די קאָלטן-בערד, פון די פאַרוואָרלאָזטע קעפּ.

מאַנק די לצים האָט זיך אַרומגעדרייט אַן אָפּגעבערענט מיידל. די טונקעלע אויגן—ווינט און אומרו. די קליינע, שטייפּ

ברוסטן האָבן זיך געבערגלט הינטער דעם קורצן געפּאַסטן קלייד, וואָס איז פול געווען אַרום די קני מיט פאַלדן, מיט קרייזלעך, מיט טאַשן. די פיס, דינע, בויגיקע פיס, וואָס זענען געזעסן אין „באַט-שיך” מיט גלעקלעך, האָבן געקלימפערט, בעת זי איז אפילו געשטאַנען.

— אַ מויד אַ בראַנד! — האָט דער ישיבה-בחור מיט די רויטע פּיאו געוויזן אויף דער בויד.

— כ'העט גערן ליגן מיט איר צו נאַכט — האָט מוישל קראָקער זיך געשמייכלט אין דער באָרד אַריין.

— העסט רק געאומקיישט, רק געקיפּלט, ווי אַ קיניגל:

— ווי נון די ווייבער זייער סדר איז — האָט מוישל זיך דורכגעשטופּט מיט די עלנבויגנס, זיך גערוקט צו דער בויד — און דו, זלמן, צדיק מיינער, וואָס קוקסטו אויף דער בחורה, גלייך איין געבראָטענע טויב העט דיר אין מויל געפלויגן?

— גיי מיט דיינע נבזה-שטיק — האָט זלמן זיך געהאַלטן אָן מוישלען — זאָג מיר ליבערשט, ווער איז דער לולב, וואָס טענצלט אַרום איר?

— לויט דער הלבשה, לויט דעם הילוך — אַ שטאָלצנגייער.

— מוישל, ווייסט וואָס? — האָט זלמן זיך אַ טאַפּ געטון ביי דער בוזעם-טאַש, אויב זיין זינג-שפּיל „אמנון און תמר” ליגט דאָרט — אפשר גאָר אַ טרייב טון איין ווייניק משא-ומתן? אַ רעד טון מיט די לצים וועגן מיין זינג-שפּיל און דאָס שיין מענטש, די טענצעריןֿ, אַ וויל בלייבן לאָזן?

— ס'איז ביים וועג — האָט מוישל אָנגעקוואָלן — מיר האָבן אַ בורא אין הימל, האָט ער דיר אַ תמר מיט גלעקלעך צוגע-שיקט?

דער שטאָלצנגייער, אַ מאָגערער, אַ הויכער, איז אַראָפּגע-שפּרונגען פון דער בויד. ער איז אַריין צווישן המון, זיך געבעטן:

— איר הערן! מאַכט פּלאַץ, רבותי!

און אַז דער המון האָט זיך אָפּגערוקט, זיך צעשטעלט אַרום דער בויד אין אַ האַלבראָד, איז דער שטאָלצנגייער גע־וואָרן אויפגעלייגט, האָט גענומען הויבן זיינע לאַנגע פיס, ווי אַ בושל. ס׳לצנישע פּנים איז געוואָרן לענגער, האָט גענומען טריפן מיט שמד־שטיק. די דינע, צונויפגעצויגענע ליפּן האָבן צוגעפּייפט, געענטפערט אויף די קשיות, וואָס זענען געקומען פון המון:

האָס זאָל מען מאַכן?
זינגען און לאַכן,
לאַכן און זינגען.
מיר זענען אהערגעקומען,
אַ שיינעם ניגון אָנצוזינגען!

— זלמן,—האָט מושל איינגערוימט דעם חבר— אויב ס׳זאָל גיין גאָר ווויל, האָב איך אַ „פּיסל" אין דער כּנופיה.

— לאָמיך הערן.

— דאָרט, יענעם זעסטו?

— וואָס איין ציגן־מאַסקע אין דער האַנט האַלט?

— איך מיט אים זענען געווען גאָר איינס מיט אַנאַנדער, זאַלבענאַנד געלערנט ביי ר׳ לייבוש פּראָגער. אַזאַ קאַטאָוועס־טרייבער איז ווייט צו זוכן. ער איז עס. אויף מיין וואָרט ער, פישל דער זויפברודער!

— מאָג איך אים אַ רוף טון?

— וואַרט איין ווייל, וואַרט. דער שיינער פּאַרשוין קאָן אום דאָס חיות ברענגען. אויב ס׳איז יאָ ער, אויב ס׳איז פישל׳ ווילט זיך אַצינדערט אין זיין מויל נישט אַריינפאַלן! אין פּראָג האָבן אַלע פּאַר אים געטון ציטערן, אפילו דער ראש־ישיבה. און

אַז ער פלעגט ביי איין חנוכה אָדער ביי איין פּורים-שפּיל נעמען וויבער דעקן, איז געווען שאַנד און שפּאָט! פון חרפה און בושה האָט ס'פּנים געטאָן פלאַמען, און ווי אויף צו להכעיס, האָבן ווייבער אים ליב געהאַט, מיט אים זנות געטריבן, מיטן עזות-פּנים!

— ווי אין „סוטה" שטייט — איז זלמן געוואָרן אַלץ אויפגערוימטער—„רוצה אשה בקב ותפילות — — —"

דער שטאָלצנגייער האָט אַ הייב געטאָן ביידע פיס מיטאַמאָל און מיט איין שפּרונג איז ער געבליבן שטיין אויף דעם צעעפנטן לאָדן פון דער בויד. ער האָט זיך אַ ציי געטאָן, זיך אַליין אַריבערגעוואַקסן מיט אַ קאָפּ. דאָס פּנים לענגלעך, די פאַרשפּיצטע נאָז פאַרבויגן, ווי דער שנאָבל ביי אַ רויב-פויגל. ער האָט געשטעלט טריט ווי צום טאַנץ, זיך דורכגעשפּאַצירט איבער דעם בויד-לאָדן איינמאָל, נאָכאַמאָל. און אַז ס'איז געוואָרן שטיל אויפן שול-הויף, האָט ער זיך אַ דריי-אויס געטאָן מיטן פּנים צו די לצים, און זיין האַנט, אַ שמאָלע, אַ לאַנגע, האָט זיך ווי אָפּגעריסן פון געלענק, איז געבליבן הענגען מיט אַזויפיל טרויער, איבער זיין אייגענעם קאָפּ. די ליפּן האָבן אי געזונגען, אי געפייפט:

הערן קאַמעראַדן,
וואָס זיים איר פאַרע לייט?

איבער צען מיילער האָבן זיך ברייט צעעפנט, און דער שול-הויף האָט אויפגעציטערט. פון דעם געזאַנג האָט זיך אַרויסגעהויבן דער טענצערינס קול, ווי אַ פייפל, זיך צעשאָטן איבערן המונס קעפּ:

אך יאַ, און יאַ, און יאַ,
מיר זינגען און מוזיצירן,

מיר טאַנצן און יובילירן,
מיר זענען בראַווע לייט!

דער שטאָלצנגייער האָט זיך אַ רוק געטאָן אין אַ ווינקל פון דער בויד, און דאָס מויל מיטן אויסגעצויגענעם בערדל האָבן גע־פרעגט:

צי זייט איר נישט פון פראָג געצויגן,
פון דער שילער זייט?

די לצים האָבן זיך גענומען וויגן אַרום דער טענצערין. וואָס האָט געקלימפּערט מיט די הענט, מיט די פיס, און אירע אויגן, טיפע, טונקעלע אויגן, האָבן געפלאַטערט מיט ווינטן, מיט שרפות:

אָך יאָ, און יאָ, און יאָ,
מיר זענען פון פראָג געצויגן,
פון דער שילער זייט!
מיר זענען פראָגער לצים,
מיר זענען בראַווע לייט!
— — — — — — — — — — —
אָך יאָ, און יאָ, און יאָ,
מיר זענען פראָגער לצים,
טראַ·לאַ·לאַ·לאַ·לאַ·לאַ — — — —
— — — — — — — — — — —

דער המון, וואָס האָט מיטגעזונגען, איז אַ פּאַל געטאָן אויף קריק. דער המון האָט געמאַכט פּלאַץ פאַר דער טענצערין, וואָס האָט זיך געטראָגן פון איינעם צום צווייטן מיטן צימבעלע. זי האָט געלאַכט מיט די ווייסע ציין, מיט די אויגן, מיטן לענגלעכן

פנים, וואָס איז געווען גלאַטיק, ווי טונקעלע איילבירטן. פון אַלע זייטן זענען געפלויגן מטבעות, געפאַלן אין צימבעלע אַריין.

— ווי הייסט זי, די טענצערין?

— רויזע בין איך גענאַנט, וואַרפט אין צימבל, וואַרפט אין דער האַנט — האָט די טענצערין אַ שאָס געטאָן מיט די אויגן, אַז אַפילו באַיאָרטע מאַנסבילן האָבן געשמייכלט אין די אייגענע בערד אַריין, און פון גרויס פרייד האָבן זייערע בייכיקע היטלען, ווי גלעקער, זיך אַזש צעטרייסלט.

— רויזלין, זינג עפּעס!

— זינג דאָס ליד: „עס ליגט איין שלאָס אין עסטרייך"!

— מיד, מיד, מיינע הערן – האָט רויזע פאַרוואָרפן דעם קאָפּ, און אירע שווערע, שוואַרצע פלעכטן זענען נאַכלעסיק גע־בליבן ליגן אויף די באַוועגלעכע אַקסל — נאָך דער חופּה וועל איך זינגען מיט האַרפן און פלייטן, מיט פידל און פויקן.

דער ריח פון פריש־געבאַקענעם אינגבער, פון געצוקערטע מאַנדלקיכלעך האָט אַ שלאָג געטאָן אין פּנים אַריין, מיטגעבראַכט ריחות און גערוכן פון געפּרעגלטע הויזנבלאָזן, רעסעלעך און פינ־גערהוטן. ס׳האַרץ, אַ פאַרחלשט, האָט זיך אַ שפּאַר געטאָן אין מויל אַריין.

עס איז אָנגעקומען חיים בעקער, אַן אויסגעמעלטער, גלייך מען וואָלט אים נאָר־וואָס פון אויוון אַרויסגענומען. נאָך אים — זיינע צוויי געזעלן. די געזעלן האָבן געטראָגן אויף די קעפּ בלעכן־פריש געבעקס, זיך געאיילט צו שמואל בעלאַסער אויף דער חתונה.

דער בעקער האָט אַ בליק געטאָן אויף דער טענצערין און איז געבליבן שטיין אַ געפּלעפטער. די געזעלן האָבן זיך איבער געקוקט מיט גנבישע אויגן.

— וואָס פאַרא גוטע זאַכן האָט איר דאָרט? — איז די

טענצערין שוין געשטאַנענ ליעבן בעקער, האָט אַרויפגעלייגט איר קליינע, איידעלע האַנט אויף זיינער — אַ הונגעריקע טענצערין מאַגט איר מכבד זיין!

— ס׳בעסטע און ס׳שענסטע — האָט דער בעקער זיך גענומען דרייען אַרום דער טענצערין אין אַ רעדל און פון גרויס פרייד האָט ער זי אַ נעם געטאָן פאַר דער טאַליע — נון, מיין שיין שפילוויבכען, מאָגן מיר איין ווילע חתן־כלה בלייבן לאָזן און זעלבערט זיך פרייען?

די געזעלן האָבן זיך איינגעבויגן, זענען געבליבן זיצן איינגעהויערט. די טענצערין האָט גענומען פולע הענט, געשטופט קיכלעך, הויזנבלאָזן, פינגערהוטן, רעסעלעך אין די טאַשן, אין די פאַלדן פון איר קלייד. צווישן אירע שאַרפע, שוימיקע ציין האָט זיך געברעקלט אַ מערביק מאַנדלקיכל, און אַ באַטעמט צינגל, אַ רויטס, האָט אַרומגעלעקט דאָס קליינע מויל.

— חיים, איין יידן־טענצל! — האָט עמעצער צוגעקלאַפט מיט די הענט.

— איין יידן־טענצליין, חיים!

— אויפן שול־הויף? — האָט אַן עלטערע יידענע געפּרוווט שטערן.

קיינער האָט זיך צו איר נישט צוגעהערט.

רויזע האָט אַ הייב געטאָן ס׳צימבעלע. אירע שטייפע בריסטלעך, ווי לעבעדיקע פייגל, האָבן געפלאַטערט הינטערן געפּאַסטן קלייד. זי האָט זיך גענומען רוקן מיט איין פיס אויף קריק, מיטן צוויטן האָט זי צוגעקלאַפּט. און די גלעקלעך פון אויבן, פון אונטן, האָבן זיך געשאָטן מיט אַ קלינג־קלאַנג, זיך געקייקלט אונטער דעם המונס פיס. אַ צאָפּ האָט זיך ביי איר צעפלאָכטן, זיך געהויבן אויף אַפּריער און אין גאַנצן, יעדער בויג, יעדער קער, האָט אין רויזען געזונגען:

איך בין יונגעס ווייבכען,
איך האָב אַן אַלטן מאַן
שניי ווייס איז מיין ליבכען,
מען זעט מיר גאָרנישט אָן.

דער בעקער האָט זיך געהאַלטן אין איין צווענצן, געפּאַטשט מיט די הענט און די פיס, זיך פאַרשאָטן די אויגן מיט מעל־שטויב ער האָט זיך געיאָגט נאָך דער טענצערין, וואָס האָט זיך קונציק געהאַלטן אין איין אַרויסדרייען פון אונטער זיינע הענט. דער עולם אַרום האָט געקייכט פון געלעכטער, זיך געדרייצט מיט אים:

— חיים, וואָס באַקסטו? ווייסע שבת־באַרכעס?

— מאַנדלקיכלעך?

— טאַנצן דאַרף מען קענען, חיים!

די בעקער־געזעלן מיט די בלעכן געבעקס אויף די קעפּ, מיט די ברייטע געזעסן, זענען, געבליבן שטיין אויף אַן אָרט, און געהויבן מיט די אַקסלען צום טאַקט. פון אַ ווינקל האָט זיך אַריינגעריסן אַן עלטערע בעטלערין. זי האָט אַ הייב געטאָן מיטביידע הענט איר ביסל אָרעמקייט און מיט נאַקעטע, פאַרשמאָדערטע פיס זיך אַריינגעפּלאָנטערט אין טאַנץ.

און אַז די טענצערין האָט זיך געלאָזט כאַפּן פון דעם אויסגעמאַטערטן בעקער, וואָס האָט שוין גישט געהאַט קיין מראה אין פנים, קוים געפּאָכעט מיט דער נשמה, האָט דער גאַנצער המון גענומען קלאַפּן מיט די פיס, פּאַטשן אין די הענט. אַלע האָבן מיטגעזונגען מיט רויזען:

איך בין יונגעס ווייבכען,
איך האָב אַן אַלטן מאַן — — —
— — — — — — — — — — —

ד

די טענצערין האָט אויפגעהערט זינגען.

מיט צוויי פינגער האָט זי אַ צי געטאָן איר לאַנגן צאָפּ, ווי אַ פידלבויגן, זיך קוים פאַרנייגט פאַרן עולם און אַ קלימפּער געטאָן מיט די גלעקלעך. זי איז געבליבן שטיין אויף איין פוס, און אין יעדן קער פון איר בויגיקן לייב איז געווען דער קנאַל פון אַ ציטער-בייטשל. די גאַלעקע ציין האָבן געלאַכט, אַרויסגעשוימט פונם קליינעם מויל, און אירע בליקן זענען געפאַלן מיט אַזאַ שוואַרצער גבורה פון איינעם אויפן צווייטן, אַז דער המון האָט זיך געהאַלטן פאַר די זייטן, פאַר די בייכער, און פון די אָפענע מיילער האָט זיך געריסן, האָט זיך געקנוילט:

— ראָזלין!

— וויוואַט ראָזלין! וויוואַט!

די עלטערע יידן, די פרומערע, האָבן זיך יינגליש פאַרשעמט, באַהאַלטן ס׳געלעכטער אין די בערד, אין די בייכער און בייכלעך, וואָס האָבן זיך אַרויסגעשטופּט פון די ברייטע „יופּעס", פון די קורצע געפּאַסטע רעק. זיי האָבן זיך געגנומען רוקן מיט געלאַסענע טריט, זענען אַריין ווער אין אַ געביידע, ווער אין פּאַליש, גוטמוטיק אָוועק פון די לצים, ווי זיי וואָלטן זיך אויסגעבאַהאַלטן פון אַ זומער-רעגן, ווען צווישן די טראָפּנס שיינט די זון.

און אין דער אָפענער בויד איז זיך פאַרגאַנגען די יידן-האַרף, ס׳פּייקל האָט אונטערגעכאַפּט — אַ קלאַפּ און אַ היפּער, אַ קלאַפּ און אַ היפּער — גלייך מען וואָלט געשאָטן האָזניסלעך אין קופּערנע בראָטפּאַנען.

— ווו איז ער, דיין פישל? — האָט זלמן געמאָנט ביי מוישלען.

— ווו איז ער פאַרפאַלן געוואָרן? — האָט מוישל גע־דרייט מיטן קאָפּ, געזוכט פישלען אין דער בויד.

פישל, מיט דער ציגן־מאַסקע אין דער האַנט, האָט זיך געשאַרט אַלץ טיפער אין דער בויד אַריין. ער האָט אַ שיק געטאָן די מאַסקע צווישן די אָנגעשטופּטע זעק און לאַנטעכער און איז געבליבן שטיין אַ דערשלאָגענער אין אַ ווינקל. זיין געננאַכטע פרייד איז אָפּגערונען פון פנים, און אין די אומ־רויקע אויגן, אַרום דעם פאַרקוועטשטן מויל, איז געלעגן ווייטאָג און פאַרדראָס. די נכפּה האָט אים געגעסן. ער האָט גע־קריצט מיט די ציין, נישט געקענט הערן ווי דער המון שאַלט און יוכצעט, און אַלץ אין אים האָט זיך צערעדט:

— מ׳ווייסט ניקס מיין ווי צו זינגען און צו לאַכן, צו לאַכן און צו זינגען — — — די דרשות, די קאַטאָוועסלעך, די לידער און די זינג־שפּילן שרייבט ער, פישל, און דעם כבוד טוען אַנדערע אַראָפּשוימען — — — ציטן דערלעבט! האָט אַ פּרנס, אָדער אַ גביר חתונה געמאַכט, פלעגט מען אים, פישלען, רופן. און אַז מען האָט אויך פאַרבעטן די שטאָ־טישע „פּערשטן און גראַפן", האָט מען אים, פישלען, נישט געדאַרפט ס׳צינגל האַקן. ער האָט פאַר זיי געהאַט אַ „ראָמאַנץ", אַ שיין ליד, אָדער גאָר אַ פּאָר קלוגע ווערטער און אין גלחות, אַז די שררים האָבן געעפנט מויל און אויערן, געהויבן די וויין־בעכערס צום זינגער. צו פישלען, זיך אַליין צעזונגען, אַז „אַל די בעקן אַן דער וואַנט ווערן שפּרינגען און קלינגען":

— וויוואַט, וואַגאַנט!

— וויוואַט!

— און היינט?

— היינט דארף מען גיקס. היינט גילטן „קורצע דרשות און לאַנגער בראָטן“. היינט שרייט מען, די קעל טוט מען רייסן:

— ראָזלין! ראָזלין! וויוואַט ראָ־אָזלין!

פישל האָט צענומען די פּלאָנען פון דער הינטערשטער זייט בויד און האָט זיך לייכט אַראָפּגעגליטשט אויפן הויף. ער האָט ווילעריש אַ שלעפּ געטאָן זיין פאַרשוויצטן קאַפּטור איבערן שטערן, זיך שטיל צוגעפּייפט און חשק געהאַט אַ שנאַפּס טאָן, וואָס ס׳הערט זיך ביי די רעגענסבורגער ישיבה־בחורים, ביי די „בלאָזערס“, ווו מען געפינט נאָך אַ בעלן אויף אַ קלוג וואָרט, אויף אַ האַרבן פּלפּול, און אַפילו אויף אַ גוטן שמד־שטיק. די לצים־כּנופיה איז אים פּשוט געווען דער־ווידער.

נישט קיין הויכער, דאָס בלאַסע פּנים אַרומגענומען מיט אַ שוואַרץ בערדל, וואָס איז געווען געדיכט אַרום דעם קין, און שיטער, כמעט אויסגעצופּט, אויף די באַקן. פישלס הענט האָבן געפירט אַ שמועס מיט זיך אַליין. אויגן הונגעריקע, שפּיזיקע, האָבן, דאַכט זיך, גענישטערט, געזוכט אַ וועג, ווי נאָך זיך אַרויסצודרייען פון צווישן די בעטלערס און יעדער וויילע געכאַפּט פון דער זייט אַ קוק אויפן המון, וואָס האָט מער נישט געלאַכט, נאָר געווילדעוועט פון פרייד.

קיין זאַך איז איצט פישלען נישט אָנגעגאַנגען. נישט דער וואַרעמער נאָכמיטאָג, וואָס האָט געבלענדט, נישט די שמחה פונם אָנלויף, אַפילו נישט די חתונה.

אַן איבעריקער האָט ער זיך אַרומגעדרייט אויפן שול־הויף, אַליין נישט געוווּסט אויב פון הונגער, אָדער פון עגמת־נפש, נאָגט אים ס׳האַרץ, און ס׳לעבן איז אים געוואָרן ביטער.

— ווו ציט מען ווייטער? — איז ער געבליבן שטיין מיט צענומענע הענט, ווי אַ צינגל צווישן וואָגשאָלן — אפשר גאָר פאַרבייטן דעם לצים-קאַפּטור אויף אַ געוויינלעך היטל און פאַרבלייבן אַפילו דאָ אין רעגענסבורגער ישיבה?

פון זיך אַליין האָבן די ליפן אָנגעהויבן זאָגן זיין אייגן ליד וועגן דעם פּראָגער בעל-תשובה, און דאָס צוגעצוויקטע בערדל איז פול געוואָרן מיט שמייכל:

„— — — לא אמות, איך וויל לעבן,
וויל השם-יתברך ערע געבן — — —
— — — — — — — — — — —

פון דער שמאָלער יידן-גאַס איז אָנגעקומען אַ פּאַקנטרע-גער—אַ באַלייבטער פּאַרשוין, גרויס ווי דער לאַנגער פרייטאָג. די באָרד, ווו מען האָט געקענט ציילן יעדע האָר, געלבלעך. די קורצע, דיקע פאות — בלאָנד, די ווייסע באַקן — פאַר-רויטלט, און די אויגן בלויע, גוטע, האָבן נישט אַריינגעפּאַסט אין דעם גאַנצן געשטעל, וואָס איז מער ענלעך געווען אויף אַ האָלענדער, אַן אָפּשפּרעכער, ווי אויף אַ ייד.

אויף אַפריער האָט ער געשטעלט זיין קנאָכיקן שטעקן, ווו אויפן קאָפּשטיק, אויסגעהוילט ווי אַ געזעס, האָט מען זיך געקענט צוזעצן. ער האָט אַראָפּגענומען די אַרעמבענדער פון די אַקסלען, אַראָפּגעהאַקט דעם פּאַק, און איידער ער האָט נאָך געהאַט צעלייגט די ספרים, די ביכלעך, האָט זיך שוין געגומען קלייבן אַן עולם.

אַן אומבאַקאַנטער און דאָך אַן אייגענער. אַ פרעמדער, וואָס שפּרייזט מדינה-איין, מדינה-אויס, וואָס איז אויסגעוועגן אַ וועלט, האָט זיך אָנגעזעגן, זיך אָנגעהערט, און אַז מען זאָל זיצן מיט אים אַ יאָר מיט אַ מיטוואָך, וועלן זיך די מעשיות

ביי אים נישט אויסשעפּן. די לייט קומען אָן אין איינעם מיט די פייגל, וואָס קערן זיך קריק אויף זומער, צעטרייבן די ווינ־טערדיקע מרה־שחורה, און דערציילן, ווי יידן לעבן אין צרפת, אין סטאַמבול, אין ארץ־ישראל און אַפילו הינטער די הרי־חושך.

פישל האָט באַטראַכט דעם געוויקסיקן פאַרשוין און אָנגע־קוואָלן.

דער ספרים־טרעגער האָט אַוויש געטאָן זיינע מעכטיקע ליפּ־עקן, וואָס האָבן פאַרשטעלט ס׳מויל און ער האָט זיך צעניגונט:

„— — — שפּאָגל ניי! שפּאָגל ניי! קומט צולויפן און ניכער קויפן! אַ היפּשן סידור אין עברי־טייטש... נישט בלויז פאַר פרומע ווייבער, בחורות און מיידן, נאָר אויך פאַר יי נ ג ע ן א ו ן ב אַ ל ע ב אַ ט י ם, אַלע ביידן — — — פאַר איטלעכן יהודי, איז ער מאַן אָדער ווייב, וועך נייערט לייענען קאָן. דרום, מיינע הערן, האַלט איך פאַר אייטל טאָרן, די אין לשון־קודש ווילן אָרן און פאַרשטייען דערין קיין וואָרט!"

— גאָר ווייל געדרשנט — האָט אַ ייד אַ שטופּ געטאָן אַ צווייטן — אים פאַרשפּאַרט שוין אַ באַלבירער ס׳צינגל צו האַקן!

— אונטערוועגנס, אויג אויף אויג, העט איך די באַגעגע־ניש אים מוחל געוועזן.

— אַ פּרצוף־פּנים אַ ייד פאַרגינט זיך!

— „ראָמאַנצן" איז זיי וויניק, — האָט דער רעגענסבורגער שוחט אַ בלעטער געטאָן מיטן חלף־נאַגל אַ סידור — דרוקט מען שוין תפילות אויך אין „לשון אַשכנז". ווער דאַרף עס, ווער?

— ווו, זאָגט איר, איז עס געדרוקט? — האָט איינער אונ־טערגעטראָגן דעם מוכר־ספרים אַן אָפענעם סידור? — אויפן שער־בלאַט איז דער דרוק נישט אָנגעגעבן.

— ווו געדרוקט? — האָבן די בלויע אויגן ביים מוכר־ספרים זיך צעלאַכט — איר פאַרשטייט, פעטער־ליב, עס ד ר י ק ט

מיך, דרום ד ר ו ק איך. וואָס מיך דריקט איז השם־יתברך באַ־
קאַנט, יוסף בן טענהויזן בין איך גענאַנט.

— וואָס רעדט איר מיט די „לומדים"? — האָט אַן על־
טערע יידענע אַ כאַפּ געטון דעם מוכר־ספרים פאַרן אַרבל —
די לייט וועלן סיי־ווי־סיי ניקס קויפן! וואָס זאָל איך אייך
זאָגן? איר האָט זיך עולם־הבא געקויפט! מיט אייער סידור
וועט יעדע אשה, וואָס נאָר לייענען קאָן, נישט בלויז ווערן
אַ זאָגערין, נייערט אויך אַ שטיק חזן! מען וועט מיין נישט
טאַפּן אין דער פינסטער, זיך בעטן ביי מאַנספּאַרשוינען: „ווו
האַלט מען, ווו האַלט מען, וווּ? האוחז ביד — כ'בין מיד און
מאַט"? איז וויפל, זאָגט איר, קאָסט אַזאַ סידור?

דער מוכר־ספרים האָט זיך כמעט נישט צוגעהערט צו דער
יידענע. ער האָט געקוקט דעם עולם אויף די פינגער, געוווּסט,
אַז אַ סידור קאָן מען אויך אונטערשלאָגן, און פאַר איין ווער גע־
רעדט זיינס:

— ס'איז אַ סידור פאַר אַ גאַנץ יאָר, ווויל פאַרטייטשט
און באַשיידלעך, דרום קומט און קויפט ווייבלעך און מיידלעך,
אַנדערש וועט איר די סידורים פ אַ ר ז ו י מ ע ן, דען זיי וואַקסן
ניט אויף קיין „ב ו י מ ע ן" — — — אויך איז דער סידור
ניט צו טייער, אום איין קראָנע איז ער אייער!

— צו טייער! צו טייער!

— וואָז איז עס? אבנים טובות? איידלגעשטיין?

— אויף דער סחורה איז נאָך, קיין עין־הרע, אַ זול!

— פאַר אַ האַלבן מקח קאָן מען עס קריגן!

— געהערט? איין קראַ־אָנע!?

— איין קראָנע איז צו טייער? — האָט דער מוכר־ספרים
זיך אַזוי צעלאַכט, אַז די האָר פון זיין באָרד זענען זיך צע־
פלויגן — דער סידור איז אַ מציאה צען. איר וועט עס זעלבסט

זען, ווען איר עס פאַרגלייכט מיט אַן אַנדער סידור. עס איז אַזאַ גרויסער אונטערשייד, אַז צווישן איינעם אַלטן ווייב און איינער יונגן מייד!

— גוט! גוט! — האָט פישל געוויזן אויפן סידור — מיט אַזאַ „יונגער מויד" פאַרשפּאָרט מען צו זינדיקן!

— איר רעדט דאָך אייטל ניבול-פּה! — האָט דער פּאַקן-טרעגער באַטראַכט פישלס הילוך.

— ר'איז פון די לצים — האָט עמעצער געלאָזט פאַלן אַ וואָרט.

— אויב אַזוי, — האָט דער מוכר-ספרים אָפּגעווישט די הענט אָן דער באָרד — האָב איך פאַר אייך פאַר סחורה, וועלכער סחורה, מען דאַרף אָבער זיין אַ מבין.

ער האָט אַרויסגענומען פון אַ זייטיקער קעשענע אַ פּעקל בלעטער, ווו די געשריבענע קונטרסים זענען שוין גע-ווען איינגענייט, נאָר אָן טאָוולען.

— קוקט אַ כּתב! ס'ווערט ליכטיק אין די אויגן! גע-בראָכן אָדער דיק מעשׂיט, קאָן זיך מיט אַזאַ געשריפטס קיינמאָל נישט פאַרגלייכן! ווייסט איר, ווער דאָס האָט איבער-געשריבן? גימפּל סופר בכבודו ובעצמו — אַ מייסטער, וואָס די וועלט טוט מיט אים שמען!

— כ'קען אים.

— קענט איר אויך גימפּלס שוואָגער, אליהו בחור, דער וואָס האָט דאָס וועלשע „בבא-בוך" אין טייטש געבראַכט?

— אליע איז דאָך אין ווענעדיק, — איז פישל גע-וואָרן אויפגערוימטער — זיין פאָטער, אָשר אויס פישהיים, האָט מיט מיר דקדוק געלערנט, און זיין מוטער, הינדלין, אויף מאה פרסאות אַרום נירענבערג איז אַזאַ קאַטאָוועס-טרייבערין נישט געווען!

— אויב איר קענט יאָ די גאַנצע משפּחה, — האָט דער פּאַקנטרעגער צוגעטראָגן פישלען ס׳פּעקל בלעטער — זעט, טאָמער איז עס פאַר אייך סחורה?

פישל האָט געלייענט מיטן טראָפּ:

— אַ שיינע מעשה פון קיניג אַרטיש הויף, ווי ער זיך אין זיינעם קיניגרייך האָט טאָן פירן, און וואָס ער האָט געהאַט פאַרע מאַנירין און פון דעם באַרימטן ריטער ווידוויל ט, דעם שטרייטבאַרן העלד, נאַר שיין אין ריים געשטעלט — — —

— דאָס האָב איך אין צוויי כתב-ידן — האָט פישל אים קריקגעגעבן די „מעשה פון קיניג אַרטיש הויף”.

מוישל קראָקער איז אונטערגעקומען. נאָך אים — זלמן. מוישל האָט אַ נעם געטון פישלען פאַר אַן אַקסל, וואָלעריש געקוקט אויף אים. מוישלס אויג-אַפּלען האָבן זיך אי געפּלעמלט, אי זענען פאַרלאָפן מיט אַ נישט זיכער געלעכטערל, וואָס האָט ג׳זהאַט צו זאָגן:

— פישל, דערקענסט שוין קיין באַקאַנטע נישט!

— אַ, אַ, מוישל — האָט פישל גענומען אַרומדרייען דעם פּופּציקיעריקן בחור, ווי אַ טרענדל, אַז דער אַרומיקער עולם האָט אָנגעקוואָלן — נאָך אַלץ אַ בחור, בתולה מיינע? קום אַהער, מוישל, גיב אַ האַנט, לאָמיר זיך צעקושן! אַ קלאָג אויף דיר, שעמסט זיך? — און פישל האָט אָנגעוויזן אויף אַ יונג מיידל, וואָס איז געשטאַנען מיט אירע חברטעס — צעקוש איך זיך מיט איר!

די מיידלעך האָבן זיך פאַרשטעלט מיט די הענט די מיילער, זיך צעזויפגעשטופּט ווי לעמעלעך, און מיט אַ פאַרשטיקט געלעכטער, מיט אַ קוויטש, זיך געלאָזט איבער דער גאַס.

— האָסט נאָך אַלץ נישט פאַרגעסן דיינע הלצות, פישל?

— האָט מוישל געשעפּט נחת, געהאַט אויף דער צונג אַלע ישיבות, וווביידע האָבן זיך געוואַלגערט.

— כ'בין נאָך אַלץ אַ בעלן אויף אַ שיין פּולציל און אויף אַן אָרנטלעכן זויף — האָט פישל זיך אַרומגעקוקט, אויב ער האָט אַרום זיך אַן עולם — פאַראַן ביי אייך אַ האַרבעריק, ווו מען קאָן אַ שיכור טון?

— אין „גילדענעם הערש", ביי מיכלען קריגסטו פון כל-טוב. — האָט מוישל אַ שלעפּ געטון זלמנען, וואָס איז געשטאַנען מיט צעשפּרייטע פיס, ווי אַ צעגליטע צוואַנג — אַ חבר מיינער, שרייבט קאַטאָוועסלעך מיט פעפער און מיט אינגבער.

— זאָג, אַ קאַמעראַד — האָט פישל אַריינגעשטעקט דעם בחורל אַ האַנט, הנאה געהאַט, וואָס ער רויטלט זיך ווי אַ מיידל.

— איז וואָס העט איך גערן זאָגן? — האָט מוישל אַ נעם געטון די באָרד, ווי ביי אַ שווערער סוגיא — ווייסט, פישל, אונזער לייב מרעגענסבורג האָט צוגערייט אַ שפּאָגל נייע מעשה פון קיניג דודס הויף.

— דער לייב אייערער, דער נבזיק, דער זויפער? — איז פישל אויפן אָרט אַריין אין כעס — מאָג ער אפילו מגולגל ווערן אין אַ שמואל זינגער, אין קוזן, אין אַ קאַפּהאָן, וועט ער אַלץ נישט אָנשרייבן קיין „דיטריך פון בערן", קיין „גע-זעלן הילדעבראַנט", אויך נישט אַזאַ וווּנדער-שיינע און טרוי-ריקע געשיכטע ווי „ריטער זיגמונד און זיין געליבטע מאַגע-לאָנע". דעם לייבס שרייבערייען זענען גוט פאַר זקנים, פאַר אַלטע, פרומע ווייבער און פאַר רכילות-טרייבער!

— גוט, נישט גוט — האָט מוישל איינגעשלונגען די

ווערטער, גערעדט מיט פישלען אַזוי שנעל און אַזוי אַנ-דערש, אַז אַ רעגענסבורגער וואָלט אַלץ נישט פאַרשטאַנען — כ'האָב אָבער אַליין געהערט פון אונזער ראש-ישיבה, אַז ביי בעלאַסערן אויף דער חתונה וועט מען בלויז געטלעכע שמועות זינגען און זאָגן. דער ראש-ישיבה האָט בפירוש גע-זאָגט, אַז נישט „דיטריך פון בערן", אויך נישט „דאָס שיינע גליק", וואָס איז אייטל, זנות און ניבול-פה!

— שקר! ס'איז שקר וכזב! — האָט פישל פאַרקוועטשט די פויסטן — ווער איז דער ראש-ישיבה אייערער?

— דער „מגן-דוד".

— אַ, דער ספרדי? וואָס רעדט יידיש, ווי, להבדיל, אַ גוי? כ'קען אים, כ'קען אים נאָך פון פראָג! כ'קען אויך זיין יחוס—מיטן רמב"ם איז ער זיך מתיחס.—האָט פישל אַ קנייטש געטון דעם שפּיציקן קאַפּטור — און ווייסטו וואָס מיר איז איינגעפאַלן? אַז די ספרדים האָבן אונז אשכנזים פיינט, האָבן פיינט אונזער לשון! אָנגעבלאָזענע גאוותנים, איך האַלט, אַז אונזערע „חסידי אשכנזי" זענען שענערע און גרעסערע יידן, ווי זייערע גדולים!

— דאָס זאָג איך אויך, — האָט זלמן זיך אַריינגעמישט — טון זיך איבערנעמען מיט זייער „פילאָסאָפיי"! אויך אונזער ראש-ישיבה, אַז ער צערעדט זיך, ווייס איך נישט פון וועמען ער האַלט מיין — פון „תורת אריסטאָטל" אָדער פון „תורת משה"? און ביי מיר, אין פאַרגלייך מיט זייערע אַלע גדולים, איז איין רש"י מער שקול און מער חשוב.

— ער רעדט דאָך קלוגע רייד, דער בחור! אַ יאָר אויף מיר, ווי גערעכט ער איז!—האָט פישל אַ נעם געטון זלמנען פאַרן קין — לויט דעם דבור ביוסטו פון די „בני חת". וואָס, אַ ווינער? אַ ביישטעטער?

— פאַרוואָס פון די „בני־חת״? — האָט זלמן געשמייכלט.

— וועסט דיך גוט אויסבאַהאַלטן, כ׳דערקען אייך, ניי־שטעטעזר, אַן לשון. נו, לאָמיר הערן, זאָג: אַ פּ מ ע ק ן.

— אַפּמעקן.

אַלע דריי האָבן זיך צעלאַכט.

— אויב אַזוי — איז מוישל געוואָרן אויפגערוימטער — אויב מיין חבר, זלמן הייסט ער, געפעלט דיר, האָב איך פאַר דיר, פישל, אַ שטיקכען משא־ומתן. אַ זינג־שפּיל האָט ער אָנגעשריבן, קאָן מען פאַר מלכים זיך מיט איר ווייזן!

— שווייגט ער, דער טראָפּ — האָט פישל צוגעלייגט אַ פינגער צו מוישלס בויך, אים אַ קיצל געטון — ווי הייסט די שפּיל?

— אמנון און תמר — האָט זלמנען אויסגעפּעלט אָטעם.

— האָסטו זי מיט דיר?

— יאָ.

— ציען מיר אין הארבעריק! געגאַנגען! וואַרט, וואַרט — האָט פישל זיך אַ דריי געטון צו דער בויד, זיך אי צע־פייפט, אי צעשריען — רויזע! רויזע!

— כ׳גיי, כ׳גיי — איז די טענצערין אָנגעלאָפן.

— ראשית, זייט באַקאַנט — האָט פישל אַן אויפגערוימ־טער פאָרגעשטעלט די בחורים — קאַמעראַדן, אייגער און דער צווייטער. און דאָס איז רויזע. אַצונדערט, רויזע, מיט קאָפּ. דאָס בחורל האָט אָנגעשריבן אַ שפּיל, הייסט זי „אמנון און תמר״, ציען מיר אין הארבעריק, מיר וועלן איבערכאַפּן די הערצער, און ער וועט פאַר אונז אַ לייען טון. נו, קום, תמר מיינע!

— איך — מיטן „שרייבער״ — האָט רויזע זיך אַ שטעל געטון לעבן זלמנען.

— ער געפעלט דיר?

— נאָך ווי! — האָט די טענצערין אים שוין געהאַלטן געאַרעמט.

— רויזע, הער אויף דיינע חצופה־שטיק—האָט פישל זיך אַ בויג געטון צו איר — דעם בחור לאָז אָפּ, אַזיסט וועט מען אים פון רעגענסבורג משלח זיין!

— דיר אויף צו פלאַצעניש גיי איך מיט אים! — האָט רויזע זיך צעלאַכט און אינמיטן גאַס אַרומגעכאַפּט זלמנען.

זלמן האָט זיך אַרויסגעדרייט פון רויזעס הענט. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, זיך באַגעגנט מיט גרויסע, שוואַרצע אויגן, און ס'פּנים זיינס איז געבליבן אָן מראה, בלויז די פּיאות האָבן געפלאַמט.

האַרט ביי דער יידן־פאָרט, האָט פון אַן אָפן פענסטער אַרויסגעקוקט אַ פרוי, אין שוואַרצן. זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן די עלנבויגנס, אַרויסגעבויגן דעם אויבערשטן האַלבן קער־פּער, ווי ער וואָלט אַרויסגעוואַקסן פון דער דרייעקיקער שילד, וואָס איז געווען צוגעקלאַפּט צו דער וואַנט.

פישל האָט אַראָפּגעלייענט פון דער שילד: — „פ ר ו י לאָפּעץ, ד אָ ק ט ע ר י ן ד ע ר פ ר י י ע ן ק ו נ ס ט, ד ע ר אַ ר צ נ יי, וו ו י נ ה אַ פ ט י ק צ ו ר ע ג ע נ ס ב ו ר ג”—און זיך פאַרנייגט.

— איך, פרוי דאָקטערין, בין לץ און דאָס שיינע מענטש —האָט ער געוויזן אויף רויזען — איז שפּילווייב.

— און דאָס בחורל מיט די רויטע פּיאות? — האָט די דאָקטערין אַ וויג געטון מיט די בורשטינענע אוירינג, וואָס האָבן אָנגערירט די אַקסלען.

— דאָס בחורל? — האָט פישל געשמייכלט — דאָס בחורל זוכט אולינט וואַרצל, האַלדער־שוואָם.

— וואָס, ער העט גערן מיט כּשוף דאָס שפּילווייב באַקומען ?

— יאָ, קעסטלעכע דאָקטערין !

— ער וועט ניקס באַקומען — האָט רויזע אַ ווינק געטון מיט אַן אויג.

— גוט, שפּילווייב, גוט—האָט די דאָקטערין זיך צעלאַכט — און ווו האָט איר נאַכטלאָג ?

— אונטערן פרייען הימל — האָט פישל אַ הייב געטון די אויגן.

— פאַר אַ צווייי, דריי אירע האָב איך נאַכטלאָג.

— אַדאַנק, אַ שיינעם דאַנק — האָט פישל זיך טיף פאַרנייגט — נון, וועלן מיר אַ ווייל די פרוי דאָקטערין בלייבן לאָזן און ציען אין האַרבעריק, וואָס אין „גילדענעם הערש".

ה

אין הויז פון „גילדענעם הערש", וואָס איז געשטאַנען לעבן טויער פון דער יידנגאַס, האָט די לופט אַ זעץ געטון מיט ביר, בראָנפן און ווייַן. דריי גליטשיקע טרעפּלעך האָבן געפירט אין אַ קעלער-שטוב, ווו דער האַרבעריק איז געווען. אין פייכטן, פינסטערן פעדערהויז האָט פישל אָפּגעשטעלט מוישל קראָקער און אים אַ נעם געטון פאַר דער פליישיקער טאַליע :

— געשווירענער זויף-ברודער מיינער, אַז דאָ אַ גוט קריגל ברייהאַן באַקומט מען, דאָס האָב איך שוין מיט מיין חוטם דערשנאַפּט. כ'העט נאָך גערן וויסן, אויב דו איין רייכס-

טאָלער האָסט, דען איך קאַמעראַד, בין, רחמנא ליצלן, אַ היפּ-שער דלפון!

— און איך, ברודער-ליב, בין נאָך אַ גרעסערער — האָט מוישל אין דער פינסטער אַ הויב געטון די עלנבויגנס, ווי אַ פלעדערמויז די פלעדערן, געוויזן, אַז די טאַשן זענען ביי אים ליידיק.

— קאַמעראַדן, איר האָט קיין ממון נישט? איך האָב! — איז אָנגעלאָפן די טענצערין און האָט מיט אימפּעט אַן עפן געטון די טיר, וואָס האָט זיך אָנגעשלאָגן, ווי אין אַ פּויק, און איז קריקגעשפּרונגען.

אין דער אָפענער טיר איז געשטאַנען אַ פאַרשוין, דאַר און הויך. די ליפּן — רויט און פליישיק. די באָרד און די אויגן — שוואַרץ ווי ביי אַ גזלן.

— וואָס פאַר איין בהלה? וואָס פאַר איין געלויף? — האָט דער פאַרשוין מיט רוגזה צוריקגעשליידערט די טיר און אָפּגעמאָסטן די פיר אירע, אַז זיי האָבן זיך גענומען רוקן אויף היני-טערוויילעכטס.

דעם פרעמדנס פינסטערע אויגן האָבן זיך אָפּגעשטעלט פריער אויף מוישלען, דערנאָך אויף דער טענצערין, און זיין כעס האָט זיך אויפן אָרט געשטילט. ער האָט זיך פון געוויינ-הייט אַ טאַפּ געטון ביי די טאַשן, וואָס זענען אָפּגעשטאַנען. דער-נאָך האָט ער געוויזן מיט אַ פינגער אויף דער טענצערין און גע-זאָגט צו מוישל קראָקער:

— ווער איז זי? דאָס פּראָגער שפּילווייב?

— איר האָט געטראָפן, זאַקסע — האָט מוישל, וואָס האָט ליב משמש צו זיין גבירים, אָנגעקוואָלן.

— און דער? — האָט זאַקסע געוויזן אויף פישלען און

גערעדט האָט ער שוין צו דער טענצערין — דער האָט מער אָנ־בליק אויף אַ וואַנדער־בחור, ווי אויף אַ לץ.

— ווידער געטראָפן — און מוישל האָט פישלען איינגערוימט אין אויער אַריין — ער מסחרט מיט אבנים טובות, מיט שיינע חפצים פון איידלגעשטיין. קוק אויף זיינע טאַשן, וואָס זענען אָנ־געשטעקט מיט „יובלאַטאַציע". רייך ווי קורח און אַ גרויסער בעלן אויף אַ מיידלין, אויף אַ ווייבלין.

— אויב איר האָט יאָ געטראָפן, דאָס איך איין וואַנדער־בחור בין — האָט זיך פישל מיט דער גאַנצער חוצפה פון אַ לץ אַ שטעל געטון דעם רעגענסבורגער גביר אין פנים אַריין — זאָגט שוין מיר צו מיט העגט און מויל אויסצוהערן אַ שטיקל „פלפול" פון אַ וואַנדער־בחור, אַ דלפון, וואָס וויל זיך שיכור זויפן און קיין פרוטה ביי דער נשמה האָט ער נישט.

— אָן הקדמות, לץ, אָן הקדמות — האָט דער רעגענסבור־גער גביר געוווסט, אַז דאָ קומט אַן הלצה אויף זיין חשבון — ווו איז דער „פלפול" דיינער ?

פישל האָט אויפגעטורעמט דעם פאַרשפיצטן קאַפּטור, אָנגע־שטעלט די גראָבע פינגער פון ביידע הענט, ווי דם שונאים, וואָס רייסן זיך איינער צום צווייטן, און זיך אַ פרעג געטון :

— וואָס פאַרע פילפול העט איר גערן ? איין רעגענסבור־גער, אָדער איין נירענבורגער ?

— אַ רעגענסבורגער, אַ רעגענסבורגער.

— עס איז דאָך אַ בפירושע גמרא — האָט פישל אָנגע־הויבן — דאָס פורים איין יום־טוב איז. שטעלן זיך אַוועק די „חכמי־רעגענסבורג" און טון אַ האַרבע קשיא פרעגן : אויב פורים איין יום־טוב איז, און ר' יודא חסיד זאָגט דאָך, דאָס קידוש אין איין יום־טוב אַ חוב איז, היינט ווו האָט דלפון גע־נומען וויין אויף קידוש ? אַי, וועט קומען אַ פראָגער לץ און

ענטפערן, אַז דלפון האָט געליען געלט אויף וויין, בלייבט דאָך ווייטער אַן אייזערנע קשיא — וואָס פֿאַר איין שוטה העט עס באָרגן געלט, זאָ איין דלפון? איז אָבער געקומען ר׳ טראָפּ, זכותו יגון ואנחה, און געענטפערט, דאָס לעולם איז פּורים איין יום-טוב, אַ. י. וואָס פֿאַר איין שוטה העט עס באָרגן געלט אויף וויין? איז דער תירוץ: דלפונס ברודער, ויזתא — — —

— וואָס טרינקען מיר, ביר? — האָט רויזע אַזוי אַרומגע-כאַפּט פישלען, אַז ס׳האָט אים פֿאַרפֿעלט אָטעם צו ענדיקן דעם „פלפול".

— איר וועט שוין היינט ביי מיר וויין זויפן! — האָט דער רעגענסבורגער גביר אַ געשריי געטון צום בעל-אכסניה — מיכל, צוויי קרוגן זויערן און אַ קריגל זיסן, אָבער תיכּף!

— און פּועסן אויך! — האָט רויזע אַזאַ לאַך געטון דעם גביר אין פּנים אַריין, אַז ער איז פון גרויס פרייד גרייט געווען צו שענקען דער טענצערין אַן אָרעמבאַנד.

זלמן האָט זיך געערגערט, וואָס ס׳האָט זיך אַריינגעמישט אַ ווילד-פרעמדער, שאַרט זיך צו דער טענצערין, און דערווייל האָבן אַלע פֿאַרגעסן אָן זיין זינג-שפּיל.

קיינער האָט זיך מער נישט אומגעקוקט אויפן בחור׳ל.

די טרינק-שטוב, אַ פירעקיקע, מיט הילצערנע ווילן, איז כמעט געווען ליידיק. ביים גרויסן ליימענעם אויוון, וואָס איז געשטאַנען אין דערמיט אכסניה, זענען געלעגן אויסגעצויגן אויף לאַנגע בענק עטלעכע פורלייט. די מיילער אָפן, די בערד פֿאַר-ריסן. פליגן זענען געזעסן אויף די מגושמדיקע פּנימער, געשמאַק געשפּינען מיט די פיסלעך, מיט די שנעבעלעך. די פליגן האָבן זיך נישט איבערגעשראָקן פֿאַר דעם שנאָרכן, וואָס האָט זיך גע-טראָגן דאָ פון אַ בויך, דאָ פון אַ גרגרת.

דערנעבן, אין אַ גרויסער, הילצערנער שטייג, האָבן זיך

אַרומגעדרייט דריי געקראָפּטע גענז. אַלע אויגנבליק האָט אַן אַנדער גאַנז צעגומען די פליגל מיט אַ קלאַפּעריי, אויפגעהויבן אַ געשטויב, און אין דער טרונק-שטוב האָבן זיך געדרייט שאַלעכץ פון האָבער, פעדערן און ביי-פעדערלעך.

אין איין ווינקל זענען געזעסן עטלעכע פּאַרשוין, ווער איבער אַ קריגל ביר, ווער איבער אַ שיסל געקעכץ. אין אַ צווייטן ווינקל — אַ „פּאָטשטאַליאָן", אָנגעשפּאַרט אויפן הענטל פון זיין שווערד, וואָס איז געווען גרעסער פון אים. ער האָט זיך צוגעקוקט, ווי צוויי חברה-לייט האָבן געשפּילט ווערפל.

דער ווירט פון דער אכסניא האָט געהאַלטן אין מויל אַ הילצערנעם שפּונט, און פון אַ בייכיקער פאַס האָט זיך דער ווין געצאַפּט אין אַ גיספּעסל, און פון גיספּעסל מיט אַ בולבעריי אין אַ צינערנער קרוג. מיט די אויגן, מיטן שפּונט, האָט מיכל געווונקען צום ווייב, וואָס איז געזעסן מיט אַן אָפּגעדעקטער ברוסט אויף אַ הימל-בעט אָן פאָרהאַנגען. זי האָט געזויגן אַ קינד. ס'פּיצעלע איז צוגעפּאַלן צו דער מוטער מיטן קליינעם מויל, און פון גרויס תענוג געקנאָטן די ברוסט מיט די פויסטלעך, ווי מען קנעט אַ גוט אויפגעוירן טייגל. די מוטער האָט אַ ריס געטון פון זיך ס'קינד, און עס געלאָזט ליגן מיט אַ געוויין אין הימל-בעט.

אַ געזונטע, אַ באָרוועסע, האָט זי געכאַפּט די שוימיקע קרוגן ווין, פאַרגעסן צו פאַרקנעפּלען ס'קליידל און מיט אַ טראָט, וואָס וויגט זיך, האָט זי זיך געלאָזט צום טיש, וווּ די געסט זענען געזעסן. אַרום די אָפענע קנעפּלעך האָט זיך ס'קלייד געפּעלדלט. געקנייטשט, אָפּגעדעקט ס'ברוסט-וואָרצעלע, אַ שטייפס, אַ צוגעברוינטס, וואָס האָט אַרויסגעשימערט פון ווייסן, ווייכן לייב, ווי אַן אויסגעבאַקענע ראָזשינקע.

— וואָס זאָגסטו אויף זאָ איין פּיטום? — האָט מוישל אַ שטויס געטון פישלען און זיך צעלאַכט אין אַרבל אַריין.

— בייס אָפּ, דו נאַרישער טראָפּ! — האָט פישל אַ זופּ געטון פון דער קרוג און אַרויפגעלייגט זיין האַנט אויף דער באַלעבאָסטעס — ווי שיקט עס זיך, ווירטין־ליב, מען זאָל אין אַ יידישער טרונק־שטוב פלייש מיט מילך מישן?

— גאָט באַהיט, מיין הער — האָט זי געעפנט אַ פּאָר גרויסע, פאַרצערטע אויגן, ווי ביי אַ קו, ווען מען דאַרף זי אויסמעלקן.

— און דאָס וואָס איז? — האָט פישל געוויזן אויפן אָפּגעדעקטן וואָרצעלע, ווו טראָפּנס מילך האָבן זיך געשפּאַרט — איז דאָס ניט פלייש מיט מילך?

מוישל האָט אַ שפּריץ געטון מיט אַ שעפּסן געלעכטער. דער רעגענסבורגער גביר האָט זיך געבויגן איבערן טיש, נישט געלאַכט, נאָר געגאָסן מיט טרערן. ער איז זיך פאַרגאַנגען מיט אַ בויך־קול:

— אַי, גוט! אַי, גוט!

די טענצערין האָט אַ כאַפּ געטון פישלען פאַר איין אויערפּאַרן צווייטן, זיך אָנגענומען פאַר איר מין:

— פישלכען מיט זיינע ביבערייען! דו, נבזה, דו! קוק, ווי דאָס מענטש רויטלט זיך?

די ווירטין איז געשטאַנען אַ פאַרפלאַמטע. זי האָט געשפּילעט ס׳קלייד, וואָס האָט זיך נישט געלאָזט פאַרקנעפלען און איז נישט שולדיק געבליבן קיין ענטפער:

— איז מען קיין זולל־וסובא!

— און קיין דבר־אחר אויך ניט! — האָט די טענצערין אַרויסגעהאָלפן.

— און מען פרעסט ניט פליייש מיט מילך, ווי אַ גוי-גמור — איז די ווירטין געוואָרן רעדעווודיקער.

— אַיִן אַז ס'ווילט זיך פרעסן, ווירטין'ליב?

— פרעסט מען אַ שטיקל געבראָטענע הון, אַ שטיקל גאַנז — האָבן זיך די טונקעלע אויגן ביי דער ווירטין צעשפּילט — קיין הונגעריקן פונם „גילדענעם הירש" וועט מען אייך ניט ארויסלאָזן. איז וואָס, מיינע הערן, געבן?

— על חשבון הגביר, על חשבון — האָט פישל געוויזן אויף זאַקסען — אַ געבראָטענע גאַנז!

זאַקסע האָט זיך נאָך אַלץ געווישט די פאַרטרערטע אויגן און אַרייַנגערעדט אין דער טענצערין, איר דערציילט, אַז ער האָט אַ „פּיסל" ביים קורפירשט אין הויף, אַז ער איז ליוועראַנט, שטעלט צו אין פּאַלאַץ אַריין איידלשטיינער, אַז ער קען זי, די טענצערין, אויך אַהין אַרייַנדרייען.

— איז וואָס זאָגט איר, ר' לעמלין זאַקסע? — איז די ווירטין נישט איינגעשטאַנען, האָט געוואָלט צוליפן צום קינד, וואָס האָט זיך נישט אויפגעהערט רייסן — געבן אַ גענזל?

— אַז די לצים האָבן גערן איין גענדזל, איז ניקס צו מאַכן — האָט לעמלין אויסגעטרונקען אַ בעכער וויין און איז געבליבן זיצן אַ צעגאַרטלטער — זעט, פראָגער לייט, פאַרשעמט נישט רעגענסבורג! שוין אַ וואָך, ווי גבירים-אדירים ווי רבנים, טון פון גאַנץ אשכנז אויף דער חתונה ציען!

די פרישע גאַנץ האָט פאַרשמעקט די טרונק-שטיב, און דער עולם האָט גענומען שניפן מיט די נאָז-פליגל. פישל האָט מיט די פינגער' אויסגעקלאַפּט אין טיש דעם מתים-טאַנץ-ניגון און שטיל, גאָר שטיל, זיך געבעטן ביי רויזען:

— — — — — — — — — — — — —

מיך שרעקט נישט די וועלט, נאָר יענע וועלט,
מיין טייל איז הונגער, נויט און קעלט.
שיט פון דיין בויגן אַ גרימיק פייל,
און שיק מיך וועק אין גן-עדן מיט אייל.

רויזע האָט זיך איינגעביסן מיט אַלע ציין אין דער צוגע־
ברוינטער, געגזענער הויט און אים נאָך שטילער געענטפערט:

דער גן-עדן איז פול מיט זעלבע חי דו,
מוזט אויסבלייבן — פאַר דיר קיין רו.
אויב דיר איז קאַלט ביים לעבן, מיין שאַץ,
אין הייסן גיהנום — דאָרט איז דיין פּלאַץ!

איינער פון די צוויי פּאַרשוין, וואָס האָבן געשפּילט ווערפל
איז אַרויסגעגאַנגען. דער צווייטער האָט זיך אַ שטעל געטאָן,
שטייפער פאַרצויגן אַרום זיך דעם לויזן מאַנטל, שמעלער גע־
מאַכט די אַקסלען. ער האָט מיטביידע פויסטן אַ קלאַפּ געטאָן,
וואָס כח נאָר, איבערן טיש, אַז די ליידיקע קרוגן האָבן אונ־
טערגעשפּרונגען. ער האָט אַ צי געטאָן דאָס געגאָלטע, צע־
קנייטשטע פּנים, און פונם אָפענעם מויל זענען געפאַלן ווער־
טער און גלחות, ווי אַ מלחמה-רוף: ״Meum est propo- — — —
situm in taberna mori״

— רויזע, אַ קאַמעראַד — האָט פישל זיך אויפגעשטעלט—
מיר מאָגן אים צו אונזער טיש פאַרבעטן!

פישל איז פלינק אַרויס פון הינטערן טיש און האָט זיך
פאַרנייגט:

— אין נאָמען פון די זיבן מוזען, קאַמעראַד — — —
— וואָס פאַרלאָזן אונז נישט, יאָקולאַטאָרן, די געטרייע
דינער פונם אמתן וואָרט — האָט דער פרעמדער געענטפערט.

— באַר און באַשיין, קאַמעראַד, אונזער טיש, וואָס פינקלט מיט וויין, שמעקט מיט געבראָטענער גאַנז — — —

— אַ פּאָעט זאָג איך ניקס אָפּ, — האָט דער פרעמדער אַ נעם געטאָן פּישלען פאַר אַ האַנט — כ׳גיי גערן מיט דיר, קאמעראַד.

דער פאַרשוין האָט זיך נישט געלאָזט בעטן. ער האָט אויפגעהויבן ס׳גלאָז וויין, וואָס מען האָט אים דערלאַנגט און זיך אַ בויג געטאָן צו דער טענצערין:

— פאַר דיין געזונט, שיין שפּילווייב, די איינציקע פרייד אין אונזער וואנדער-לעבן, פאַר דיין געזונט — — — כ׳טרינק אויך פאַר מיין קליין שוועסטערלס געזונט, פאַר סאַבינעס, וואָס כ׳האָב פון קלויסטער אַרויסגענומען און אין איין הורנהויז זי אַריינגעגעבן. אין קלויסטער איז מיין שוועסטערל געוואָרן אַ הור און דערצו אַ הייליקע געבליבן. אין הורנהויז, ווו מען שלאָגט זי און מען גיט ניקס צו עסן, וועט זי, האָף איך, חרטה באַקומען. לאָמיר אַלע טרינקען פאַר איר געזונט! אַלע, אַלע! פאַר דער קליינער סאַבינעס געזונט! וויוואַט, קאַמעראַדן! וויוואַט! ויוואַט! — האָבן גלעזער און קרוגן גע-קלימפּערט.

ו

די יידן-גאַס האָט זיך גלייך דערוווסט, אַז דער רייכער לעמ-לין זאַקסע, דער נישט באַצאָלטער שינפּעראָ, זיצט אין טרונק. שטוב, וואָס אין „גילדענעם הערש", און „טוט טראַקטירן און וויל אַקאָמאַדירן" די פראָגער לצים.

די נייס האָט געוואַנדערט איבער די הילצערנע הייזער, דער-

גרייכט לעמלינס מויער, ווי רייכע, פאַרמעגלעכע און געמיינע שכנים זענען געשטאַנען האַלב-אָנגעטאָן אין די אָפענע טירן און האָבן געהאַלטן ווער אַ זיידן קלייד, ווער אַ סאַמעטענעם מאַנטל אָן אַרבל, ווער אַ קאָלנער געשטיקט מיט פערל. געהייסן האָט עס — מען ישובט זיך וואָס אָנצוטאָן צו דער חופה. אין אמתן אָבער האָט מען זיך געחדושט, און אין דער שטיל זיך געער-גערט, וואָס די רעגענסבורגער פּאַטראָנעסע, גימכען, ר׳ שמואל בעלאַסערס ווייב, האָט נאָך דערוויל די חתונה-ביטערין נישט געשיקט. און דאָ איז שוין אַ שטיק נאָכמיטאָג. ס׳זאָל איר נישט אָנשטיין? ווייל צו דער חתונה, זאָגט מען, האָט מען שטיקע-רייען און טעפּיכער אַזש פון סטאַמבול געבראַכט? ווייל איר מאַן, דער רעגענסבורגער פּרנס, „פּרעזענטירט זיך" ביי פערשטן און מלכים? ווער ווייס?

דאָס אַלץ אָבער האָט מען איבער די לעפצן נישט גע-בראַכט. מען האָט אָנגעהויבן פון די פּראָגער לצים, מען איז איבערגעגאַנגען צו רויזען, דעם שיינעם שפּילווייב, וואָס האָט שוין געהאַט פאַרדרייט די מאַנסבילן די קעפּ. און די שכנות האָבן אויף איין פוס דורכגעוואָרפן אַ האַלבע שטאָט מיט מענטשן. די ווייבערשע מיילער, די אויגן, די שפּיץ-פינגער, אַלץ האָט געצויגן פעדעם, זיי געריסן, געקניפּלט, זיך שוין אַליין נישט געקענט אַרויספּלאָנטערן פון דעם שפּינוועבס, פון די רכילות און מאַטלערייען, וואָס זיי האָבן געטריבן מיט אַזאַ תענוג.

— זי קומט!

— די חופּה-ביטערין קומט!

די ווייבער האָבן זי דערקענט אין דעם קלאַפּן פון אירע קלאָצקאָרקעס. אַ געבויגענע זקנה אין אַן אַלט-פרענקיש, שוואַרצן מאַנטל מיט אַ ווייס געפּעלדלט קרייזל אַרום דעם געוויונצלטן האַלז. דאָס קרייזל איז געווען צוגעשטאָכן צום מאַנטל מיט אַ

צינערנער העפטעלין, זי האָט זיך אונטערגעשפּאַרט מיט אַן אויסגעקרומט שטעקעלע און געעפנט אַ מויל ווי אַן איינגעפאַלן קבר:

— מרת גימכען, אונזער פּאַטראָנעסע, טוט צו איר טעכטערלינס ברוילעפט בעטן.

די זקנה האָט צעעפנט ס׳פּאַרטשיילעכל מיט קליינגעלט, וואָס זי האָט געהאַלטן צווישן אירע קנאָכן-פינגער. און אַז די ווייבער האָבן אַריינגעוואָרפן ווער אַ מטבע, ווער צוויי, האָט די חופּה-ביטערין, געעפנט און פאַרמאַכט ס׳מויל, ווי אַ שלייען, און צוגעוווּנטשן יעדער איינער דעם זעלבן שפּרוך:

„. . . און ווילן זי צדקה געבן,
ווערן זי לאַנג לעבן,
מיט גאָטס הילף קינדערכער אַנטשפּויזן און אויסגעבן".

די זקנה האָט אָפּגעזיפצט מיט איר איינגעלאָפן יראת-שמים-פּנימל און געוויזן מיטן שטעקעלע אויף לעמלינס טיר, ווו אויפן ביישטידל איז געהאָנגען אַ הילצערנע מזוזה, געשניצט ווי אַן אָרון-קודש.

— זאָ איין קצין, מעכט רעגענסבורגער פּרנס ווערן און דאָס קיין בושה האָט, טוט שכור זויפן מיט רקים און וואַנדערווייבער.

— אונזער לעמלין? — האָט אַ שכנה איבערגעפרעגט.

— דער דאָזיקער לעמלין, שאַנד און שפּאָט — האָט די זקנה אָנגעהויבן מיט אַ תחינה-ניגון — און דאָס שיינע שפּילווייב אויס פּראָג, געלעמט זאָל זי ווערן מיט גאָטס ווילן, טון זיך לוסטיק מאַכן ביי מיכלען אין הארבעריק.

— זאָ איין שמד-האַלז! — האָט איינע זיך אָנגערופן.

— פאַרגעסט אָן ווייב, אָן קינדער, ווען ער איין יונגען צאַפּלדיקן קאַרפּ דערשנאַפּט! — האָט אַ צווייטע אַריינגעוואָרפן.

די שכנות האָבן זיך צוזאַמענגערוקט, און די ווייבערשע צינגלעך האָבן אין דער שטיל אָוועקגערעדלט, דערציילט וואָס פּאַראַ מעשים־טובים לעמלין טוט־אָפּ אין וואָכנעדיק, ווי ער קויפט אויף פּאַרן קורפירשט קמיעות און איידל־שטיינער. און ס׳ווייב זיינס, רעכלין, אַזאַ אָנגעבלאָזענע גאוותנטע, נעמט זיך דאָס אי־בער, שעמט זיך נישט צו דערציילן, ווי לעמלין שפּיגלט זיך אין איר, האַלט זי אין איין אויסווירן, פּוצט און צירט זי אין זילבערנע לענדענירן, אין גאָלדענע לאַנען.

— נאָר אין וואָכנעדיק? ... האָט אַ פלייִשיקע יידענע מיט אַ מעכטיקן פּאָרנט אַ צי געטאָן די געשטריקטע שלאָף־הויב אי־בער די בלאָנדע האָר — דער לעמלין טוט אויף אין רעגענס־בורג מיידן און שיקסעס אַרומטרייבן! האָט ער קיין ווייַן, טוט ער איבער איין פּראָגער נאַרן־ווייב הבדלה מאַכן!

— אין היפּש ווייבלין, די רויזלין? — האָט אַ שכנה גע־פרעגט.

— אין ווייבלין? — האָט זיך די זקנה באַליידיקט פאַרן ווייבלעכן געשלעכט — דאָס פּראָגער שפּילווייב איז אין שוב־קאַר.

די ווייבער מיט די פרומע פּנימער, וואָס האָבן געהאַלטן אין זאָגן מוסר, האָבן זיך מיטאַמאָל געכאַפּט, ווער פאַר די זייטן, ווער פאַר די ברוסטן, און זייער געלעכטער האָט אָפּגעהילכט אויף אַלע דריי גאָרנס. די באַלייבטע יידענע האָט אַ קלאַפּ געטון אין לעמלינס פאַרמאַכטע טיר, און איז זיך פאַרגאַנגען אין אַ מיידלשן קוויטש, וואָס האָט נישט געפּאַסט פאַר איר ברייטבייניק געשטעל:

— רעכלין! רעכ׳לין!

אַ ריגל האָט אַ ריִק געטון, און די טיר האָט זיך עטוואָס געעפנט. רעכלין האָט אַרויסגעשטעקט אַ לויטער פּנים — אַ גע־

מיש פון בלוט און מילך. זי האָט דערזען די שכנות, ווי זיי שטייען אין אַ קרענצל אַרום דער חופּה-ביטערין און לאַכן, האָבן אירע דורכזיכטיקע ווײַנשל-אויגן מיטגעלאַכט, און איבער אַ ווײַסן האַלדז מיט פּערל האָט אַ קליין גוידערל געציטערט:

— הע, הע, הע! וואָס פאַרע גוטע שמועות דערציילט די ביטערין?

ס'איז געוואָרן אַ רגע שטיל. די ווײַבער, וואָס האָבן זיך נישט געהאַט צוזאַמענגערעדט, האָבן זיך מיט די פינגער, מיט די שערצן, געווישט די טרערן פון די אויגן. יעדע האָט געוואַרט, ד'י צווייטע זאָל אָנהייבן. די זקנה האָט זיך אַ דריי געטון אויף איר שטעקן, ווייטער געצויגן דעם תּחינה-ניגון, ווי זי וואָלט געהאַלטן אינמיטן דערציילן:

— נון, מאָגט איר, מײַנע ליבע קינדער, גערן הערן —

— ווען איין שפּילווײַב, איין מכשפה, אָדער די מלכּה-שבא טוט ביי איין אשת-איש די ליבע פון איר מאַן אַוועקנעמען, גיבט איין סגולה, איין אויסגעפּרוווטע — — — בדוק ומנוסה — — — —

— וויל איך גערן הערן — האָט רעכלין מיט אַן איבער-געריסן געלעכטערל זיך אַ בויג געטון צו אַ שכנה.

— איך אויך, גרויסמוטערכען!

— איך וויל אויך דערפון געניסן, — האָט די אַלטע גע-וויזן אויפן פאַטשיילעכל מיט געלט.

רעכלין האָט דערטאַפּט אַ מטבע אין איר טיפן אַטלעסענעם צדקה-בײַטל, וואָס איז געהאָנגען אויף אַ זיידענער באַנד. זי האָט געגעבן די מטבע דער זקנה, ווי מען גיט אַ וואָרזאָגערין. די אַלטע האָט דריי מאָל אויסגעשפּיגן, געהויבן די צונג צווישן די ליפּן, ווי אַ קלעפּערל, און דערציילט, ווי נאָך לילית נעמט צו דאָס שלום-בית. זי פאַרקליידט זיך פאַר אַ וואַנדער-ווײַב, פאַר אַ שפּילווײַב, אָדער גאָר פאַר דער מלכּה-שבא. פירט אַראָפּ פון

דרך־הישר אפילו אַ צדיק, אַ פשיטא שוין אַ זויף־ברודער, אַ לעב־יונג. אויב ס'טרעפט זיך אַ כשר ווייבכען אַזאַ אומגליק, דאַרף זי נעמען אַ שפּיגעלע, אַוועק דערמיט אין פעלד אַריין, ווען די זון שיינט, און אַז זון־פליטערלעך הייבן אָן צו טאַנצן און צו שפּרינגען אַרום איר, זאָל זי באַגראָבן דאָס שפּיגעלע, ווי מען איז מקבר אַ טויטן, און דערביי דריי מאָל זאָגן:

— דאָ באַגראָב איך דעם דאָזיקן שפּיגל אין דער ליבע, די פרוי ווענוס צו טאַנהויזערן האָט, און איך בעט ביים אַלמעכטיקן גאָט־יתברך, ער זאָל מיר אומקערן דאָס שלום־בית און מיין מאַנס האַרץ.

— זאָ איין אומגליק האָט אויך צו פולדא געטראָפן — האָט איינע פון די שכנות זיך אָנגערופן.

— און צו ווירמיזע, מיין געבורט־שטאָט — האָט די זקנה זיך פעסטער אָנגעשפּאַרט אויפן אויסגעקרומטן שטעקעלע — איר מאָגט עס הערן:

„— — — אין אַ הויז, נעבן דעם קוועלברונעם, וואָס הייסט „צום טייפלס קאָפּ", טוט איין גרויסער אביון וווינען. איינמאָל גייט דער אביון אין זיין געוועלב, וואָס אין זיין הויז, און וויינט ביטער פאַר צער. ווי ער וויינט גאָר זייער פאַר גרויס אָרעמקייט, באַווייזט זיך די מלכה־שבא. קיין שענער ווייבס־מענטש האָט ער געוויס זיין גאַנץ לעבן־טאָג נישט גע־האַט געזען. די האָר אירע—לויטער גימגאָלד. זי שפּראַכט: „ווען דו ווילסט ביי מיר שלאָפן אַלע טאָג, ווען דער גלאָק צוועלף שלאָגט, אַזוי וועל איך דיך צו מיין רייכן מאַן מאַכן, וואָס ווייניק דיין גלייכן וועט זיין". דער מאַן לאָזט זיך אי־בעררעדן. אַלע טאָג, ווען דער גלאָק צוועלף שלאָגט, קומט זי. צוויי בתולות טראָגן איר נאָך אַ גאָלדענעם בעקן, ווי אירע גימגאָלדענע האָר דערין ליגן. און ייען זי זיך צו

דעם מאַן לייגט, שטעלט מען דעם בעקן פאַר דעם בעט אויף דער ערד. די בתולות בלייבן נישט אין געוועלב. די מלכה-שבא פאַרבאָט דעם מאַן, אַז קיין מענטש ניקס זאָל וויסן פון דער זאַך, אַנדערש וועט זי אים אום זיין לעבן ברענגען, טוט ער איר ווילן אַלע טאָג. און די מלכה-שבא האַלט אויך, וואָס זי אים פאַרשפּראָכן האָט. זי בראַכט אים פיל זילבער און גאָלד. דער מאַן ווערט גאָר רייך און ער קליידט זיך און זיין ווייב, ווי עשירים זייער סדר איז. דאָס ווייב האָט אום שבת און יום-טוב די הענט פול מיט פינגערלעך. איינמאָל פרעגט אים ס'ווייב: „מיין ליבער מאַן, זאָג מיר דאָך, וואָס טוסטו אַלע מיטאָג, ווען דער גלאָק שלאָגט צוועלף, אין געוועלב?" ענטפערט דער מאַן: „איך האָב מיך, נון, אַזוי צוגעוווינט, איך מוז אַלע מיטאָג שלאָפן". זי פרעגט ווייטער ניקס דערפון, אָבער זי טראַכט זיך — עס איז יאָ נישט בחנם, דאָס ער אַלע טאָג אין איין געוויסער צייט אין דעם געוועלב גייט איינמאָל נעמט זי ביים מאַן דעם געוועלב-שליסל און לאָזט זיך בײַ אַ שלאָסער אויך איינעם נאָכמאַכן. און ווי דער מאַן איז אַוועק אין געוועלב, מאַכט זי לאַנצום אויף די טיר מיט איר שליסל און גייט אַריין. זי דערזעט איר מאַן ליגן בײַ דער מלכה-שבא, זעט אויך דעם גאָלדענעם בעקן מיט די גימגאָלדענע האָר דערין. דאָס ווייב שלייכט לאַנצום אויס דעם געוועלב און מאַכט די טיר לאַנצום נאָך זיך צו, זי זאָל קיינעם נישט אויפוועקן. נון, ווי די מלכה-שבא וואַכט אויף, זאָגט זי צום מאַן: „אַציגדערט מוזטו שטאַרבן, דען דו האָסט אונזער סוד מגלה געווען. אַ מענטש איז הינען געווען און אונז געזען בײַ אַנאַנדער שלאָפן". דער מאַן שווערט, ער ווייס פון ניקס, ער וויינט, פאַלט צו אירע פיס, און די מלכה-שבא לאָזט אים לעבן. זי שפּראַך: „דו וועסט מיך קיינמאָל מער נישט זען און

דיין עשירות וועט פאַרשווינדן. דו וועסט אָרעמער ווערן, ווי דו ביסט פריער געווען. איך האָב פון דיר צוויי קינדער. זיי וועל איך די העלזער אַרומדרייען און זיי אומברענגען. אין דריי טעג אַרום גיי אַרויס אויף דער בריק, וואָס אויף דעם ריין, וועסטו זען אַן אָרון שווימען. דאָרט וועלן דיינע קינדער ליגן, וואָס איך מיט דיר געהאַט האָב. איך וועל זיי הי ביי דעם ריין צו קבורה טון".
אויפן דריטן טאָג גייט דער מאַן אויף דער בריק און זעט דעם אָרון שווימען. און אין אַ קורצער צייט ווערט ער ווידער אַ גרויסער אביון. דערום, יידישע טעכטער, לאָזט זיך קיינער פון געלטס וועגן לאָזן פאַרפירן — — — השם-יתברך טוט איטלעכן באַשערן, וואָס אים טוט געהערן — — —"
בשעת די חופה-ביטערין האָט גערעדט, האָבן די שכנות זיך צונויפגערוקט אין אַ קרענצל און פון תענוג געעפנט מויל און אויערן. יעדע פון זיי האָט אַ געשלונגען די ווערטער, אַ גע־בעטן גאָט, דאָס איר מאַן זאָל נישט פאַרפירט ווערן פון אַ וואַנדער-ווייב.
— וואָס פאַרלויפט זיך אַלץ — האָט איינע אָפּגעטעמט.
— אַצונדערט העט איך גערן מיין מאַן ביי זיך געהאַט — האָט אַ צווייטע אַ זאָג געטאָן און זיך פאַרשעמט.
— איז עס וואָר, דאָס רויזלין, דאָס פראָגער שפּילווייב — האָט רעכלין נישט דערזאָגט און געדרייט די פינגערלעך אויף די הענט.
— וואָר, וואָר — האָט אַ שכנה זיך אָנגערופן — די רויזלין טוט זיך לוסטיק מאַכן מיט פרעמדע מאַנען.
— זויפט, זינגט און טענצלט ביי מיכלען אין האַרבעריק— האָט אַ צווייטע געזאָגט.
— און דיין לעמלין איז אויך דאָרט — האָט אַ דריטע צו־געגעבן.

— מיין לעמלין? — איז דאָס בלוט-און-מילך אויסגעלאָפּן פון רעכלינס ליכטיק פּנים, און אירע ציין האָבן אַ פינקל געטאָן— נון, צי איך שוין אַהין! און אויב איך זיי אין טרונקשטוב דער־וויש — האָט זי אויפגעהויבן אַ האַנט, וואָס האָט געהאַט צו זאָגן: „וועל איך הרגן און ראַצן!”

קיינער האָט נישט געענטפערט. רעכלין האָט אַ ווײַלע גע־קוקט אויף די שכנות, געוואָלט וויסן, אויב מען טרייבט נישט פון איר קיין שפּאַס און זיך אויף קריק גענומען שאַרן אין דער אָפּע־נער טיר.

די שווערע טיר איז צוגעפּאַלן מיט אַ קלאַפּ. ס׳האָט זיך געהערט אַ קרעכץ פונם אייזערנעם ריגל. די שכנות האָבן זיך אַ שטעל געטאָן אויף די נעגל, זיך איבערגעקוקט מיט אַ מינע, גלייך זיי וואָלטן נאָר וואָס אַ טרעט געטאָן אויף אַ לעבעדיקער זאַך. די זקנה, די חתונה׳ביטערין, האָט אַ וויש געטאָן מיט צוויי פינגער לעמלינס הילצערנע מזוזה, גענומען קלאַפּן מיט די שווערע קלאָצ־קאָרקעס, און איר אײַנגעפּאַלן מויל האָט געפּרעפּלט:

— גוט, גוט, מאָג זי וויסן, דאָס נאַרישע ווייבלין, דאָס איר צדיק לעמלין באַקט אויך קיינע קיכלעך אָן פייער — — —· אָן פייער באַקט מען ניקס — — —

ז

מיכל פון „גילדענעם הערש” האָט מיט די קלעפּיקע הענט זיך אַ שאַר געטאָן איבערן פאַרשוויצטן שטערן, איבער דעם נאַסן פּנים. ער האָט דאָ און דאָרט איבערגעלאָזט אַ פלעק און אָפּגע־

ווישט די פינגער אָן זיין געלבלעך בערדל. ווו איין שפּיץ האָט זיך ביי אים פאַרריסן, איז געוואַקסן אַרויף.

ער איז געשטאַנען הינטער׳ן אויסגעוועלבטער טאָנבאַנק, האָט געשלעפּט שפּונטן פון פעסער, פון טונדלעך, געצאַפּט ווײַן, ביר אין גיספּעסלעך, אין צינערנע און ערדענע קרוגן. און אַז די געטראַנקען האָבן זיך אַ הייב געטאָן איבער די ראַנדן, זיך צע־בלעזלט, האָט מיכל זיי קונציק אָפּגעשוימט מיטן גראָבן פינגער און זיך צעשריען איבער דער גאַנצער טרונקשטוב, ס׳ווייב זאָל דערהערן:

— פאַרטיק! פעסלין, פאַרטיק!

פון דער גרויסער „מעכיע״ איז מ׳כל געשטאַנען אַ צע־טומלטער, אַ פאַרחושכטער. ער האָט נישט באַמערקט, ווי איין זאָק האָט זיך ביי אים אַראָפּגעקאָלערט פון דער קני־הויז און אָפּגעדעקט דעם האָריקן שינביין.

ער האָט שוין לאַנג אַזאַ שפע נישט געהאַט. דער לע־דערנער בייטל, וואָס איז ביי אים געהאָנגען אויף אַ רימען איבערן אַקסל, איז אָפּגעשטאַנען, זיך מער נישט געקאָנט פאַר־מאַכן. און דאָס לייזעכץ, דאָס אמתע „זשויבן״, האָט זיך איצט ערשט אָנגעהויבן. דער פּדיון האָט אים אַזוי פאַרטומלט, אַז מיכל האָט אפילו זיך אויפגעהערט צו עסן און ערגערן, וואָס ס׳ווייב זיינס טרייבט שפּאַס מיט פרעמדע מאַנסבילן, וואָס זי טרינקט לחיים מיטן רייכן זאַקסע, דעם בלאָזן, טרייבט קאַטאָ־וועס מיט די לצים, וואָס זייערע רייד זענען אייטל, נבול־פּה און זנות.

מחותנים פון האַלב ביירן, וואָס זענען אָנגעפאָרן צום רעגענסבורגער פּרנס אויף דער חתונה, זענען געזעסן ביי טישן און טישלעך און האָבן זיך משמח געווען.

דער לצים־טיש איז נישט בלויז געווען אין גאַנצן באַ־

זעצט, נאָר מען איז נאָך געשטאַנען אַרום אַלע פיר עקן, קעפּ איבער קעפּ.

דער רייכער זאַקסע, וואָס האָט שוין געהאַט אָנגעטון דער טענצערין אַ שניר קרעלן, פעסט געהאַלטן אירע הענט אין זיינע. איז געווען אָרנטלעך בגילופין. זיינע גזלנישע אויגן האָבן געגליט, ווי לעבעדיקע קוילן. די באָרד — פעך. און אין דער געקרייזלטער שוואַרצקייט — אַ פּאָר רויטע פליישיקע ליפּן. קיין זאַך האָט נישט געפּאַסט צום לענגלעכן, דאַרן פּנים, וואָס איז געווען בלייך, אָפּגעצאַפּט און אָן מראה.

ער האָט גערעדט פון זיינע נסיעות, פון זיין עשירות, דערציילט פון ווענעדיק, פון מאַנטואַ, איבערגעגעבן וועגן קורפירשט, וואָס זוכט טענצער, מוזיקער, זיי זאָלן באַרימט מאַכן דעם בייערישן הויף. ער, לעמלין זאַקסע, איז זיכער, אַז רויזלין וועט געפעלן, וועט אויסנעמען. זי קאָן זיך פאַרמעסטן מיט אַלע הויף־שיקסעס אין „מוזיקא" — — — מען דאַרף נאָר האָבן אַ צוטריט — — — און ער, לעמלין, דעם קורפירשטס ליוועראַנט — — —

— ווי קום איך, אַ געמיינע טענצערין, אָן מאַגירן, דערצו אַ יידישע, אין אַ קיניגלעכן הויף? — האָט זי שטיל אַ זאָג געטון און אויפגעהויבן ס'פּנים.

דורך דעם אָפענעם פענסטער האָבן זיך געשפּאַרט שטיקער זון, וואָס ווערן רייף מיטן נאָכמיטאָג, עטעמען מיט האָניק. די שטיקער זון האָבן זיך צעלייגט איבער רויזלינס פּנים, וואָס איז געווען שיין, גאָר שיין, און די הויט אונטער די אויגן האָט זיך געגרינט, האָט זיך געגעלבט ווי די הויט פון פריש־אָפּגעריסענע שעפּטאַלן.

זי האָט זיך אי איבערגענומען, אי געקוקט מיט חשד אויף דעם פרעמדן פאַרשוין — אַזאַ שוואַרצע גרייס מיט רויטע

ליפן, וואָס האַלט אירע הענט, ווי אין אַ קלעם. ס'איז איר געפעלן׳ וואָס פישל איז אָנגעשטויסן, טרינקט און קריצט מיט די ציין. און ווער ווייס? האָט זי, רויזלין, געהאַט אַ קאַמעראַדין, אַ שפּילווייב, וואָס האָט זיך אַריינגעקריגן צו אַ פירשט אין הויף און איז אויפגעריכט געוואָרן.

— צו וואָס מאַליקאַלע געדאַנקען, רויזלין? — האָבן פלעמ־לעך זיך צעצינגלט אין לעמלינס אויגן — און אַנזעלמאַ פּאַמיס איז נישט געווען קיין לץ, וואָס האָט געזאָגט און געזונגען אויף שמחות און אויף חתונות? ווי נאָך, מיינסטו, קומט ער אין מאַנטוער הויף אַריין? פרעג מיך! ווען נישט די נאָבעלע בענוועדינאַ אברבנאל, וואָס האָט אים „רעקאָמענדירט און וויל פּרעזענטירט", וואָלט ער נאָך היינט גע־בליבן אַ לץ! און איך, לעמלין, דעם קורפירשטס ליווראַנט, וועל דיך פּרעזענטירן, קינד מיינס — — — הערסט, רויזלין, הערסט? שיינע מויד מיינע!

דאָס גאַנצע לצים־געבינטל איז מיטאַמאָל אַריינגעפאַלן אין דער טרונקשטוב. אויף אַ פריער האָט געשפּרייזט דער שטאָלצנגייער מיט זיינע לאַנגע בושל־פיס. נאָך אים — דער פייקלער, דער פידלער, דער וואָס האָט געשפּילט אויף אַ יידן־האַרף, דער פייער־שלינגער, דאָס קאַרליקל מיטן וואַסער־קאָפּ. דער לעצטער איז אויך געווען אַ וואָרזאָגער. ער האָט גע־האַלטן אַ קליינע אַף אויף אַ קייטעלע און זיך געברומט אונ־טער דער נאָז:

פומיי, די אַפע, באַצייג דיינע זאַכן,
וואָס די לייט מאַכן לאַכן — — —

— פישל, ווער טראַקטירט? — האָט דער שטאָלצנגייער אַ שטעק געטון די הענט צו די שיריים, וואָס האָבן זיך גע־וואַלגערט אויפן טיש.

— נישט איך — האָט פישל זיך צעברומט.

די אויסגעהונגערטע לצים האָבן זיך צוגעכאַפּט צום טיש ווי היישעריקן. אין אַ רגע האָט מען אָפּגעליידיקט די שיריים, אַרומגעביסן דאָס פלייש פון די ביינער, זיי געגאָגט, געקנאַקט און די גאַנצע כּנופיה איז אויסגעגאַנגען נאָך אַ טרונק ווײַן, נאָך אַ שלוק ביר. די צינערנע און ערדענע קרוגן, וואָס זענען געשטאַנען אויפן טיש, האָבן געגלאָצט מיט זייער ליידיקייט. און אַרום, ביי זייטיקע טישלעך, זענען געזעסן באַלייבטע גבירים, האָבן געגעסן ווער אַ שטיק קאַרפּ, ווער אַ פערטל גענזנס, נישט פאַרטרונקען, נאָר פאַרזאָפּן מיט גלעזער ווײַן, אַז די פּאָנצן זענען שיער נישט געפּלאַצט.

— נון, לצים, — האָט אַן אָנגעפּרעסענער מחותּן זיך אַ שטעל געטון, לויזער געמאַכט דעם גאַרטל אַרום די הויזן, און זיין פּירעקיק היטל האָט זיך ווילעריש גערוקט איבער אַן אויער—וואָס זינגט איר נישט?

— דער, וואָס זויפט, מאָג אויך זינגען! — האָט אַ לץ צוריקגעשליידערט מיט אַ בייזער.

— דו, געשוואָלענער זויף־ברודער, — האָט דער מחותּן אַ שטעק געטון זיין האַנט צום לץ — וואָס איז דער רוגז, וואָס איז דער כּעס?

— ווען ניקס געשיכּורט, בין איך קיין זויף־ברודער — איז דער לץ ווייכער געוואָרן.

— גערעכט — האָט דער מחותּן אַן אויפגערוימטער זיין אַריינגעשטופּט צווישן די לצים — עבירה גוררת עבירה. קומט געזאַנג, קומט אויך, מיט גאָטס הילף, ווײַן און ווערפל!

— פישל! פיש־ל־כען! — האָט רויזלין אויסגעזונגען דעם אָמען, און בשעת־מעשה אָנגעשטעלט אויף פּישלען אַזאַ פּאָר

אויגן, אַז ער האָט זיך גענומען דרייען אויפן געזעס, מער נישט געקאָנט איינזיצן.

— פיש־ל־כען — האָט דאָס קאַרליקער אין זיינע קורצע, זיידענע הויזן זיך אַוועקגעשטעלט אויפן טיש און נאָכגעקרומט דער טענצערין — פישל, פיש־ל־כען, נעם זיך נישט אַזוי איבער, איך בין אויך געיידישט!

דער עולם האָט געקייכט פון געלעכטער:

— גוט! בראַוואָ!

פישל האָט איבערגעדרייט אַ ליידיקע קרוג מיטן מויל אַראָפּ. ער האָט גענומען קלאַפּן און שנעלן אין דעם הוילן צין אַריין, ס'זאָל שטיל ווערן. זיינע אויגן, טרויעריקע, וואָס האָבן זיך געשאַרט פון פּנים צו פּנים, זענען געבליבן הענגען אויפן אָנגעפּרעסענעם מחותן. וואָס האָט נישט אויפגעהערט צו רעדן:

— איידער טומלען, מחותן, איז ענדער טראַקטירן די לצים מיט וויין און ביר!

און אַז עס איז געוואָרן שטיל, האָט פישל צוגעטוליעט די ליידיקע קרוג צו דער ברוסט, און זיין קול, אַ קלאָרס, אַ טיפס, האָט געשפּרייט אומעט און טרויער:

מיין גוטער, אלטער שטארקער וויין,
וואסער וויל דיין מיינסטער זיין,
קיין געזאנג וויל אין מויל אריין
פול וואסער, פול וואסער.

די כּנופיה לצים האָבן אָן עפּן געטון די אויסגעהונגער־טע, טרוקענע מיילער, און אין דער טרונקשטוב האָט אָפּגע־הילכט:

איך האָב קיין וויין – די אויגן מיין –
איך האָב קיין וויין – די אויגן מיין
רינען וואַסער, רינען וואַסער.

דער עולם האָט געגאַפּט, געוואַרט, פּישל זאָל ווייטער זינגען. ער איז געשטאַנען אַ צעווייטיקטער, האָט געזוכט רוי־זעס בליק. און אַז זי האָט אויפגעהויבן צו אים די אויגן, האָט ער איינגעצויגן די אַקסלען, צונויפגעשאַרט פון טיש די ליידיקע קרוגן און אַריינגעזונגען אין זיי:

ווי וויל דאָס ברויט אין מיך גיין,
מיין געשפּייז האָט קיין געשמאַק מיין (מער)
ווייל די בעכער פאַר מיר שטיין,
מיט וואַסער, מיט וואַסער.

איצט האָט די גאַנצע טרונקשטוב אונטערגעכאַפּט, צוגע־קלאַפּט ווער מיט אַ קרוג, ווער מיט אַ פוס:

איך האָב קיין וויין, – די אויגן מיין –
איך האָב קיין וויין, – די אויגן מיין
רינען וואַסער, רינען וואַסער.

– – – – – – – – – – – –

– קיין וואַסער! וויין, דעם בעסטן וויין! — האָט דער צעגאַרטלטער מחותן געזוכט די שענקערין.

די שענקערין, אַ צערויטלטע, איז געשטאַנען מיט אַן אָפן מויל. מען האָט שוין מער נישט געזונגען. זי אָבער האָט נאָך אַלץ געהויבן צום טאַקט די ליידיקע קרוגן, וואָס זי האָט געהאַלטן איןביידע הענט. אירע אויגן, הונגעריקע, האָבן געקוקט, ווי לעמלין האַלט די טענצערין, רעדט איר אין אויער אַריין, און אַליין האָט די שענקערין נישט געהערט, ווי עולם שרייט, פאָדערט וויין.

דער אויפגערוימטער מחותן האָט אַרומגעכאַפּט די פאַרחושטע שענקערין, זי אַ שלעפּ געטאָן צו זיך:

— גזלטע, ווייַן! עולם גאַרט איין ווייניק ווייַן!

דאָס פאַרשעמטע ווייבלין האָט זיך געוואָלט אַרויסדרייען פון זייַנע הענט. זי האָט זיך געווערט, געהויבן די ליידיקע קרוגן און די פלאַמען פון פּנים האָבן זיך צעלייגט איבערן האַלדז. ער האָט זי נישט אָפּגעלאָזט, זיך געבויגן איבער איר, חשק געהאַט אַ קוש צו טאָן, און זיין אייגענע באָרד איז אים געקראָכן אין די אויגן, אין מויל אַריין.

דער עולם האָט געשאַרט מיט די פיס, געפּאַטשט אין די הענט, צוגעפייפט:

— ווי ער פרייכט!

— הע, הע, הע! וואָס שמעקט ער?

— דאָס ווייבלין איז קיין הדס!

בשעת דער עולם האָט אָנגעקוואָלן, געוואַרט, דער שענקער זאָל יעדע רגע אָנלויפן, האָט זיך דעם רייכן לעמלינס ווייב, רעכ־לין, אַרייַנגעשאַרט אין האַרבעריק. עס האָט איר גענומען אַ וויילע, ביז זי האָט דערזען איר מאַן, וואָס איז געזעסן אַרומגענומען מיט דער טענצערין. ווערטער האָבן זיך צעבלעזלט אויף אירע פאַר־קוועטשטע ליפּן:

— זיין שעה איז אויסגעלאָפן!

די נישט געוויקסיקע רעכלין האָט מיט אַזאַ אימפּעט זיך אַ לאָז געטאָן צום פּאָרל, אַז רויזלין האָט קיין צייט נישט געהאַט זיך אויפצושטעלן. זי איז געבליבן זיצן אַ געליימטע און האָט געפילט, ווי שטעכיקע פינגער רייסן די האָר מיט די וואָרצלען. פאַר די אויגן האָבן אויפגעפלאַמט ווערטער:

— חצופה! פרעמדע מאַנען האָסטו גערן, דו אומטרעכטרין!

אויפן אָרט איז לעמלין אויסגעניכטערט געוואָרן. ער האָט זיך גענומען רוקן, געוואָלט וואָס ווייטער זיין פון ווייב. פישל איז אַ שווים אַפּער געטאָן פון הינטערן טיש. ער האָט זיך צעשריגן

צו זיינע קאַמעראַדן צום ערשט אין גלחות — איגנאָראַמוסן! אידיאָטן! — און איז באַלד אַריבער אויף מאַמע־לשון — אָקסן! בהמות! וואָס לאָזט איר שלאָגן? וואָס לאָזט איר אונזער רויזען ממיתן?

נאָר איידער דאָס געבינטל לצים האָבן זיך געכאַפּט, וואָס דאָ קומט פאָר, איז די טענצערין שוין געשטאַנען מיט אַ פּאַררי־סענעם קאָפּ און מיט ביטול געקוקט, ווי דאָס קליינע ווייבלין שפּרייזט צו דער טיר, און איר מאַן, דער איבערגעוואַקסענער לעמלין, שאַרט זיך נאָך איר.

— וואָס איז דאָס? — האָט פישל אַ הייב געטאָן רויזעס האַנט, ווו דער עלנבויגן האָט געטריפט בלוט.

— ניקס, פישל, ניקס — האָט רויזע געקוקט אויף די טונקל רויטע טראָפּנס, און די אויגן האָבן ביי איר געשמייכלט — דאָס צאָל איך אָפּ פאַרן בייטשל קרעלן — — — ניקס קריגט מען בחנם... ניקס...

פישל איז אַריין מיט רויזען אין פעדערהויז. ביי דער גיספאַס האָט ער איר אַרומגעוואַשן די צעראַצטע הויט און געפּילט דערביי, ווי מען וואָלט אים צעריסן די הויט ביז בלוט.

ווי אַ ווינט האָט רויזע מיטאַמאָל אַרומגעכאַפּט פישלען, אַז דער פאַרשפּריצטער קאַפּטור איז ביי אים אַראָפּ פון קאָפּ. זי האָט אים אויסגעקושט די אויגן, ס׳מויל, ס׳בערדל. און איידער ער איז געקומען צו זיך, איז זי שוין נישט געווען, בלויז איבערגעלאָזט אַרום אים איר אָטעם, וואָס האָט איינגערוימט:

— פישל, פישעלע, מיין פישלכען.

ח

די יידן־גאַס, וואָס האָט געפירט צו בעלאַסערס הויף, איז נישט געווען דורכצוגיין. דאָס אייזערנע טויער ברייט צעעפנט. פון ביי־ זייטן טויער — צוויי רייטערס אין קורצע רעקלעך, אין געפאַל־ דעוועטע קני־הויזן, אין היטלען, ווי גלעקער. אַלץ פון רויטן סאַ־ מעט. איבער די רעקלעך – שווערדן. דאָס האָבן די רייטערס — בעלאַסערס איבערגעטוענע משרתים — קריקגעהאַלטן דעם נישט געבעטענעם המון, וואָס האָט געקריבלט, געווימלט.

די מויער, אַ געביי פון רויע, פירעקיקע שטיינער, מיט טורעמלעך פון אַלע פיר זייטן, איז געשטאַנען טיף אין הויף. די שטיינער, באַוואַקסענע, אָפּגעשאָסענע, האָבן זיך געהאַלטן אין קרישלען, ווי די געביידע וואָלט געווען אַ פליגל פון אַן אַלטן פאַרוואָרלאָזטן שלאָס.

דער המון האָט זיך געקליבן פון דער פרי אָן. אָרעמעלייט, ווי היישעריקן, זענען באַפאַלן די וואַכשטוב, ס׳טאַנצהויז, דעם ברונעם. שטאָטישע געמיינע לייט האָבן זיך געקליבן פאַרן טויער, וווּ ס׳אייזן איז געווען אויסגעהאַמערט, ווי לעקעכלעך. אומעטום — מאַנצבילן, ווייבער, קינדער.

אַזאַ הילוך, אַזאַ איידלגעשטיין און אַזאַ עשירות, איז אין רעגענסבורג נישט געווען צו זעען. מחותנים פון ווירמיזע, פון פראַנקפורט־אַם־מיין, פון ווין און דער עיקר—פון סטאַמבול.

ווו אַ קער — סאַמעט, זייד. ווו אַ בליק — מאַנטלען, גע־ שטיקט מיט גאָלד, מיט זילבער. ברייטע שפאַניע־גאַרטלען. שוואַר־ צע, ווייסע, רויטע. טירן האָבן נישט גערוט. ווייבס־פאָלק האָט געהאַלטן אין איין גיין, אין איין קומען — יונגע, עלטערע, זקנות. די־געטענע אוירינג ביז איבער די געפליטערטע אַקסלען. אויף די

געפּאַסטע אַרבל, אַרום די האַנט־געלענקען גאָלדענע מאַניעלן, באַזעצט מיט פּריזאַנטן, מיט שמוראַקן, מיט רובינען. פּערל–פּולע העלדזער. קרעלן בורשטינען מיט גאָלדן־גילדן דראָן געהאַנגען.

— פּעסלין, — האָט אַ מיידל אַרומגענומען איר חברטע — וואָס איז, פּעסלין? וואָס אַזוי אָן מוטיק?

— איך? — האָט פּעסלין אויפגעהויבן אַ פּאָר שוואַרצע, טרויעריקע אויגן — קיין קנאה, וואָס איך קיין ממון האָב, קיין דימענטן האָב, קיין זייד, קיין סאַמעט האָב, מיינע קליידער אַלטע לומפּן. — האָט זי אַ וויש געטאָן מיט דער האַנט איבער דער קני — מאָג אַ צווייטע דאגות האָבן! הערסט, יענטל, כ׳האָב גרויס לוסט צו קרעלן. רויטע, ריך־רויטע קרעלן, ווי האַנאָווערס טאָכטער, פייגלין, טראָגט.

— קרעלן? — האָבן די רויטע ליפּן ביי יענטלען זיך אַ שנירל געטאָן מיט ביטול — דערפאַר העט איך קיין דאגות האָבן! אָן קאַטאָוועס, פּעסלין! — כ׳מאָג נאָר לוסט האָבן, וועט מיר בעלאַסערס משרת שענקען!

— ווער, דער שיינער פּאַרשוין דיינער, זלמן? — האָט פּעס־לין געוויזן אויף איינעם פון די רייטערסביים טויער — מאָגסט דעם משרת די אויגן אויספּיקן!

— דער נבזה וויל רעכט מיט מיר די צייט פאַרטרייבן — האָט יענטל זיך פאַרשייט צעלאַכט — ניקס, ניקס! ווער יאָ אייטל האַלדז ברעכן וויל, מאָג מיט אים, מיטן אויסגעוועטערטן קאַפּהאָן, ראַמאַנצירן! נישט איך, נישט יענטל!

ס׳איז אָנגעקומען דער ראש־ישיבה, אָנגעטאָן אין אַ שוואַרצן געריפּלטן מאַנטל. ער האָט געפירט אַ יונגנמאַן אין אַ ווייסן, זיי־דענעם בגד ביז צו די טריט. דער גאַרטל — ווייס און ברייט דער אויסגעבונדענער טורבאַן אויפן קאָפּ–ווערמיל־רויט. די אויגן ס׳בערדל, די פאות — שוואַרץ, פּעך שוואַרץ.

ס'איז מיטאמאל געווארן שטיל. די יידן-גאס האט איינגע־האלטן דעם אטעם, אנגעשטעלט אויגן און אויערן — דאס האט אנגעהאלטן א קליינע ווייל. באלד האט דאס היילן פון א זויג־קינד אויפגעטרייסלט די שטילקייט.

— וואס פארע היילן? וואס פארע קרייסן, ווי א קימפע־טארן? — האט מען פון אלע זייטן געהאט טענות צו דער אי־בערגעשראקענער מוטער — אדער דעם קינד צו זייגן גיב, אדער הין וועק מארשיר!

— שא, שא — האט עמעצער זיך אנגערופן — ס'קינד האט נעבעך דעם ריפקוכן.

— גייט מען צום רופא! — האט מען געהערט פון אלע זייטן — האקן דעם ריפקוכן מעכט קיין היזק ברענגען!

די מוטער, א נידריקע, א דארע, האט אין אייטל אנגסט אריינגעשטעקט א טרוקענע ברוסט דעם קינד אין מויל אריין. און אירע אויגן — קליינע, שווארצע מייזכער — האבן פארווירט גע־קוקט אויפן פרעמדן, וואס איז געגאנגען מיטן ראש־ישיבה.

צענדליקער בליקן האבן געלוקט אויפן פרעמדן:

— ווער מאג עס זיין?

— ר' יעקיל, — האט דער עולם אפגעשטעלט דעם אלטן' שמש און געוויזן אויפן פרעמדן — ווער מאג עס זיין, ר' יעקיל?

— דער דאזיקער? ס'איז דאך ר' קלמן! אונדזער ר' קלמן מרעגענסבורג.

— דאס איז ער?!

— דער בעל־מקובל? וואס וווינט תוך סטאמבול?

— איז ער נאך גאר זייער יונג!

— און א הדרת־פנים!

— און פון גוטן געשלעכט!

— און האָט גרויס ממון!

— גרויס ממון? — האָט ר׳ פּתחיה, אַ שטיק אביון, וואָס איז שוין צוויי מאָל געווען אין ארץ־ישראל, זיך צעלאַכט — דער ר׳ קלמן העט ביי קיניג אַרטוסן אין הויף אויך פּאַר אַן עושר געשמט!

אַרום ר׳ פּתחיהן איז אויסגעוואַקסן אַ רעדל. אַרום דעם רעדל — אַ ראָד. איינער האָט געפרעגט:

— איז עס וואָר, ר׳ פּתחיה, דאָס דער ר׳ קלמן פירט פונם תוגרשן מלך אַ כתב צו די יידן פון גאַנץ אשכנז?

— וואָר, וואָר!

— אַן אוהב־ישראל, דער תוגר!

— האָט יידן שטאַרק גערן!

— שייך גערן? — האָט ר׳ פּתחיה, צעריסן, צעשליסן, אַ הויב געטאָן די האָריקע הענט, און די טונקעלע אויגן זענען געוואָרן בלויז עונג — ס׳איז דאָך משיחס צייטן! ווייל אַ געמיינער מאַן אַ נחלה, ווייל ער אומגעשטערט משא־ומתן טרייבן, ווייל אַ ייד אַ תחום־שבת פון ארץ־ישראל זיין, מאָג ער בלייבן לאָזן דאָס שיינע אשכנז, און קיין קאָנסטאַנטינאָפּאָל ציען!

— וואָס האָבן מיר דען הי?

— הי? — האָט נישט בלויז פּתחיהס אויסגעצערט פּנים, נאָר אויך די שטיקלעך באָרד, וואָס זענען געוועזן צעוואָרפן איבער די באַקן, אַלץ האָט אָפּגעשפּעט און אָפּגעלאַכט — הי? הי האָבן מיר לייב־צאָל, שוץ־צאָל! מאַכט אַ ייד ריוח — דאַרף ער דעם זויפער, דעם דייטש, יעדן דריטן פעניג אָוועקגעבן! און גייסטו אין „מקום״ טרייבן מסחר, ביזסטו מיטן חיות ניט זיכער! אומעטום רשעות, בייזע לייט, ריקים ופוחזים און לומפּנגעזונט! און קעגן נאַכט, אַלס מען דאָס טויער גייט צו־

מאַכן, קוקט זיך יעדע אשה די אויגן אויס, ווײַל איר מאַן ווידער בשלום זעען. ס'איז דאָך שאַנד און שפּאָט! און מען רעדט — האָט ר' פּתחיה ווי אַ סוד איינגערוימט — דאָס אַלע יידן פון רעגענסבורג, איבער פינף הונדערט הויזהאַלטונג, וועלן האָבן אַ גירוש.

— גאָט זיי מיט אונז! — האָט אַ יידענע אָפּגעזיפצט.

ביים וואָרט „גירוש" האָט מען פאַרגעסן, אַז רעגענס־בורג איז זיך היינט משדך מיט ווירמיזע, אַז מחותנים זענען זיך צונאַנדגעקומען פון גאַנץ אשכנז, אַז די פּראָגער לצים זענען אָנגעפאָרן. דאָס געוויין און געשריי, און נישט בלויז פון די נירענבערג, פון די שפּייער. נאָר פון די צענדליקער שטעט און שטעטלעך אַרויסגעטריבענע יידן, האָט מיטאַמאָל אַ הילך געטאָן אין אַלעמענס אויערן. די אויגן אַזוי צעשראָקן און אומבאַהאָלפן, ווי נאָר ביי אַ שרפה אין מיטן נאַכט. דאָס האָט אָבער לאַנג נישט אָנגעהאַלטן. מעגלעך, די פרייד פון דער חופּה, פון חתן־כלה, ווי ס'זאָל נישט זיין, האָט מען זיך אויפן אָרט גענומען טרייסט. און אַז מען וועט טרייבן פון רעגענסבורג, איז דאָ אַ בורא אין הימל, וואָס האָט שוין ברייט געעפנט די טויערן פון קאָנסטאַנטינאָפּאָל — קומט, קומט קינדערלעך און זעט, ווי כ'האָב דעם ייד דערהויבן. מחמת דער צווייטער האָט לעבן זיין טראָן געמאַכט פּלאַץ פאַר אַלע דריי גלויבנס. רעכטס פון טראָן — דער מופטי, דער רב, לינקס — דער גריכישער פּאַטריאַרך.

ס'איז אונטערגעקומען אַ ייד אין אַ לויזן בגד מיט ווייַסע און שוואַרצע פּאַסן, ענלעך אויף אַ טלית. דער קאָלנער פון בגד ביז איבער די אַקסלען. די אַרבל — איינשיטן. דאָס סויבעלנע היטל אָן אַ זייט. ביים שוואַרצן גאַרטל — זעקלעך קרייטיכער, זעקלעך קמיעות. מיט די עלנבויגנס, מיטן שטעקן,

האָט דער פּאַ־שוין זיך אַריינגעשטופּט צווישן עולם. ער האָט זיך אַ וויש געטון די שוואַרצע באָרד, אַ ברייטע, אַ לאַנגע, זיך באַלעקט מיט די פלייישיקע ליפּן. די געשטרייפטע, לויזע אַרבל זענען זיך צעפלויגן, און דינע, ווייסע הענט האָבן אַ פלאַטער געטון, מיטגעבראַכט אַ מבול ווערטער, וואָס האָבן גע־קלונגען אויסטערליש פאַרן אויער פונם אַשכנז:

— מציאות, פרומע ווייבער, מציאות!

— דאָס איז דאָך דער באַלבירער!

— ניין, ס׳איז דער קריעה־רייסער, דער רופא.

— דער פּאָלאַק?

דער רופא האָט אויסגערופן גיך און צעצויגן:

„— — — קמיעות אין צפת געפּתיבהנט, אין ירושלים געפּתיבהנט. ס׳איז בדוק ומנוסה. קרייטעכער פון ר׳ שמעון בן־יוחאיס קבר, גוט פאַר גאַלשטיינער, פאַר געלזוכט, פאַר לאַקסירן. שוואַרצע קראַמפּ־נגערלעך פון הירשהאָרן, וואָס טוט ווייטעק און ברעכעניש פון קרייך, פון די געלענקען פאַר־טרייבן. שטערנשיס — איז ס׳קול ביים רופא געוואָרן אי ווייך, אי טיף — כלערליי קאָלירן: הימל־בלוי, רעגנבויגן, רויט ווי בלוט. אַ סגולה פאַר גרינג האָבן, אַ יידישע טאָכטער זאָל, חס־וחלילה, נישט מפּיל זיין. רויטן שטערנשיס איז מיין ניקס צו זעען. ווען ס׳בית־המקדש איז אין פלאַמען געשטאַנען, האָט גאָט ברוך־הוא גענומען האָגלען מיט שטערנשיס. דערפון, פרו־מע פרויען, די רויטקייט. טוט אַ קימפּעטאָרן שווער צום קינד גיין, איז געגוג מען זאָל דעם שטערנשיס דער יולדת אויפן גאַקעטן לייב לייגן, און דער שטיין נעמט פונקען שיסן, טוט לילית מיט אירע טעכטער „באַגריסן, באַגרייזן און דעם קוימען ווייזן". קומט, פרומע ווייבער, צו לויפן און גיכער קויפן — מציאות, מציאות!

און אַז די ווייבער האָבן זיך גענומען קלייבן אַרום דעם רופא, האָט ער זיך אַ בויג געטון צו אַ יונג ווייבל מיט אַ „פּעקל" אונטער דער נאָז און איר איינגערוימט, אַז אַלע האָבן זיך צעשמייכלט:

— נו, טרעפט זיך ביי אַ כשר ווייבכען אַן אומגליק, אַ צווייטע נעמט דאָס שלום-בית צו, איז דער רויטער שטערנ-שיס די בעסטע סגולה דעם מאַנס האַרץ אומצוקערן.

בשעת דער רופא, דער פּאָליאַק, האָט זיך געוויצלט, האָבן עטלעכע ווייבער צוגעפירט צו אים די מוטער מיטן קראַנקן קינד. דער רופא האָט באַקוקט די קרומע פיסלעך, דין ווי שטעקעלעך, דאָס אויפגעלאָפענע בייכל און אַ זאָג געטון צו דער מוטער:

— וואָס שאָט דעם קינד?

— ס'האָט דעם ריפקוכן.

— דעם ריפקוכן? — האָט דער רופא אויפן אָרט אַרויס-גענומען פון הינטערן גאַרטל אַ פלעשל בראָנפן, אַ גלעזל, אַ לאַנצעטל. ער האָט אויסגעשטעקט צו די ווייבער אַ האַנט, ווו מטבעות האָבן זיך גענומען קלייבן און געהאַלטן אין איין פאַרזיכערן — האָקן דעם ריפקוכן, איז אַ רפואה-שלמה! אַ רפואה-שלמה! ניקס בייזעס!

דער רופא האָט אַ קראַץ געטון מיטן לאַנצעטל איבערן קינדס לעפל פונם לינקן אויער. ס'איז אַרויס אַ טראָפּן בלוט. דער רופא האָט דאָס טראָפּן בלוט אַריינגעלאָזט אינם גלעזל בראָנפן און עס אויסגעמישט מיט אַ פינגער. מיטן נאַסן פינ-גער האָט ער אַ וויש געטון איבערן קינדס ליפּעלעך. און אַז ער האָט מיטן בראָנפן גענומען רייבן און שמירן דאָס אויפ-געלאָפענע בייכל, האָט זיך ס'קינד אַזוי צעשריען, זיך אַזוי

גענומען וואַרפן און שליידערן, אַז די מוטער האָט זיך גע־לאָזט לויפן מיטן עופהלע אַהיים.

פון אַלע זייטן האָט מען געלאָזט וויסן:

— די לצים! די פּראָגער לצים קומען!

ווי אַ ווינקל, ווי אַ באַהעלטעניש — ס׳קליינוואַרג, ווי טרענדעלעך, האָבן זיך אַ שאָט געטון מיט געזאַנג:

פּלייט,

טראָמפּייט,

שפּילווייב,

ס׳קומען, ס׳קומען די פּראָגער לייט!

די לצים האָבן געטריבן שפּאַס מיטן קליינוואַרג. דער שטאָלצנגייער האָט מיט די בושל־פּיס געשפּרייזט איבער די קינ־דערס קעפּלעך, זיי צעטריבן:

— אין שול־שטוב, קליינע מייזקעפּ, עכבראשים! אין שול־שטוב!

ס׳קאַרליקל האָט געשמייכלט צום עולם, זיך אונטערגע־זונגען:

מיינע הערן — — — איך באַצייג זאַכן,

וואָס מאַכן יונג און אַלט לאַכן.

די פּראָגער לייט זענען פאַרשוווּנדן אין טויער. אַ חברה בעטלער האָבן זיך אַ לאָז געטון נאָך די לצים, געוואָלט אַריין אין הויף. מיט פערד און שווערד האָבן די צווי משרתים קריק־געהאַלטן דעם אָנלויף, אים געטריבן, זיך גערייצט:

— אין טאַנצשטוב הין ציט, מיינע גראַפן און שלעפּזעק! אין טאַנצשטוב! דאָרט טוט מען ביי אַ געדעקטן טיש סאַרווירן הינער און פיש!

— הינער און פיש! — האָט אַ געלער בעטלער, לויטן הילוך אַ פּאָליאַק, איבערגעקרומט דעם משרת און אַרויסגעוואָרפן צו

אים אַ לײדיקן אָרבל — גיט אונז, אורחים, עצות, אַ שטעכעניש אים אין די פּלײצעס!

— אַ גרימעניש אין די געדערים! — האָט זיך אַ צװײטער אַרױסגערוקט.

— עסן זאָלן אים די װערים! — האָט אַ דריטער אַ זאָג געטון.

דער משרת האָט אַ שפּאָרע געטון ס׳פערד. דער שימל האָט זיך אױפגעשטעלט אױף די הינטערשטע פיס, זיך געטראָגן אױף די בעלשער, װאָס האָבן אָפּגעצױגן. דער משרת האָט זיך צע־ברומט:

— געגאַנגען, שלעפּזאַק! געגאַנגען הינט! קײן שעלטן! קײן צענקען און רײסן!

און אַז דער אָנלױף איז אַריבער אױף דער צװײטער זײט גאַס, האָט דער געלער בעטלער זיך צעװינטלט מיטן לײדיקן אָרבל. ער האָט געעפנט אַ מױל מיט שיטערע צײן און גענומען איבערקרימען דעם משרת:

— קײן צענקען, קײן רײס־ן — — — מיר, הינט, װעלן אױף דײן קבר שײסן! אױף דײן באַלעבאָס קבר שײסן!

די פּראָגער לײט האָבן זיך געשאַרט איבער לאַנגע, גע־װעלבטע קאָרידאָרן. זיך געהױבן איבער פינסטערע שװינדל־טרעפּ, געעפנט דאָ אַ טיר, דאָרט אַ טיר, ביזקל זײ זענען אַרײן צום רײכן בעלאָסער. צימערן — ברײטע, ליכטיקע. אַנדערע אַזױ ברײט און לאַנג, אַז מען װאָלט געקאָנט אױסדרײען מיט אַ פיר־פערדיק געשפּאַן. הױסן, װוּ די געבײדע האָט אױסגעזען שמאָל, װאָלט קײנעם נישט אײנגעפאַלן, אַז אינעװײניק איז אַזאַ גערױמקײט, אַזאַ רחבת.

אין איין זאַל האָבן זיך געקליבן מאַנסבילן, אין אַ צווייטן — ווייבער און מיידלעך. אינם אַלקער, לעבן ווייבערשן זאַל, האָבן די פּראָגער לצים אויסגעפּרווט זייערע שפּיל-כּלים, איבער-געזאָגט און איבערגעזונגען זייערע „שטיק", זיך געגרייט איבער-צושטייגן די אָרטיקע רעגענסבורגער קאַמעראַדן. די רעגענסבור-גער „כּוחות" האָבן זיך געקליבן אינם אַלקער לעבן די מאַנסבילן. לייב מיט זיינע אַרויסהעלפער האָבן אָנגעשטעלט די העלזער, געזאָגט שטיקער פון „שמואל-בוך" מיט אַ זינגענדיקער שטים.

דער ליכטיקער פּאַרנאַכט איז געשטאַנען אין די שמאָלע, אָפענע פענסטער. מענטש, מעבל, שטיקערייען — אַלץ האָט גע-שטראַלט מיט יענער וואַקסענער וואַרעמקייט, ווען די זון האַלט זיך אין זעצן. אויף ווינקל-טישלעך האָבן שוין געברענט שווערע, זילבערנע קאַנדעליאַברעס, געברענט, אָבער נישט געלויכטן, בלויז די פלעמעלעך, פאַרחלשטע, האָבן זיך געשפּיגלט אין די זילבערנע רערן.

מוישל קראָקער איז געלאָפן פון איין קאַמער אין דער צווייטער. ס'איז אים געגאַנגען אין לעבן צונויפצופירן לייבן מיט פישלען. ביידע האָבן זיך געקווענקלט. לייב האָט קיין אַנדער נאָמען פאַר די פּראַגער לייט נישט געהאַט, ווי „דאָס געבינטל לצים", „די פּראָגער ריקים".

פישל ווידער, וואָס האָט זיך שטענדיק געמאַכט פאַרגעסן לייבס נאָמען, אים גערופן: „דער גאוותן, וואָס שרייבט פאַר אַלטע ווייבער און רכילות-טרייבער", — ער, פישל, האָט אין תּוך זיך שטאַרק געוואָלט באַקענען מיט לייבן.

מוישל האָט אַ נעם געטון זיין אַמאָליקן חבר, זיך געלאָזט מיט אים געאָרעמט. פישל האָט געמאַכט אַ מינע, ווי ער וואָלט ניט געוואוסט, וווהין מוישל פירט אים. זיי זענען ניט דערגאַנ-גען צום צווייטן אַלקער, און מוישל האָט אַ רוף געטון:

— ר׳ לייב!

לייב, מיטן אָנבליק פון אַ ראש־ישיבה, איז אַרויס פון אַל־קער. דער שוואַרצער ראָק מיט פאַלדן און פעלדלעך, וואָס האָט דערגרייכט ביז די קני־הויזן, האָט זיך פאַרשפּילעט אַרום האַלז מיט אַ ביינערנעם קנאָפּ, גרויס ווי אַ רייכסטאַלער. ס׳פּנים, ווייס און דורכזיכטיק, איז געווען איינגערעמט אין אַ שוואַרץ זיידן בערדל, ווי יעדע האָר האָט ביים קלענסטן בלאָז זיך גע־ווינטלט.

— ס׳איז פישל זינגער פון די פּראָגער לייט — האָט מוישל פאַרגעשטעלט פישלען און זיך געשראָקן, מען זאָל זיך אויפן אָרט נישט צעווערטלען.

— געהערט, געהערט — האָט לייב אַריינגעשטעקט פישלען, אַזוי, כּלאחר־יד, די שפּיץ־פינגער — וואָס טוט איר ברענגען, פּראָ־גער לייט? פריש געבעקס?

— קיין געבעקס – האָט דער נישט הויכער פישל זיך אַ בלאָז געטון, זיך אַ צי געטון, איז געוואָרן איין ה ײ ך מיט לייבן – קיין געבעקס, ר׳ לייב. אַלטן ווײַן טון מיר פירן – דעם גוטן, אַלטן הילדעבראַנט, דעם גוטן אַלטן דיטריך.

— הילדעבראַנט, דיטריך — — — אַלטער ווײַן? – האָט לייב זיך אַ קרים געטון – אַלטע הענער, די געבן וועדער פלייש נאָך שמאַלץ!

די מראה אין פישלס פּנים האָט זיך געביטן. ער האָט זיך פאַרלוירן פאַר די קאַמעראַדן, וואָס האָבן זיך געהאַלטן אין קלייבן אַרום אים. אָט איז רויזלין, אָט דער שטאָלצנגייער און אָט דאָס רויטע בחורל, זלמן, וואָס האָט אָנגעשריבן „אַמנון און תמר“. וואָס פאַררייסט ער אַזוי די נאָז, דער גרויסער לייב? און אַז ער איז מיט אַ קאָפּ—העכער איז וואָס? ער, פישל, וועט זיך שטענדיק מיט אים אויסגלײַכן! מיט די ציין האָט פישל

געהאַלטן די בייסיקע, האַרבע ווערטער, וואָס זענען ביי אים געלעגן אויף דער שפּיץ צונג. און וואָס לענגער לייב האָט גע־רעדט וועגן קיניג דוד, וועגן יהודה המכבי, וועגן בר־כוכבא, אַלץ אויסגעוועפּטער זענען געוואָרן די אייגענע האַרבע רייד, און ער, פישל, איז ווי דורך אַ כשוף, אַריינגעצויגן געוואָרן אין דעם שמועס, האָט זיך צוגעהערט מיט אָפענע אויערן.

לייב האָט געוואָלט אַ קלייניקייט — פישל זאָל צוגעבן, אַז קיניג דוד, אַז יהודה המכבי, זענען געווען אַזוינע שטאַלצע ווייַ־גאַנטן, ווי די דייטשע קיניגן און פירשטן. און בת־שבע? אין פאַרגלייך מיט בת־שבען, וואָס פאַרע פּנים האָבן שוין געקאָנט האָבן די שיינע קרימהילד, די נאָך שענערע ברינהילד? ווי זאָגט קיניג דוד ביי לייבן אין „שמואל־בוך": „בת־שבע? איך האָב ביי מיינען צייטן קיין שענער מענטש געזען!"

— און פישל זאָגט, דאָס איך, רויזלין, בין די שענסטע! — האָבן רויזלינס אויגן א פינקל געטון.

— די שענסטע, די שענסטע! — האָט ס'קאַרליקל אונטער־געכאַפּט, און די כנופיה האָט זיך צעלאַכט.

פישל האָט נישט געענטפערט. די שטענדיקע חוצפה איז ערגעץ ווו אַפּגערונען, און ער האָט זיך מיט אַן אמת דערפילט קלענער, איז געשטאַנען פאַר לייבן, ווי אַ געזעלן פאַר אַ מייַ־סטער. און לייב, וואָס האָט נישט אויפגעהערט רעדן, שוין גע־האַט אויף זיין זייט אַלע קאַמעראַדן, האָט פאַרענדיקט מיט אַ בייזער:

— אויב אַזוי, אויב מיר, קאַמעראַדן, האָבן יאָ אַזאַ עשירות, וואָס דאַרפן מיר יידישן אַ הילדעבראַנט, אַ דיטריך, ווען מיר האָבן אַן אייגענעם דוד, אַ יהודה המכבי, אַ בר־כוכבא?

— גערעכט!

— ר' לייב איז גערעכט!

— וויוואַט, ר׳ לייב! — האָט רויזלין אַ נעם געטון דעם מיינסטער אונטערן אָרעם.

בערל שמש האָט אויסגערופן:

— ר׳ יוסילמאַן ראָזהיים, אונזער פּרנס ומנהיג קומט!

אינם זאַל, ווו די מאַנסבילן זענען געזעסן, איז געוואָרן אַ טומל. די רבנים, דער ראש־ישיבה, דער מחותן פון סטאַמבול, דער חתן מיט די בחורים, די אָנגעזעענע מחותנים און באַלעבאַטים, — אַלע האָבן זיך איינציקווייז געגומען אויפשטעלן. פון צווייטן זאַל האָבן זיך אַ שאָט געטון יונגע מיידלעך. זיי האָבן זיך געטראָגן אין די קאָלירטע, זיידענע קליידער, ווי פייגל. דער הויפּט־מחותן, בעלאַסער, האָט אַ הייב געטון פון טיש אַ ברענענדיקע קאַנדעליאַברע און זיך געלאָזט צום אַריינגאַנג מקבל־פּנים זיין דעם חשובן גאַסט. לעבן אים איז אויסגעוואַקסן ס׳ווייבּ, גימכען, אַ געשטעל פון ווייסן זייד. פון נאָך ווייסערן אַטלעס, ווי פאַלד און פעלדל האָבן געדרוישט, האָבן געפינקלט, טיפער געמאַכט די שוואַרצע אויגן, וואָס האָבן דערמאָנט ווייטע לענדער. אויפן אויסגעקלאָרטן האַלז, ווייס, ווי אויפגעוועלטע מילך, שנירלעך פּערל. פּערעלעך, ווי מאָן, פּערעלעך, ווי טרערן, פּערל, ווי טרויבן, ווו ווייס־בלוי האָט אויפגעפּלעמלט, געטריפט מיט טראָפּנס רעגנבויגן. מאַן־ווייב האָבן זיך איבערגעקוקט. בעלאַסערס אויגן, זיין דינע, גרוילעכע באָרד, אַלץ האָט אויפגעלויכטן. אויף אַזאַ געהויבענעם גאַסט האָט ער זיך נישט גערעכט. בעלאַסער האָט אַ הייב געטון די קאַנדעליאַברע העכער און געדאַנקט גאָט, וואָס האָט אים צוגעטיילט דעם גרויסן כבוד, אויפצונעמען ביי זיך אין הויז ר׳ יוסילמאַן ראָזהיים, דעם יידישן „מנהיג ופרנס“, וואָס שטייט פאַר מלכים, פאַר קייסאָרים.

יוסילמאַנס לייב-מענטש, אַ געוויקסיקער פּאַרשוין, איז גע-ווען גרייט אַראָפּצונעמען פונם באַלעבאָס אַקסלען דעם לויזן וועג-מאַנטל. יוסילמאַן אָבער איז געבליבן שטיין אינם מאַנטל, ווי ס׳געלע רעדל — דער יידישער צייכן — איז נישט געווען צו זעען. די שוואַרצע קרייזלעך אַרום די באַקן האָבן צוגעגעבן חשיבות דעם יונגן פּנים, ווי די גרויע אויגן, וואָס האָבן גע-בליקט מיט עקשנות און אויסדויער, האָבן געהאַט צו זאָגן:

— צו וואָס אַזאַ כּבוד ?

און אַז דער משרת האָט צוגענומען די קאַנדעליאַברע, האָט יוסילמאַן געלאָזט וויסן, אַז ער איילט זיך, אַז ער האָט קיין צייט נישט, אַז ער בלייבט אין רעגענסבורג אַ שעה, העכסטנס אָנדערטהאַלבן, אַז ער פּאָרט מיטן יונגן קורפירשט קיין בייערן. ער, יוסילמאַן, האָט קוים געפּועלט ביים קורפירשט, ר׳זאָל זיך אָפּשטעלן אין רעגענסבורג. בעלאָסער דאַרף פּאַרשטיין, אַז די חופּה איז בלויז אַן אויסרייד. מען רעדט שטאַרק וועגן אַ גירוש פון רעגענסבורג. ס׳אַרבעטן פינסטערע כּוחות — די פירשטין קוני-גונדע, גלחים, משומדים און סתם שונאי-ישראל. דאַרף רעגענס-בורג האָבן אַ צד, אַן אייגענעם צד. און קורפירשט קאַרל קאָן היינט מאָרגן ווערן קיניג. דעריבער דאַרף בעלאָסער הייסן גרייטן אַ טיש, ווי פאַר אַ מלך. די בעסטע פרעמדע וויינען, די ראַרסטע פרוכטן. און דערעיקר — צוגרייטן אַ טויטן-טאַנץ. דער קורפירשט האָט ליב צו זען, ווי יידן טאַנצן דעם טויטן-טאַנץ.

ס׳איז געוואָרן אַ טומל. מען האָט פאַרגעסן אָן דעם חתן, אָן דער כּלה, וואָס זענען פאַרלוירן געשטאַנען צווישן דעם אויפגעהייטערטן עולם. די כּלה — אויגן שוואַרצע, האָר שוואַר-צע — אין ווייסן אַטלעס. דער חתן — אויגן בלויע, האָר ליכטיקע — אין שוואַרצן סאַמעט. זי — דין, גאָר דין, אַ צעבליט צווייגל, האָט זיך אַ בייג געטון צום חתן, עפּעס איינגערוימט און אים

געגעבן אַ קניפּל זאַלץ, אַ סגולה פאַר נישט-גוטע זיינע גלאַ-
טיקע באַקן האָבן זיך יינגליש גערויטלט.

פון די אויל-לאָמפּן, פון די קאַנדעליאַברעס, האָט גע־
פלייצט ליכט. דאָס ליכט האָט זיך געשפיגלט אין די ווענט,
וואָס זענען געווען באַשלאָגן מיט געבלימלט לעדער, טונקל-
רויטס. איבערן לעדער—לאַנגע, שמאָלע גאָבלעענען. ס׳האָט זיך
געזען, ווי משה, אַ באָרוועסער, אַ געבויגענער, שטייט פאַרן
פלאַקערדיקן סנה, ווי רות פאַלט בועזן צו די פיס.

קיינער האָט נישט באַמערקט, ווי בערל שמש האָט אַריינ-
געבראַכט די חופה, ווי ער האָט אַריינגעבראַכט די קהלשע שער
איפּצושניידן די פאַרזיגלטע בייטלען, ווו די נדנס פון חתנס
צד, פון דער כּלהס צד, זענען געלעגן. קיינער האָט נישט גע־
פרעגט, פאַרוואָס דער רב שרייבט נישט די כתובה.

אַלעמענס בליקן זענען געווען געווענדט צום אַריינגאַנג,
ווו אַ יונגער ריטער, בייניק ווי אַ שלאַנג, האָט זיך אַריינגע-
שאַרט אין זאַל, זיין זילבערנער שיפּן-פאַנצער האָט געבלענדט,
האָט געפינקלט, און די שווערד האָט געקלימפּערט. נאָך אים—
אַ צווייטער, אַ דריטער, אַ פערטער, די גאַנצע לייב-וואַך האָט
זיך אויסגעשטעלט, דורכגעלאָזט דעם קורפירשט, נאָך גאָר אַ
יונגן, אַן איבערגעוואַקסענעם, מיט אַ לענגלעך פּנים, ווי ביי
אַ פערד פון איידעלן געשלעכט. באַכן קורפירשט — די שררים
פון רעגענסבורג. נאָך די שררים—די יידישע פּני: דער שתדלן
יוסילמאַן, בעלאָסער מיטן ווייב, חתן-כּלה, די רבנים, דער
מחותן פון סטאַמבול.

לעמלין זאַקסע, וואָס האָט געמסחרט מיט „יובלאַטאַציע",
האָט דער ערשטער אַראָפּגענומען דעם הוט. אַלע, אַ חוץ די
רבנים, זענען געבליבן שטיין אין די בלויזע קעפּ, און דער
רויטער זאַל האָט אויפגעציטערט פון די וויוואַט-געשרייען:

— האָך! האָך!

אויבן־אָן — דער קורפירשט, פון ביידע זייטן — די לייב־וואַך, די פינקלדיקע שווערדן, ווי אַ גיבלדאַך, חתן־כלה זע־נען געגאַנגען אונטער די שווערדן, געגאַנגען אונטערן קלימ־פער פון די געשפּאַרטע שטיוול, זיך פאַרנייגט פאַרן קור־פירשט:

— האָך! האָך!

אַלץ האָט אויפגעציטערט — שווערדן, קאַנדעליאַברעס, זיל־בערוואַרג, גלאָזוואַרג, הענט, אָן ווערטער, האָבן זיך געדריקט, אויגן — געלויכטן. וויין האָט זיך געגאָסן איבער זילבערנע בע־כערס, איבער געשליפענע גלעזער, וואָס מען האָט געהויבן פאַר חתן־כלה. פּלייט האָט געשפּילט. פישל האָט אונטערגע־כאַפּט:

איך עפן מיין מונד מיט זיסס געזאַנג,
דעם חתן צו ער, דער כלה צו דאַנק.
האָ־האָך! האָ־האָך!

אויס מאַנסבילער זאַל, אויס ווייבערשער זאַל, ריטער, שררים, בחורים, בחורות — אַלע האָבן זיך געטראָגן פון טיש צו טיש, געטרונקען, געגעסן, געשפּאַסט און געלאַכט אין אַלער לוסטיקייט, אין אַלער פאַרגעניגליכקייט.

מען האָט כמעט נישט באַמערקט, ווי דער שמש האָט אַוועקגעשטעלט די חופּה, ווי ער האָט איינגעוויקלט אַ „גוטע־ראָלף" — אַ גלעזל מיט אַ שמאָל העלזל, גאָר אַ שמאָלס — אין אַ ווייס שטיקל לייוונט. קיינער האָט זיך כמעט נישט צוגע־הערט, ווי דער שמש האָט אויסגערופן:

— מחותנים פון דער כלהס צד, מחותנים פון חתנס צד, איר מאָגט גערן דעם נדן ציילן!

דער מחותן פון רעגענסבורג, דער מחותן פון ווירמיזע,

ביידע האָבן זיך שטום איבערגעקוקט און באַשלאָסן, אַז מען דאַרף איצט נישט ציילן די נדנס, אַז איינער געטרויט דעם צווייטן.

הבדלות, געפלאָכטן פון וואַקס, האָבן אויפגעפלאַקערט:

— צו דער חופה! צו דער חופה!

אויף אַ פריער — פידל, פלייט, יידן־האַרף. דערנאָך די מחותנים מיטן פאַרשלייערטן חתן, דערנאָך די מחותנתטעס מיט דער באַדעקטער כלה. דערנאָך ס'פּייקל — אַ קלאַפּ און אַ היפּער, אַ קלאַפּ און אַ היפּער. וויינט די פידל, וויינט די פלייט, וויינט די יידן־האַרף, פאַרטריבן די רוחות, די שדים, די מזיקין, וואָס טראָגן זיך פון צפון. ציען ריטער די שווערדן מיט אַ קלימפּער. פרייט זיך אַ בעל־מקובל: „מקשיין בפרזלא", פרייט זיך אַ צווייטער בעל־מקובל: „להגן מן השדים מקיפין בברזל — — —". צעוויגט זיך דער רב מיט אַ ברכה — פינקלט, ציטערט ס'גימגאָלדענע קידושין־פינגערל. ווייַן גיסט זיך. פרייט זיך אַ בעל־מקובל: „ממשיכין יין — — — לפני חתן וכלה". בייגט דער חתן ס'בלייכע פּנים צו צפון, צעברעכט אָן דער וואַנט ס'גלעזל מיט שמאָלן העלזל — מזל־טוב, מזל־טוב — און איבערן קאָפּ, איבערן פּנים, נעמט האָגי־לען מיט געברענטע ווייץ — לאַכט די פידל, לאַכט די פלייט, לאַכט די יידן־האַרף:

— מזל־טוב: מזל־טוב!

מען האָט אַרויסגענומען די טישן, די דיל־טעפּיכער. דער רויטער זאַל איז צוויי מאָל אַזוי לאַנג, צוויי מאָל אַזוי ברייט געוואָרן. אַרום די ווענט, וווּ ס'טונקל־רויטע לעדער איז געווען געבלימלט, איז געווען געליישט מיט גילדענע פּע־דים, זענען געזעסן די געסט. מען האָט פאַרגעסן, אַז ס'איז

אַ חתונה, אַז ס'איז נאָר-וואָס נאָך דער חופּה. בעלאָסער, ס'ווייב, די גאַנצע רעגענסבורגער פּני, אַלע האָבן זיך אי-בערגענומען, וואָס דער קורפירשט לאָזט נישט אָפּ יוסילמאַ-נען, פרעגט אים דעם באַדייט פון יעדן יידישן מנהג.

לעמלין זאַקסע האָט געכאַפּט דעם הויפּט-מחותן אין אַ ווינקל. ער האָט אַ שטעק געטון בעלאָסערן אין דער האַנט אַריין אַ קליין גאָלדן זייגערל, באַזעצט מיט דימענטן:

— בלויז טויזנט רייכסטאָלער!

— צו טייער, צופיל ממון — האָט בעלאָסער באַקוקט ס'זייגערל.

— צופיל ממון? — זענען זאַקסעס גזלנישע אויגן פאַר-קערט געוואָרן אין לעמעלעך — אַזאַ געשאַנק וועט דער קור-פירשט אין אייביקייט ניט פאַרגעסן. זאָלכע פירשטן פאַרגעסן זאָלכע זאַכן נישט.

בעלאָסער האָט זיך געקווענקלט — זאָל ער שענקען דעם קורפירשט ס'זייגערל אָדער ניט שענקען? ער האָט אין גע-אייל אַ זאָג געטון:

— כ'העט גערן מיט דיר אויף נאמנות געמסחרט. ת"ת רייכסטאָלער וועט גענוג זיין?

לעמלינס „נאמנות" האָט אים אַריינגעבראַכט צווייהונ-דערט טאָלער ריוח. ער איז געווען צופרידן מיט בעלאָסערס אָנבאָט. דער סוחר אין אים האָט אים אָבער געטריבן, און ער האָט אַ זאָג געטון:

— ת"ת רייכסטאָלער? נאָך איין מאה, ר' שמואל, באַ-טרעט נאָך איין מאה, כ'העט גערן פונם משא-ומתן דעם קרן אויסשלאָגן!

בעלאָסער האָט צוגענומען ס'זייגערל. לעמלין האָט פון גרויס פרייד נישט געוווּסט ווו פריער צו לויפן. דאָ האָט ער

עפּעס איינגערוימט דעם קורפירשט, דאָ בעלאַסערן און דאָ איז ער שוין געשטאַנען מיטן שפּילוויב. ער האָט איר פאַרזיכערט, אַז זי וועט געפעלן, אַז דער קורפירשט וועט זי מיטנעמען אין קיניגלעכן הויף אַריין. די פּראָגער לייט האָט דאָס נישט געשמעקט. און פישל, וואָס האָט זיך געקליבן שפּילן אינם „טויטן-טאַנץ" דעם פּרנס, דעם לץ, דעם משומד, דעם נביא — פישל האָט אויסגעמיטן רויזען, געהאַלטן אין איין איבערקלייבן די שפּיל-בגדים. ס'איז אים נישט איינגעגאַנגען, וואָס מען האָט פאַרגעסן אָן די היימישע, רעגענסבורגער, כּוחות און ער, פישל, נישט לייב, פאַרנעמט דעם אויבן-אָן. ער וואָלט זיי איצט אַלץ מוחל געווען — ס'געלט, דעם כּבוד. בלויז רויזעס אַ וואָרט, בלויז רויזעס אַ בליק, אַז זי בלייבט מיט אים, און ער וואָלט גערן איבערגעלאָזט די חתונה מיטן קורפירשט, איבערגעלאָזט רעגענסבורג. ער האָט פון דער זייט געקוקט, ווי רויזע „שטראָצלט" זיך. אָט טורעמט זי די שוואַרצע פלעכטן, אָט צעלייגט זי זיי איבערן קליינעם, שיינעם קאָפּ. אָט וואַרפט זי איבער אַ האַלב טוץ קליידער און אָט שטייט זי לעבן אים אין סאַמעט, רופט אים — פישל, פישעלע, פישלכען — פרעגט ביי אים, אין וואָס זי זאָל זיך „פּרעזענטירן": אין סאַמעט אָדער גאָר אין זייד? ס'וויל לעבן איז רויזען אַלע אירע טעג ניט נאָכגעגאַנגען. זי וויל געפעלן דעם קורפירשט, זי וויל געפעלן די „געוואַלדיקע" ריטערס. ער, פישל, דאַרף אויף איר נישט קוקן מיט אַ פּאָר אויגן, ווי די וועלט וואָלט זיך געהאַלטן ביים עקן. און אויב זי, רויזע, וועט שפּילן אין קיניגלעכן הויף, וועט זי אים, פישלען, נישט פאַרגעסן. און אַצינדערט, איידער מען וועט שטעלן דעם „טויטן-טאַנץ", דאַרף זי זיך „פּרעזענטירן פאַר די פערשטן און גראַפן". איז וואָס זאָגט ער, פישל? ער שווייגט?

די פידל האָט זיך צעשפּילט. דערנאָך די פלייט. דערנאָך

די יידן-האַרף. רויזע איז אָנגעלאָפן ווי אַ ווינט און אינמיטן לויפן איז זי געבליבן שטיין פאַרן קורפירשט אויף די שפּיץ-פינגער. דער קליינער, קלוגער קאָפּ פאַרריסן, די נאָך קלענערע ברוסטן האָבן אַרויסגעטערקלט פון הינטערן געפּאַסטן סאַמעטענעם קלייד, וואָס איז געווען ברייט און ברייטער אַרום די לענדן, לי‏פּטיקער און צעפּאַלדעוועטער אַרום דעם טראָט. און אין די פיס, וואָס זענען אי געשטאַנען, אי ניט געשטאַנען, איז געווען אַזאַ אומרו און אַזאַ רייץ, אַז ביים עולם האָט פאַרפעלט אָטעם.

רויזע האָט איינע אַליין געטאַנצט דעם יידן-טאַנץ. קיין שפּרינגען, קיין פּאַטשן מיט די הענט איבער די לענדן, קיין קנאַקן פון צייג-פינגער אָן דוימען. אַזוי האָט מען דעם יידן-טאַנץ אין אשכנז ניט געטאַנצט. רויזע האָט זיך געשאַרט איבערן רויטן דיל, זיך געוויגט. אַ טראָט אַהער, אַ טראָט אַהין. אין יעדן קער, אין יעדן בויג — פרייד און טרויער. די אויגן האָבן אויפגעלויכטן, און ס׳מויל האָט זיך קוים געעפנט:

הויך עדעלער קורפירשט, וואָלט איר ניבט
מיט מיר איין טענצליין טאָן?

דער יונגער קורפירשט האָט זיך פאַררויטלט. און איידער ער האָט צייט געהאַט עפּעס צו ענטפערן, האָט רויזע זיך שוין געטראָגן צו די ריטערס:

גענעדיגליכע ריטערס, וואָלט איר ניבט
מיט מיר איין טענצליין טאָן?

שווערד און הארניש האָבן זיך צעקלימפּערט. די ריטערס — אַ געפּענצערטע וואַנט — זענען געווען גרייט צום טאַנץ. רויזע האָט געשטעלט טריט, זיך דערוויטערט, זיך גערייצט — כאַפּט מיך, כאַפּט מיך—און איז פאַרשוואונדן אין אַלקער.

דער זאַל האָט אויפגעציטערט:

— רויזלין! וויוואַט, רויזלין!

— וויוואַס!

אין דעם שאַלן, אין דעם טומל, האָט זיך געוויקלט אַ שטיל געוויין, אַ ווייט געוויין. דאָס האָט די יידן־האַרף אין אַ זייטיק צימער אויסגעטרויערט דעם „איכה"־ניגון, צוגעגרייט דעם עולם צום „טויטן־טאַנץ". פונם ניגון האָט אָנגעהויבן צו ווערן אומהיימלעך. אַלעמענס בליקן זענען געווען געווענדט צום פאַרמאַכטן אַלקער, ווו פישל, איבערגעטון ווי אַ פרנס, איז געזעסן אין אַ ווינקל און האָט געזאָפּן וויין פון אַ פלאַש. ער האָט געוווסט, אַז באַלד נאָכן „טויטן־טאַנץ" פאַרלאָזט אים רויזע. זי איז דערהויבן געוואָרן, האָט זיך אַריינגעקראָגן אין אַ קיניגלעכן הויף. און ער, פישל? דער קיניגלעכער הויף איז אים נישט אָנגעגאַנגען. וואָס אים קורפירשט, וואָס אים ריטער, ווען אַ טרויער, אַ טיפער טרויער, האָט אין אים געבלעזולט, האָט אין אים געברענט, ווי דינע, גאָר דינע פלייטיכער? פישל האָט געליטן, וואָס רויזע גייט אוועק. דער וויין, וואָס האָט צעבלאָזן דעם טרויער, האָט אויך גענומען וועקן פאַרשלאָפענע כּוחות, וואָס האָבן זיך צעגאָסן אין אים, ווי אַ געוויסער, מיטגעריסן יעדע מח־צה. פישל האָט געטרונקען און געוואַרט. געוואַרט אויף אַ נס. אָט איז רויזע. זי האָט זיך געבעטן ביי אים. דער שטאָלצנגייער מיטן פייקלער האָבן זיך געבעטן ביי אים, געטענהט, אַז נאָך אַ שלוק, און ער, פישל, וועט פאַלן פון די פיס, וועט די פראַגער לצים פאַרשעמען און אומגליקלעך מאַכן. אויב אַזוי, אויב מען בעט זיך ביי אים, וועט פישל זיך אַנטקעגן שטעלן, וועט פאָדערן, אַז רויזע — — — וואָס וועט ער פאָדערן? די ווערטער, וואָס האָבן זיך געהויבן אין האַלז אַריין, זענען אויפן וועג אויסגעלאָפן. אָט נעמט אים רויזע פאַר איין האַנט, פאַר דער צווייטער — „פישעלע, פישלכען, מיין פרנס, מיין לץ, מיין נביא, קום, מען וואַרט אויף אונז. הערסט דעם מתים־טאַנץ־

ניגון ?" ער האָט זיך אויפגעשטעלט, זיך צעוואַקלט. דאָס האָט אָנגעהאַלטן אַ ווייל. באַלד האָבן פּישלס מויל־ווינקלען זיך אומ־באַהאָלפן צעשמייכלט, און פון הינטער די ווייסע קרומלעכע ציין האָט זיך געקייקלט אַ שטילער טרויער:

איך קען ניט טאַנצן, איך בין קיין לץ,
אין מזרח, רויזע, גייט אויף דער קץ,
וועק פון מיר, דו אשה, אומריין לייב,
האָב ניקס צו טאָן מיט זאָ איין ווייב.

רויזע האָט אים אַרומגעכאַפּט. זי איז געשטאַנען מיט אים האַרץ צו האַרץ און אים געלאַכט אין פּנים אַריין:

מיט זאָ אַ ווייב האָסט ניקס צו טאָן?
ביסט קיין נביא — ביסט איין האָן.
דו ווילסט פיל שיינע ווייבער קריגן,
און מיט אַלע, פאַלשער, ווילסטו ליגן,
דרום טאַנץ מיט מיר, דו לאַנגע באָרד — — —

רויזע האָט אים אַ צי געטון צו דער טיר. ער האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט און איז נאָכגעגאַנגען. בלויז די אויגן, פּישלס אויגן, האָבן געקוקט אַזוי, אַז איבער רויזעס לייב האָבן זיך גענומען טראָגן קאַלטע ווינטלעך.

דער אַלקער האָט זיך געעפנט.

אין ווייסע, זיידענע סיוועס איז רויזע געבליבן שטיין אויף דער שוועל. אַלע האָבן פאַרגעסן, אַז די יידן־האַרף וויינט. גע־מיינט, אַז דאָס שפּינט דער טויט זיין קלאָג־ליד. רויזע האָט פאַ־מעלעך גענומען הייבן די הענט, און פון די לויזע סיוועס זענען געוואָרן פליגל, פאַרשפּיצטע פליגל. זי האָט זיך געטראָגן איבערן זאַל, ווי אַ פלעדערמויז. און אינם אויסגעצויגען פּנים, אָן מראה, האָבן די אויגן, שוואַרצע, אויס געלאָשענע קוילן, געזוכט, גענישטערט. דער פּרנס האָט זיך

באַוויזן. דער טויט, אַ פליגל אַרויף, אַ פליגל אַראָפּ, האָט זיך אַ לאָז געטון נאָכן פּרנס, און אין זאַל איז געוואָרן וויני־טיק. רוזיוע איז נישט געווען זיכער, אויב זי יאָגט זיך נאָך פּישלען. ס׳בערדל שוואַרץ, פּעך שוואַרץ. די אויגן, ווי ביי אַ גזלן. די ליפּן רויט. און אינגאַנצן אַזאַ שוואַרצע גרייס, אַזאַ „שוואַרצע באַשריגעניש״. ניין, ס׳איז נישט פּישל. ס׳איז לעמלין, לעמלין זאַקסע. דער קורפירשט האָט אַ קוק געטון אויף זאַקסען, דערנאָך אויפן לץ, און ער האָט זיך צעלאַכט. דער גאַנצער זאַל האָט מיטגעלאַכט, אָנגעקוואָלן, וואָס לעמלין ציטערט מער איבער די אָנגעשטאָפּטע טאַשן „יובלאַטאַציע״, ווי איבער זיין אייגן לעבן, דרייט זיך מיט אַ ציטער אין אַלע גלידער, מיידט קונציק אויס דעם טויט. די גזלנישע אויגן האָבן זיך געפּלעמלט, געשפּריצט פונקען, אָט, אָט און די פּלעמלעך וועלן אָ פּ ז ע נ ג ע ן ביים טויט די פליגל.

— בראַוואָ! — האָט זיך אַ ריטער צעשריגן.

— בראַוואָ, וואַגאַנט!

דער טויט מיט צעשפּרייטע פליגל, האָט אַריינגעשטופּט דעם פּרנס אין אַ ווינקל. דער פּרנס, וואָס האָט זיך געדרייט אינעם ווינקל, ווי אין אַ שטייג, זיך געוואָלט באַפרייען, האָט זיך צעבייזערט:

האָס זאָל מיר טאַנץ אין דיזער צייט.
איך בין צום טאַנצן ניט בערייט.
דער מסחר שטייט מיר פאַר די טירן,
איך מוז צום פירשט דעם לייב־צאָל פירן,
איך מוז מיך פאַר דעם קהל מיען.
לאָז אָפּ – איך מוז פון דאַנען ציען,

דער טויט, וואָס האָט געהויבן איין פליגל, געהויבן אַ

צווייטן, זיך געגרייט צום טאַנץ, האָט גענומען דעם פּרנס אונטערן אָרעם און זיך צעזונגען:

קום, פּרנס, קום צום טאַנץ געשווינד,
זיך דרייען ווי אַ ווירבל-ווינט.
דו ביסט אין דרייען גאַנץ דערפאַרן
געטאָן דעם קהל גוט בעוואַרן,
און זיך גרויס ממון אין טאַש געדרייט,
דרום טאַנצן מיר אצינד באַצווייט.
דו מוזט מיט אַלעם זיך צעשיידן —
ווערער רייך נאָך אָרעם — מיך קאָן קיינער מיידן.

דער טויט האָט זיך געדרייט מיטן פּרנס, פאַרווישט די טריט מיט די פליגל. די יידן-האַרף האָט באַגלייט, די פידל האָט אונטערגעכאַפּט, און קיין קלעזמער איז נישט געווען צו זען. בלויז בערד, הענט און פינגער. אַ געהענגל פינגער האָט געציטערט איבער די זאַיטן, זיך געטראָגן מיט אַזאַ שנעלקייט, מיט אַזאַ אימפּעט, אַז מען האָט שוין קיין פינגער אויך נישט געזען. די דינסטע זאַיט האָט אויסגעהויכט דעם אָטעם, זיך געעקט. דער טויט האָט זיך געטראָגן אַליין, אַ פליגל אַרויף, אַ פליגל אַראָפּ! געשפּינען זיין קלאָג-ליד און זיך פאַרנייגט פאַרן קורפירשט:

אָ, ליבער קורפירשט, מעכטיקער האר,
דיין שטערק איז אַלבאַקאַנט — פירוואַר.
דאָך קום מיט מיר און האָב קיין שרעק,
איך בין דעם לעבנס לעצטער עק.
איך בין דעם אַלערהעכסטנס הערשערס קנעכט,
וואָס ער באַפעלט איז אויך פאַר פירשטן רעכט!

דער קורפירשט האָט זיך אויפגעשטעלט. נאָך אים יוסילמאַן, נאָך אים — די לייב-וואַך. דער זאַל האָט אויפגע-

ציטערט פון האַנטגעשלאָג, פון שווערדן- און שפּאָרן-געקלימ-
פער, פון רופן און שאַלן:

— בראַוואָ, רויזלין!

— בראַוואָ, שפּילווייב!

— בראַוואָ!

פישל, וואָס האָט זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס, האָט זיך פון די געשרייען אינגאַנצן אויסגעניכטערט. ער האָט זיך געדרוקט טיפער אין אַלקער אַריין, געזוכט אַן אַרויסגאַנג, גע-וואָלט אַוועק פון בעלאַסטערס הויז. ער האָט אַן עפן געטון אַ זייטיקע טיר און דער הויכער לייב איז אים אַנטקעגנגע-קומען:

— וואוהין, פישל? וואוהין?

פישל האָט נישט געענטפערט.

ביידע האָבן זיך אָנגעקוקט, זיך איינגעהערט, ווי איבער דער טיר ציטערן פון די געשרייען די ווענט, ציטערן די פענ-סטער. ביידע האָבן טרויעריק געשמייכלט, זיך פאַרשטאַנען, אַז דאָס אַלץ איז שוים, וואָס קומט און פאַרשווינדט. ס׳לעבן איז נישט פאַרשווענדעריש. גיט עס איינעם די וועלט, גיט עס נישט יענע-וועלט. די אייביקייט אָבער איז זייערס — לייבס, פישלס.

לייב האָט אַרויפגעלייגט אויף פישלען אַ האַנט:

— בלייב מיט מיר, פישל.

— אין רעגענסבורג! אין אשכנז!

לייב איז אָפּגעגאַנגען מיט פישלען עטלעכע טריט. ער איז געבליבן שטיין ביי דער טרעפּ און האָט זיך צערעדט, אַז ער טראַכט גאָרנישט צו בלייבן אין רעגענסבורג. פאַר לייבן איז „אשכנז" פיל מער, ווי די שטעט אַרום ביידע זייטן ריין. פאַר אים איז אשכנז — וועלשן-לאַנד, צרפת, אפילו סטאַמ-

בול — אומעטום, ווו מען רעדט „אונזער לשון“, ווו מען רעדט יידיש. ער, לייב, האָט דעם „שמואל-בוך“, האָט אַ „בר-כּוֹכבא-שפּיל“, האַלט ביים פאַרענדיקן אַ „גירוש-שפּאַניע-שפּיל“. ווי פישל זעט, לאָזט זיך לייב אין וועג אַריין מיט נישט קיין ליי-דיקע הענט. און אויב מען וועט דאַרפן אַ שפּילווייב — איז דאָ ווענעדיק, איז דאָ מאַנטואַ, איז דאָ רוים. וואָס איז רויזלין אין פאַרגלייך מיט אַ וועלשער שפּילווייב?

ווי פישל האָט דערהערט רויזעס נאָמען, האָט זיין שמאָלער גוף אויפגעציטערט. ס׳פּנים האָט זיך פיינלעך אַ קרום געטון. לייב האָט עס נישט באַמערקט. ער האָט ווייטער גערעדט, פאַר-לאַנגט פון פישלען איין תנאי. מיט אים, מיט לייבן, וועט מען קיין וועלשע, קיין טייטשע מעשות, שלעכט געבראַכט אין יידיש, מער ניט זינגען, מער ניט זאָגן — אויב פישל איז מסכים, לאָזן זיי זיך מאָרגן, איבערמאָרגן אין וועג אַריין.

פישל האָט נישט געענטפערט. די פרייד-געשרייען האָבן אים נישט געלאָזט איינשטיין. ער האָט זיך גענומען טראָגן מיט די טרעפּן. לייב נאָך אים. און אַז זיי זענען אַרויס פון הויף, קוים זיך געהאַט דורכגעשטופּט צווישן המון, האָט פישל זיך אַ דריי אויס געטון צו לייבן:

— מיר פאָרן, מיר פאָרן, אפילו שוין!

אליהו בחור

(1549 — 1469)

ד״ר יי בילדער

אַ פּאַשקוויל

דער פרימאָרגן האָט זיך אַרויסגעהויבן פון די דרעמלדיקע קאַנאַלן, אָפּגעדעקט אַ שפּיץ פון אַ קלויסטער, אַ באַגילדטן קאַפּל פון אַ קאַטעדראַל, אָפּגעדעקט דזשאָרדזשאָנעס אידיליע, ווו צווישן ווייסע שעפּעלעך נעמט יעקב אַרום רחלען.

ווענעדיק איז נאָך געשלאָפן. צעהויקערטע שטיבלעך, מירמלשטיינערנע פּאַלאַצן, לאַנגע, שמאָלע גאָנדאָלעס האָבן זיך געשפּיגלט אין דער טיפער בלויקייט פון די דורכזיכטיקע וואַסערן, אין דער נאָך קלאָרערער לופט.

אַ באָרוועס, האַלב-נאַקעט מיידל, מיטן שלאָף אין די אויגן, אין די האָר, אין די גלידער, איז אַראָפּ פון די שטוב-טרעפּלעך מיט אַן אויסגעגלייזטער קרוג. זי האָט אָנגעשעפּט וואַסער ביז צום ראַנד, און אין דער פרימאָרגן-שטילקייט האָט זיך געהערט, ווי דאָס מיידל שפּילט זיך, גיסט צוריק אויס דורך דער שנויץ שנירלעך וואַסער אין קאַנאַל אַריין.

אַ קלויסטער-גלאָק האָט זיך צעקלונגען דין און טרויעריק.

אַ געבינטל בעטלער אין קאָלירטע שמאַטעס האָט זיך אַרייַנגעשטופּט אין יידישן קוואַרטאַל, געשניטן צו די אייזן-גיסערייען. זיי האָבן זיך געשלעפּט מיט הינט, מיט אַפן, מיט פלייטן און גלעקלעך. און ס'האָט אויסגעזען, ווי די אַלטע רוימישע געטער וואָלטן נאָר שליטה געהאַט ביינאַכט, און מיטן באַגינען, ווען דער מאָנאַך האָט מיטן קלונגען גערופן אין קלויסטער אַריין, האָבן די געטער זיך אויסגעבאַהאַלטן, זיך גענומען

שאַרן הינטער די שטאָט־מויערן. ס׳געבינטל האָט זיך צעשאָטן אי־בער די וועגן, געבעטלט, געלעבט פון כשוף, פון קונצנמאַכעריי.

— גוט מאָרגן, פרייע פייגל, — האָט יצחק, אַ צוואָנציק־יאָריקער שול־קלאַפּער, וואָס איז אויך געווען אַ סופר און אַ קאָרטן־מאָלער, באַגריסט די בעטלער.

מען האָט אים געענטפערט מיט אַ קרייעריי, מיט אַ בילע־ריי, מיט אַ טערקלעריי. אַ יונגע בעטלערין האָט אַ קלאַפּ געטון אין אַ צימבעלע, זיך צעזונגען:

— קום, שפּילפויגל, קום...

דער שול־קלאַפּער איז געוואָרן לעבעדיקער. ער האָט אָפּ־געטרייסלט פון זיך די שטיקלעך שלאָף, וואָס זענען פאַרבליבן אין זיינע צונויפגעצויגענע אַקסלען, אין די קליינע אויגן. ער האָט נאָכגעקוקט דער בעטלערין מיטן צימבעלע און פאַרגעסן, אַז ער דאַרף די אשכנזער באַלעבאַטים אויפוועקן צו די ערשטע סליחות.

אין דעם אַריינגאַנג פון אַ הויז, וואָס האָט אויסגעזען, ווי אַ חורבה פון צונויפגעוואָרפענע שטיינער, איז געשטאַנען אליהו בחור — נישט קיין הויכער, מיט אַ סאָקראַטעס פּנים. ער האָט געטראָגן אַ לויזן שוואַרצן מאַנטל, וואָס האָט זיך געדריוולט אין די עלנבויגנס, איז געווען אויסגעריבן אין געזעס. דער קאַפּטור אויפן קאָפּ, אַ געלער, אַ פאַרשפּיצטער, האָט מער געפּאַסט פאַר אַ ליץ, ווי פאַר דעם פאַרשטיינערטן פּנים מיט די גרויע אויגן, וואָס האָבן זיך געשאַרט פון איין קאַנאַל אין צווייטן.

אליהו בחור האָט געזוכט זיינע פינפאונפערציק יאָר, וואָס ער האָט געהאַט צעטרענצלט אין איפשהיים, אין ניישטאַט, אין נירענבערג, אין פּאַדואַ, אין ווענעדיק. ער איז געבוירן געוואָרן ביי טאַטע־מאַמע אין די הויכע פערציקער. די מוטער, אַ קאַטאָ־וועס־טרייבערין, איז איבער אים, איבער אליהון, געוואָרן אויף

דער עלטער מרה־שחורה. ער הערט נאָך איצט דער מוטערס געוויין, ווי זי באַקלאָגט זיין פינסטער מזל, וואָס דווקא אויף זיין גורל האָט זיך אויסגעגאָסן אַזאַ ביטערער גזר. דער ניישטאָטער שטאָט־ראַט האָט גוזר געווען, ער, אליהו, זאָל קיינמאָל נישט חתונה האָבן, זאָל בלייבן פריילליידיק, אַן א״ביקער בח״ר. די מוטער האָט געבראָכן די גזרה. זי איז אַזוי דערגאַנגען דעם פאָטער די יאָרן, ביז ער איז אַנטלאָפן מיט אליהון קיין פאַדוואַ, ווו ער האָט שפעטער חתונה געהאַט. אליהו איז אָבער געבליבן ביים נאָמען „בחור״. וואָס האָט ער שוין נישט אָפגעטון אויף זיין לעבן? וויפל „עבודה־זרות״ האָט ער שוין נישט געדינט? געווען אַ דרדקי־מלמד, האָט זיך אַרומגעשלעפט מיט כלי־זמרים, מיט זינגערס. ער האָט איבערגעזעצט דעם „בבא־בוך״ און אליין „געזאָגט״ פון אים שטיקער ביי רייכע לייט אויף חתונות, אויף שמחות. יאָרן האָט ער געאַרבעט אויף אַ דקדוק. איז געקומען אַ פרעמדער, צוגעגנבעט דעם כתב־יד, און אים אַרויסגעגעבן אויפן פרעמדנס נאָמען. ער האָט געשריבן פאַשקווילן. און, אַז ער, אליהו, איז דער חשובער למדן, דער גרויכער בעל־דקדוק, דער איינציקער העברייער אין ווענעדיק, איז וואָס? ווער דאַרף זיין חכמה, זיין לומדות? אַרט עס עמעצן, וואָס הלל, דער עם־הארץ, האָט מיטן כח פון זיינע רייכע קרובים זיך אָנגעזעצט אויף אים, צוגענומען ביי אים די רייכסטע קינדער פון שטאָט? און איצט אַרבעט מען מעשים, מען וויל יצחק פון ביימען זאָל ווערן הללס איידעם, ניט אליהו בחורס? היינט האָט ער איבער זיך די דיינים, דעם רב. ס׳איז געווען פון אים אַ משוגעת צו זאָגן בפני כל עם ועדה, אַז דער „נקוד״ איז נישט פון באַרג סיני, איז אפילו נישט פון עזראן. דעם „נקוד״ האָט מען איינגעפירט נאָכדעם, ווי מען האָט געשלאָסן דעם תלמוד. וויפל האָט געפעלט, מען זאָל אים לייגן דערפאַר אין חרם אַרייז? און ער איז נאָך נישט פטור!

אליהו בחור איז אַראָפּ פון די טרעפּלעך. זיינע גרויע אויגן, פאַרווייטיקטע, האָבן אויפגעלויכטן, זיך איבערגענומען, וואָס ער, אַ געמיינער מלמד, שטעלט זיך אָקעגן אַ וועלט מיט מענטשן. און הלל, דעם נבזה, וועט ער פאַרטרייבן פון ווענע-דיק. קאָן דאָך אליהו בחור אפילו אין שלאָף זיך פאַרגלייכן מיטן נאַרישן הלל, מיטן נאַרישן „טראָפּ".

— אַ גוטן אויפשטיין, מחותן — איז יצחק דער שול-קלאַ-פּער אונטערגעקומען — די מחותנתטע שלאָפט נאָך?

— זי טוט זיך שוין אָן — האָט חנה אַרויסגעשטעקט דורך אַ פענסטערל אַ לאַכעדיק פּנים מיט אַ ליכטיקן שטערן, ווו שוואַרצע קרענץ-צעפּ האָבן טיפער געמאַכט די ווייסקייט.

— וואָס האָסטו זיך אַזוי פרי אויפגעכאַפּט, טאָכטער? גיי צוריק אין בעט אַריין! — האָט דער פאָטער אַ נעם געטון דעם חתן פאַר אַ האַנט — קום, יצחק, ס'ווערט שפּעט!

— ווען וועל איך דיך זעען? — האָבן חנהס ווייסע ציין זיך געשוימט צווישן די פייכטע, רויטע ליפּן, און די ברוינע אויגן האָבן פאַרשייט געקוקט.

— נאָכן דאַווענען — האָט דער צוואַנציקיאָריקער שול-קלאַ-פּער אַזש אונטערגעטאַנצט פון פרייד.

זיי האָבן זיך איינגעדרייט. דער ווייסער מירמלשטיין פון הייליקן מאַרקס קירך, האָט געבלענדט און אויפגעלויכטן מיט פרויען-לייב. און דער פאַרשפּיצטער צלם, אַ גאָלדענער, איז גע-שטאַנען איבער דער שלאָפעדיקער שטאָט, ווי אַן אויפגעשטעלטער פינגער.

אליהו בחור האָט אַרויסגענומען פון דער קעשענע אַ פאַר-וויקלט שטיק פּאַפּיר, געטייטלט דערויף:

— היינט, יצחק, איז זיין לעצט! אויב דער נבזה וועט פון חרפּה זיך נישט אָפּטראָגן פון ווענעדיק, שרייב איך אָן אַ

צווייטן פאַשקוויל אין לשון-קודש! ווי איז דאָס געהערט געוואָרן אַזאַ חוצפה? די רייכסטע קינדער האָט ער ביי מיר צוגענומען. ווי אַ סידור, ווי אַ מחזור, ווי אַ חומש איבערצושרייבן אין עברי-טייטש. ער האָט אַלץ פאַרכאַפּט!

— ער האָט מיך נעכטן געבעטן, כ'זאָל אים אילומינירן אַ כתובה-פאַרמעט — האָט יצחק זיך אָנגערופן.

— נו?

— מכות! מען ווייסט ווי יצחק ווינט, האָב איך אים געענטפערט.

— כ'האָב אים שוין צוויי מאָל גערופן צו בית-דין — האָט אליהו ווייטער גערעדט — געוואָלט ווייזן בפני כל עם ועדה, אַז הלל קאָן נישט בלויז קיין פרשה חומש, ער קאָן אפילו נישט איבערשרייבן קיין סידור אָן גרייזן! און אַזאַ נואף גייט דאָס שרייבן פאַשקווילן אויף מיר, פאַרמסרט מיך, אַז ביי מיר שפּילט מען גאַנצע טעג אין קאָרטן, אַז חנה טאַנצט מיט שגצים און קנאַפּ וואָס איך אַליין, אליהו בחור, חבר זיך מיט גלחים, לערן זיי לשון-קודש, בין איך נאָך פון די פושעים-ליצנים, וואָס מאַכן לידער, מאַכן גראַמען און רעדן חוצפה און נבול-פה!

— אַזאַ טשאָלנט-טאָפּ! — האָט יצחק אַ הייב געטון אַ פויסט—האָט איר אים כאַטש גוט געדעקט, מחותן?

— כ'האָב אים שוין מקיים-פּסק געוועזן!

זיי האָבן זיך געשאַרט אַרום די איינגעהויקערטע שטיבער, ווו ס'וואַסער פון די קאַנאַלן האָט אָנגעריירט די שטיינערנע טרעפּ-לעך. מען האָט נישט אַרויסגעזען קיין פענסטער, קיין טירן. שוועָ-רע לאָדנס האָבן אַלץ צוגעדעקט. די לופט האָט זיך איינגעזאַפּט אין די לונגען ווי אַ קילער, פרישער געטראַנק. די אַלטע שול מיט די מירמלשטיינערנע קאָלאָנעס, מיט פאַרשפּיצטע און גע-וועלבטע דעכער, אַ געמיש פון סטילן און דעקאָראַציעס, איז

צוין געוועזן אפן. יצחק האט געשיקט צוגעקלעפט דעם פאשקוויל אויף דער וואנט ביים האנטפאס.

עס איז אריינגעקומען שמואל „זינגער“, א לוסטיק מענטשל, וואס האט „געזאגט“ אויף חתונות, אויף שמחות. ער איז געוועזן אן אריינגייער ביי אליהו בחור.

— האסט כאטש גוט אריינגעזאגט, אליהו? — האט שמואל זינגער פארקוועטשט אן אויג און מיטן צווייטן געקוקט אויפן פאשקוויל, וואס האט זיך אנגעהויבן מיט געפּתּובנטע אותיות — המבדיל בין קודש לחול...

— מען האט געדארפט אריינשרייבן, ווי דער נואף הלל טוט שיקסעס ארומטרייבן — האט זיך א צווייטער אנגערופן.

— מען שמועסט, אז אונזער פּרנס, הללס קרוב, ר׳ יודל, איז אויף גרויסע צרות — האט שמואל זינגער אריינגערעדט אין אליהו בחור, וואס האט זיך כמעט נישט צוגעהערט. געוועזן אומ־געדולדיק, געוואלט ליבערשט וויסן, צי זיין פאשקוויל געפעלט — אונזער פרנס האט שוין לאנג געווארפן אן אויג אויף שרהס גויה, אויף דער רויטער און „ע ר איז געקומען אויף איר“. און איצט האט ער די אמתע חתונה! ער שטעקט שוין צוויי אלפים, און דער שרה וויל נישט ווייניקער פון פיר אלפים. הא, הא, הא!

— א קלאג אויף אים, אויפן חשובן פרנס, וואס מאכט אזא יקרות אויף ד ע ר מ צ ו ה — האט אליהו בחור קוים א שמייכל געטון — וואס וועלן מיר טון, געמיינע לייט, וואס קאנען קיין טאלער אויך נישט געבן?

— טאקע, טאקע, מיינסטער אליהו — האט שמואל זיך צעלאכט און גענומען לייענען דעם פאשקוויל — ס'איז דאך גוט! מיט אן אמת גוט! ווי זאגסטו דעם „המבדיל“ דיינעם?

— מען קאן אים זאגן מיט א „וועלשן“־געזאנג — האט

אליהו בחיר אָנגעקוואָלן וואָס ס׳געפעלט — און מען קאָן עס אויך זאָגן מיט אַ זמירות-ניגון.

— וועל איך עס זינגען מיטן ניגון פון „צור משלו אכלנו“ — האָט שלמה זינגער פאַרקוועטשט ס׳לינקע אויג.

עולם האָט זיך גענומען קלייבן אַרום אים, אָנגעקוואָלן:

— ווער האָט עס געמאַכט?

— אליהו בחור?

— וועגן הללן דעם דרדקי-מלמד?

— מען זאָגט טאַקע, אַז ער דאַוונט אפילו נישט ביז „ברוך שאמר“.

— אַזאַ גוי גמור!

— ער האָט דאָך שוין ס׳פּערטע ווייב!

— לאָזט, חברה, שטערט נישט!

— זאָג, שלמה, זאָג!

שלמה זינגער האָט צענומען די הענט, געמאַכט אַ וואַרע אַרום זיך און אָנגעהויבן מיט אַ סליחות-ניגון:

„דערנאָך ראָ נעמט ער ווידער איינע,
איין פרומע „פולציל“, גאָר אַ ריינע,
זי האָט אָבער בײַ אים איין פרייד אַ קליינע,
ניט קיין גוטן יום, אויך קיין גוטע לילה!“

— אַזאַ טשאָלנט-טאָפּ!

— אַזאַ טמטום!

— לאָזט, חברה!

— לאָזט!

„ווי האָב איך אַזוי גאָר אַ שלעכטן מאָן,
אַ גאַנצע נאַכט רירט ער מיך ניט אָן,
רוק איך מיך שוין צו אים, רוקט ער זיך הין,
ולא קרב זה אל זה כל הלילה!“

— אַי, גוט! גוט!

— אַ שוואַרצע גבורה דאָס האָט!

— אָט קומט הלל!

— מיט זיינע מקורבים!

— ס'וועט באַלד זיין ס'אמתע געשלעג!

— ווו איז אליהו בחור?

— אָט איז ער

— אויב עפּעס, בין איך מיט אליהון!

— איך אויך!

— איך אויך!

אויפן באַלעמער איז געשטאַנען דער שמש אין ווייסן קיטל, געקלאַפּט מיט אַ הילצערנעם האַמער אין שטענדער אַריין:

— שאַ, שאַ, מיר שטעלן זיך זאָגן סליחות!

דער עולם האָט זיך צעשטעלט. דער שמש האָט אַרויס-געלייענט מיט אַ „מאָראַליש" קול פון אַ געשריבענער סליחה, און דער עולם האָט נאָכגעזאָגט. אליהו בחור איז געשטאַנען מיט זיינע אָנהענגער, זיך געוויצלט, אַז דער מחבר פון די סליחות האָט נישט געקענט קיין דקדוק. אליהו האָט געזאָגט אַ קאַטאָוועסל, און די אָנהענגער האָבן אָנגעקוואָלן, געווען גרייט זיך מוסר-נפש צו זיין פאַר זייער „מייסטער".

דער מיינסטער גייט פאַרקויפן אַ בוך

צווישן צוויי שמאָלע קאַנאַלן איז געשטאַנען נאָך אַ שמ־לער שטיינערן הויז. די שטיינער, רויע, זענען געווען באַדעקט פון אַלטקייט מיט געוויקסן, מיט שוואָמען. די קליינע פענסטער און פענסטערלעך — דורכגענומען מיט אייזערנע שטאַכעטן. און דאָס דרייגאָרנדיקע הויז איז געווען אַזוי אָפּגעלאָזט, גלייך קיינער וואָלט דאָרט שוין פון יאָרן נישט געוווינט. און דערפאַר וואָס ס׳הויז איז געשטאַנען אין שכנות מיט דער קירך פונם הייליקן מאַרק, האָט עס אויסגעזען נאָך פאַרוואָרלאָזטער, אַן אמתע חורבה.

די נאָכמיטאָגדיקע זון איז געפאַלן אויף די גאָלדענע קופאָלן פון דער קירך, אויף די קאָלירטע מירמלשטיינערנע קאָלָ־נעס, אויף די פאַסאַדן־מאָזאַאיק, וואָס האָבן געלויכטן, געשימערט, דערציילט מער וועגן קאָנסטאַנטינאָפּאָל, ווי וועגן ווענעדיק.

אליהו בחור, אין זיין שוואַרצן אויסגעריבענעם מאַנטל, אין דעם געלן פאַרשפּיצטן קאַפּטור, איז אַריין אין פעדערהויז פון דער דרייגאָרנדיקער געביידע. דער קילער, טונקעלער קאָרידאָר איז געווען פינסטער. און ס׳האָט גענומען אַ וויל ביז אליהו האָט מער מיט די הענט, ווי מיט די אויגן, אויפגעזוכט די הילצערנע שווינדל־טרעפ.

ער איז געגאַנגען צום רייכן מענדל ווירמיזער, וועמעס שיפן האָבן זיך געטראָגן איבערן מיטללענדישן ים, געפירט סחורות פון אַזיע קיין אייראָפּע. דאָס האָט מענדלס ווייב, די

גוטהערציקע פּעסלין, נאָך אים געשיקט. זי מאַכט חתונה די עלטסטע טאָכטער, וויל מן-הסתם באַשטעלן ווייבערישע ספרים אויף עברי-טייטש. און אליהו בחור האָט זיך דעם גאַנצן וועג געישובט וויפל אַ זינג צו טון, וויפל צו בעטן ביי אַזאַ גבירטע. ער האָט געוווסט, אַז אַן אַשכּנזער סופר וועט עס איבערשרייבן פאַר פינף-זעקס רייכסטאָלער, ער, אליהו בח״ר, וועט צונויפשטעלן אַן אייגענעם ווייבערשן „כל-בו״, וועט צו-קלייבן פּאַסיקע תפילות און „קורצווייליקע״ געשיכטעס. ס׳וועט זיין „מקודש ומחול״, און איבערשרייבן וועט דער חתן זיינער, מיט זיין גילדענעם כּתב. פאַר אַזאַ אַרבעט דאַרף מען בעטן ביי אַזאַ נגידיתטע צום ווייניקסטן אַ פופצן דוקאַטן.

ער האָט זיך גענומען הייבן איבער די טרעפּן. די היל-צערנע שווינדל-טרעפּ האָט אונטערגעהוסט, געקרעכצט, ווי זי וואָלט זיך געהאַלטן ביים פאַנאַנדערשיטן. ער האָט אָנגעקלאַפּט אין אַ מאַסיווער, געשמידטער טיר, ווו אַ געשניצטע הילצערנע מזוזה האָט געהאָנגען.

דריי מיידלעך, איינע שענער פאַר דער צווייטער, זענען געשטאַנען אין דער אָפענער טיר. די עלטסטע, מיט אויגן ווי ווייכער שוואַרצער סאַמעט, האָט זיך אַרויסגערוקט:

— איר האָט עפּעס געוואָלט, סינאָר?

אליהו בחור האָט געשמייכלט, און זיין פּנים, וואָס האָט אויסגעזען ווי סאָקראַטעס מאַסקע, האָט אויפגעלויכטן, באַהאַלטן צווישן די קנייטשן די שטענדיקע זאָרג. דער בלויזער אָנבליק פון די מיידלעך האָט אים ייִנגער געמאַכט, אויפגעוועקט אין אין אים דעם „זינגער״, און ער האָט ווילעריש אַ זאָג געטון:

— זאָג דער מאַמען, אַז ס׳איז געקומען אליהו בחור, דער דינער פון שיינע „בחורות״ און פרומע ווייבער.

— אָ, איר זייט עס, סינאָר? — האָבן אַלע דריי אַ הייב

געטון די אָפּגעדעקטע הענט און מיט אַ קלאַפּעריי, לאַכעריי
זיך געטראָגן צום אַרויסגאַנג, איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ מיענ-
טע-ריח, וואָס האָט געקילט, און אין צווייטן צימער אָנגעזאָגט
דער מוטער—ער איז דאָ, ער איז דאָ! כ'האָב טאַקע געמיינט, ער
איז אַ בחור! ס'איז דאָך גאָר אַ ייד אין די יאָרן! האַ, האַ, האַ!

אליהו בחור האָט מיטגעלאַכט, און ס'פּנים מיט די גרויע
אויגן איז שענער געוואָרן. ער האָט זיך אַרומגעקוקט. נישט
געגלויבט זיינע אויגן ווו ער געפינט זיך. פון דער אַלטער
אָפּגעקראָכענער געביידע, וואָס איז דרויסן, איז דאָ אינעוויי-
ניק קיין זכר נישט געוועו. די ווענט הילצערנע, מיט אויס-
געמאָלטע פייגל און בלומען, זענען פול געוועו מיט שטיקער
בראָקאַט, מיט באַגילדטע שווערדן. אין מזרח האָט געהאָנגען
אַ גאָבעלען, געוויזן, ווי יפתחס טאָכטער באַגעגנט דעם פאָ-
טער. אויף דעם ווייס-געוואַשענעם דיל איז געלעגן אַ פּערסי-
שער טעפּיך, אַ רויטער, אַ טונקל-בלויער. אַ קיילעכדיקער
טיש מיט געגילדטע פיס, וואָס איז געשטאַנען אינמיטן צי-
מער, איז געווען צוגעדעקט מיט אַ פלאַם-רויט טישטוך. און
איבערן טיש, אויף אַ פּאָלירטער קייט, האָט אַן אָדלער גע-
האַלטן אַ געשניצטן זיבן-רעריקן הענגלייכטער, וואָס האָט גע-
פינקלט און געבלענדט ווי אַ שפּיגל אויף דער זון. שטולן
הויכע, אויסגעבעטע מיט געשוירענעם סאַמעט, האָבן געטראָגן
זייערע באַגילדטע קאָפּ-שטיקער, ווי קרוינען. אין אַ וואַנט-
נישע איז געשטאַנען אַ מאַסיווער זילבערנער האַנטפאַס, גע-
האַמערט ווי אַן אַלטע רוימישע אורנע. דער האַנטפאַס איז
געווען צוגעדעקט מיט אַ גאָלדענעם צודעק. אַן אָריענטאַלישע
אָטאָמאַנע מיט קישנס און קישלעך האָט זיך געבעטן, מען זאָל
זיך אַריינוואַרפן צווישן זיי. אַ זילבערן שויבן-שענקל איז גע-
ווען אָנגעפּאַקט מיט איידלגעשטיין, מיט פּערל און בורשט'נען,

מיט גאָלדענע קייטן, בראָשן און שנאָלן מיט אויסגעקריצטע טאַצן און בלעכן. און אין דער זייט, אויף אַ טיש פון רויטן האָלץ, באַפּוצט מיט הילצערנע בלומען, זענען געשטאַנען ווייַנטרויבן, פייגן, מאַנדלען. אַ וויין-קרוג האָט געפינקלט צווישן בעכערס.

פון אַזאַ עשירות איז אליהו בחור ביי זיך שטאַרק געפאַלן. ער האָט זיך גענומען רוקן אויף קריק, געבליבן שטיין ביים אַריינגאַנג און אַליין נישט געוווּסט, פאַרוואָס ער האָט מיטאַמאָל אַראָפּגענומען זיין געלן הוט. די דאגות זענען אַרויס פון די קנייטשן, און סאָקראַטעסעס מאַסקע איז געבליבן שטיין אין דער טיר, ווי אַן אויסגעגאָסענע.

דער רויש פון זיידנס האָט אָנגעזאָגט, אַז פּעסלין קומט. אַ שוואַרץ שייטל, שוואַרצע, דיקע צעפּ. אַ שוואַרץ זיידן קלייד, געפּאַסט אין סטאַן, מיט אָרעמבענדער אַרום די אַרבל, מיט שטיקערייען אַרום האַלז, און פון דער טאַליע פאַלדן און פעלדלעך, זיידענע פאַלעס, וואָס שווילן, צעבלאָזן זיך ברייט און ברייטער, אַ גאַנץ געשטעל, וואָס רעדט, רוישט, צישעט ביי יעדן ריר, ביי יעדן קער. ס'פּנים מאַט, די אויגן גרויסע, טונקעלע. דער גאַנג אַ לייכטער, אַ בויגיקער, און דער שמייכל אַרום די ליפּן, אַרום די אויגן — אַ באַשיידענער.

— וואָס שטייט איר ביי דער טיר, מיינסטער? — איז זי אונטערגעגאַנגען צום רויטן טיש מיט כיבוד — זיצט!

— אַדאַנק, פּאַטראָנעסע — האָט אליהו בחור זיך פאַרנייגט.

— זינט איך האָב געהערט אייער לעצט ליד, מיינסטער, ווילט זיך מיר זיין גוט צו אייך — האָט זי זיך אָוועקגעזעצט, און די זיידענע פאַלעס האָבן זיך צעפאַלדעוועט אונטער איר מיטן גערויש פון טרוקענע בלעטער — איך, וואָס כ'בין אין ווירמייזע געבוירן, ווייס אויך אין ווענעדיק.

— וועגן וואָס פאַר אַ ליד מיינס רעדט איר, פּאַטראָנע-סע? — האָט אליהו בחור זיך צוגעזעצט מיט אַ האַלבן געזעס.

— כ'האָב איך געהערט זינגען דאָס ליד וועגן אונזערע ברידער פון ווענעדיק, אַז זיי זענען נישט גאַסטפריינטלעך — האָט זי אָנגעגאָסן אַ בעכער וויין — אַז זיי דאַרפן זיך אָראָפּ-נעמען אַ ביישפּיל פון די יידן אין מאנטוא, פעראַראַ, פּאַדואַ — טרינקט, מיינסטער — לחיים, לחיים! און כ'מוז צוגעבן, אַז איר זענט גערעכט! דעם פרייטיקצונאַכט זענען געבליבן אין דער אשכנזער שול פינף אביונים. און, מאָלט אייך, אַז קיינער האָט זיי נישט מיטגענומען אַהיים. ווען נישט איך, וואָלטן זיי גע-גאַנגען שלאָפן אומגעגעסן. כ'רעד שוין נישט וועגן פּאַדואַ, דאָס וואָלט אפילו אין רוים אויך נישט פּאַסירט. טאָ מיט וואָס איז ווענעדיק בעסער פאַר סדום?

— פּאַדוער יידן האָבן דאָך אַ שם — האָט אליהו בחור אַן אָרנטלעכן זופּ געטון און איז געוואָרן אויפגערוימטער — פּאַראַן אַ גלייכווערטל: אַ פּאַדוער גנב, וואָס זיין נאָמען הייבט זיך אָן מיט אַ גימל, לויבט אויך גאָט אין הימל.

— אַ שפּאַס אָן אַ זייט — האָט פּעסלין זיך צעלאַכט — אפילו מיין איסרלין — — —

— ער לערנט דאָ אין פּאַדואַ אויף דאָקטער — — —

— ער קען זיך אויך ניט זאַט אָפּלויבן די דאָרטיקע יידן. ווער וווינט דען אין ווענעדיק? דאָס פּעוול פון דער גאַנצער וועלט!

— ער דאַרף שוין ענדיקן, איסרלין?

— אם-ירצה-השם איבעראַיאָר. פונם בן-יחיד מיינעם, זעט איר, האָב איך גרויס נחת, ווי מען זאָגט — צו גאָט און צו לייט. דער ראש-ישיבה, ר' מנחם דילמעדיגאָ, וואָס איז אויך אַ לערער אינם אוניווערזיטעט, שפּיגלט זיך אין אים. איצט איז איסרלין אין רוים ביי מיין ברודער, געפאָרן זיך אַביסל אָפּרוען.

ער שרייבט מיר, אַז מען האָט דאָרט אויסגעהאַקט משה רבינון אין מירמלשטיין, איז דאָ וואָס צו זען. סיי יידן, סיי גויים גייען קוקן. אַזאַ שיינקייט און הדרת-פּנים, שרייבט ער, איז נאָך ניט געווען. כ'האָב גראָד פאַרגעסן דעם מיינסטערס נאָמען — האָט פּעסלין פון צווישן די קלייד-פאַלדן אַרויסגענומען אַ טיכל גע-קניפּלט פון שפּיצן. זי האָט עס געצופּט מיט די קליינע פינגער, ווו ס'חופּה-קידושין-פינגערל אַ ברייטס, אַ גינגאָלדנס, האָט זיך גערוקט און, אַז דעם מייסטערס נאָמען איז אַלץ ניט געקומען, האָט זי גענומען רופן די עלטסטע טאָכטער:— ראָזלין, ראָזלין, ווי הייסט דער מיינסטער, וואָס האָט אויסגעקריצט משה-רבינון?

— דער סקולפּטאָר? — איז ראָזלין אָנגעלאָפן מיט די צוויי יינגערע שוועסטער — ר'הייסט, ר'הייסט — האָט זי אַ כאַפּ געטון אַ קליינעם דורכזיכטיקן פינגער צווישן די רויטע ליפּן, און אַ שוואַרץ לעקעלע האָט זיך איר אַוועקגעשטעלט אויפן שטערן, ווי אַ פרעגע-צייכן — ר'הייסט, כ'געדענק ניט, מען דאַרף אַריינקוקן אין בריוו. זאָל איך, מוטער-ליב?

— מ'דאַרף ניט, טאָכטער—און די מוטער האָט זיך אַ קער געטון צו אליהו בחור — דאָס איז מיין עלטסטע טאָכטער, זאָל לעבן, נאָך קיין פופצן יאָר ניט אַלט. זי איז „אַנטשפּויזט" פאַר איינס אַ קרוב, וואָס וווינט אין סטאַמבול.

— און די חתונה וועט, אם-ירצה-השם, זיין?

— אין צוויי חדשים אַרום. מיין מאַן איז איצט אין סטאַמ-בול. ער וועט קומען מיט די מחותנים. אַלץ איז שוין, מיט גאָטס הילף, גרייט צו דער חתונה: דאָס אויסשטייער, איינגעמאַכצן, גע-קאָכטע וויינען, אַלץ, אַפילו איינגעמאַכץ פון ציטרינען!

— דאַרף מען זיך טאַקע אַ נעם טון פאַרן ביסל ספרים אויף עברי-טייטש — האָט אליהו בחור אַ צי געטון אַ האַלבן בע-כער און פאַרביסן מיט מאַנדלען.

— דערצו טאָקע האָב איך נאָך אייך געשיקט — האָט געזלין אַוועקגעזעצט לעבן זיך די כלה — כ׳וויל אָבער, איר זאָלט אַריינשטעלן היינטיקע זאַכן אויך.

— וואָס אייער האַרץ וועט נאָר גלוסטן, פּאַטראָנעסע.

— אין סידור, אין מחזור — האָט זיך פעסלין צערעדט מיט אַ פרומער מינע—און דער עיקר ביי די ימים־נוראים־תּפילות זאָלט איר אָנצייכענען ווו מען דאַרף זיך שטעלן, ווו מען דאַרף אויס־שפּייען, ווו מען טאָר נישט אויסרעדן, וואָס חזן זאָגט און וואָס קהל. היינטיקע בתולות זענען ניט דאָס וואָס אַמאָל. איך צו צען יאָר האָב שוין יעדן טאָג געדאַווּנט, בין געגאַנגען פון דריי יאָר אין חדר אַריין... אַנדערע איבערשרייבער גיבן נאָר „חלה״ און ליכט־בענטשן. איך וויל, איר זאָלט איבערשרייבן אַלע דריי מצוות און ניט אויף פּאַפּיר. פּאַפּיר קנייטשט זיך, רייסט זיך און, וואָס אמת, דאַוונט זיך גאָר בעסער פון פּאַרמעט. א׳ז וואָס? יאָ, ס׳וועט זיך אָנהויבן מיט די „מנהגים״, דערנאָך „חומש״, „שיר השירים״, כ׳מיין אַלע „מגילות״ — און וואָס, מיינסטער, וואָלט איר געהייסן אַריינשטעלן פון וועלט־זאַכן?

—מיר געפעלט „דיטריך פון בערן״—האָט ראָזלין זיך אָנגערופן.

— און מיר „דאָס שיינע גליק״ — האָבן זיך ביי דער יינג־סטער, ביי טולצילן, די ביר־אויגן צעשוימט.

— און מיר, „מיינסטער הילדעבראַנט״! — האָט די מיטל־סטע, גראַציע, אַ זאָג געטון און איז רויט געוואָרן.

— גיב זיי נאָר „ראָמאַנצן״ — האָט די מוטער געשעפּט נחת פון די טעכטער, וואָס זענען אַזוי באַהאַוונט — שטעלט אויך אַריין רעטענישן! ס׳קומען געסט, דאַרף אַ יונגע באַלעבאָסטע ווײַלן דעם עולם, זעען, זיי זאָלן זיך נישט לאַנגווײַליקן.

— געדעכט, פּאַטראָנעסע — און אליהו בחור האָט זיך גע־ווענדט צו די מיידלעך — כ׳האָב בעסערע סחורה. וואָס מיר „היל־

דעבראַנט״, וואָס מיר „דיטריך פון בערן״, אַז איך וועל אייך געבן שענערע הערן. קענט איר די געשיכטע פון בבאן?

— אָ — האָט ראָזלין אים איבערגעהאַקט די רייד — ווען איר וואָלט מיר איבערגעשריבן עפּעס פון באָקאַטשיאָן?

— ווער איז דאָס? — האָט פעסלין געפ־עגט.

— אַ זינגער ווי איך – האָט אליהו בחור אַריינגעקוקט אינם ליידיקן קרוג, און די ברעמען האָבן זי ביי אים אַ צי געטון, ווי ביי אַ לץ — ווען ניט באָקאַטשיאָ, וואָלט דער נבזה פראַנציסקאָ סטראַפּאַראָלאַ קיינמאָל ניט געשריבן זיינע „שמועות״.

— דער סטראַפּאַראָלאַ אייערער איז דאָך בלויז נבול־פּה. פּע — האָט פעסלין זיך פאַרקרימט — ער האָט געזונגען ביי טרעוועסן, איז געווען שאַנד און שפּאָט צו הערן. ערגער ווי אייער ליד „המבדיל״. ווי שעמט איר זיך ניט, מיינסטער, צו ברענגען גאָר אַזעלכע רייד איבער די ליפּן?

— און דער עולם, זעט איר, פּאַטראָנעסע, האָט עס ליב — האָט אליהו בחור אַן אויפגערוימטער זיך אויפגעהויבן — יענטיל שפּער האָט דווקא געוואָלט, כ׳זאָל אַריינשטעלן אין אירע „מנהגים״ מיין „המבדיל״.

— זאָגט עס, מיינסטער — האָט טולצילע זיך געבעטן.

— ס׳ליד? — איז אליהו בחור געוואָרן יינגער.

— גאָט באַהיט! – האָט פעסלין זיך אַ שטעל געטון, און ס קלייד אירס. ווי אַ פעסטונג, האָט פאַרשטעלט די טעכטער.

—לאָז ער זאָגן, מוטער־ליב—האָט די עלטסטע געמאַכט אַ שנעבעלע, ווי זי וואָלט געזאָגט: איך מעג הערן, כ׳בין דאָך שוין אַ כלה.

— ניין, ניין — האָט פעסלין פאַרשטעלט מיט דער קליינער האַנט די מיילער פון אירע טעכטער — ניט דאָס.

— און אַן אַנדער געשיכטע? — האָט ראָזלין זיך געבעטן, און ס׳פּנים, די אויגן, אַלץ אין איר האָט געבליט.

— כ'האָב אַ געשיכטע וועגן דער פּרינצעסין וויענע און דעם ריטער פּאַריז — האָט ס'קול פֿון אליהו בחור געציטערט, שטאַרק געוואָלט עס זאָגן פֿאַר די מיידלעך.

—אָבער אָן נבול־פּה, מיינסטער?—האָט פעסלין זיך צוריקגעזעצט.

— ריין, פּאַטראָנעסע מיינע, ווי אַ „פּולציל" — האָט ער קיין שמייכל ניט געטון, ווען די מיידלעך האָבן אין זיך געשטיקט ס'געלעכטער.

—איר בלייבט אַלץ אַ לץ!—האָט פעסלין זיך צעלאַכט אויפן קול.

אליהו בחור האָט אַרויסגערוקט אַ שטול, זיך אַוועקגעזעצט, און אַז די מאַמע מיט די טעכטער האָבן אָנגעשטעלט די אויערן, געווען גרייט צו הערן, האָט דער מיינסטער געוויזן אויף דער ליידיקער קרוג און ווילעריש אַ זאָג געטון:

„ניין מוז דער מיינסטער, אליהו בחור, אזוי לאַנג געפאַנגען זיין,

ביז איר גיט אים צו טרינקען פון דעם גוטן וויין".

— ראָזלין, גראַציא — האָט די מוטער אַ שטעק געטון די ליידיקע קרוג — וויין!

אליהו בחור האָט זיך אָפּגעווישט די וואָנצן, די באָרד, ווייטער אַוועקגערוקט די שטול און אָנגעהויבן:

— נון הערט, ליבע פריינט: פון דער דאָזיקער שטול וועל איך אייך ווונדער זאָגן, כ'וועל זאָגן, כ'וועל זאָגן, ביז ס'וועט אָנהייבן טאָגן! געלעבט האָט אַמאָל אַ קיניג דולפין. געהאַט האָט ער אַ וווּנדערשיינע טאָכטער, וויענע האָט זי געהייסן. אין וויענען האָט זיך פאַרליבט דער יונגער ריטער פּאַריז, וואָס האָט געדינט ביים קיניג. שיין איז געווען פּאַריז, שטאַרק איז ער געווען. נאָך זיין שווערד האָבן זיך געצויגן מחנות קראָען. ער האָט געלאַכט פון ווינט, געלאַכט פון שטורם. דער קיניג האָט ניט געוואָלט הערן פון דעם אָרעמען ריטער, געטראַכט זיך משדך צו זיין

מיטן קיניג פון ענגלאַנד, מיטן הערצאָג פון בורגנלאַנד.

— און וויענע האָט דעם ריטער געליבט? — האָט גראַציא איבערגעריסן.

— שטאַרק געליבט. און אַז פּאַריז איז פון צרות אַוועק פון קיניגס הויף, איז זי קראַנק געוואָרן פון ליבע. דערווייל איז אָנגעפאָרן דער הערצאָג פון בורגנלאַנד, געוואָלט וויענען פאַר אַ ווייב. דער קיניג בעט זיך ביי דער טאָכטער, זי זאָל באַגעגענען דעם הערצאָג. וויענע וויל נישט הערן, איז איינגעשפּאַרט, טענהט ניין און ניין! דער קיניג צאָרנט, פאַרשפּאַרט די טאָכטער אין תפיסה און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער.

— און פּאַריז? — האָט עמעצער געפרעגט.

דער מייַנסטער האָט געזונגען אין גראַמען, ווי פּאַריז איז צוריקגעקומען אַ פאַרשטעלטער, געהערט, ווי דער קיניג האָט גע-מאַכט באַקאַנט, אַז ווער ס'וועט אויכהיילן זיין טאָכטער, דער וועט זי קריגן פאַר אַ ווייב און וועט אויך ירשענען דעם טראָן. ער זינגט ווייטער, ווי פּאַריז נעמט זיך אונטער זי אויסצוהיילן, ווי וויענע דערקענט אים, און אַז ער איז געקומען צום פּלאַץ, ווי נאַריש עס איז צו פאַרקויפן אַ טאָכטער פאַר געלט, צוליב יחוס, האָט ער טיפער זיך צעזונגען:

„— — — ווייל איינער זיין טאָכטער געבן אַ מאַן,
אָדער זיינע זין געבן ווייבער,
מען פרעגט ניט, אויב ער אַ מלאכה קאָן,
אויב ער איז אַ לערער אָדער שרייבער,
נאָר אויף דעם געלט דאָ טרעפט דער צאָן,
און ווען ער איז אַן אייזל-טרייבער,
אַ צווערג, אַ נאַר, אַ קלאָץ, אַ לאַפּן,
האָט ער נאָר געלט, טוט מען נאָך אים שנאַפּן"

ביים קאַרדינאַל

פון צווישן וועלשענע ניס־ביימער, וואָס זענען געשטאַנען ווי אַ געדיכטער וואַלד, האָט זיך געריסן אַ פּאַס זון. דאָס שטיק זון האָט זיך פאַרפּלאָנטערט צווישן צעקרימטע פּאָמעראַנצן־ביימלעך, און אַ צעבּרעקלטס, אַ צעדריוולטס, מיט גאָלדענע צויטן, איז עס געבּליבן שטעקן אין אָפענעם פענסטער פון קאַרדינאַל וויטערבּאָס בּיבּליאָטעק. שטיקלעך זון זענען געפאַלן אויף אויסגעהאַקטע מירמלשטיינער, אויף וואַנטמאַלערייען, אויף אַ גאָלן קאָפּ, וואָס האָט זיך געוויגט איבער די פאָליצעס מיט ביכער.

ביי אַ שוואַרצן, געשניצטן טיש, אָנגעלייגט מיט מאַנו־סקריפּטן, איז געזעסן אליהו בחור. ער האָט געצופּט דעם פוך פון אַ גענזענער פעדער, אָנגעשטעלט אונטער דער זון ס׳פּנים, וואָס האָט זיך צונויפגעגאָסן מיטן גאָלן שטערן און זיך צעוויגט מיט פאַרמאַכטע אויגן — אַפּנים, מורא געהאַט, אַז אין דער טיפער שטילקייט פון דער בּיבּליאָטעק זאָלן זיינע מחשבות ניט איינדרעמלען.

אים איז גוט געווען מיט די הונדערטער ביכער, די שטילע לערער, וואָס זענען אפילו בּיינאַכט נישט געשלאָפן, קיינמאָל נישט געקוקט מיט ביטול, נישט געשמייכלט, ווען אליהו בחור האָט נישט פאַרשטאַנען דעם פּשט אין די קבלה כּתב־ידן, וואָס ער האָט איבערגעשריבן פאַרן קאַרדינאַל. פאַר זיי, פאַר די בּי־כער, האָט ער זיך שטענדיק מתוודה געווען, קיין זאַך נישט אויסגעבּאַהאַלטן, דערציילט, וואָס ער פלעגט אָפט פאַרבּאָרגן פונם

קאַרדגיאַל — אַז ער, אליהו בחור, האָט אַ קנאַפּע ידיעה אין קבלה, און ווען נישט דער קאַרדינאַל וואָלט ער זיך צו די ספרים אפילו נישט צוגערירט.

וואָס וואָלט אליהו בחור נישט געטון פאַרן קאַרדינאַל עדזשידיאָ-דע-וויטערבאָ? האָט דאָך דער פּאָטער עדזשידיאָ אַזוי אים דערהויבן! שוין צוועלף יאָר, ווי ער וווינט מיט זיין משפחה ביים קאַרדינאַל אין פּאַלאַץ, האָט מער נישט קיין דאגת פּרנסה, זיצט אויף קעסט מיטן ווייב, מיט די קינדער, און ווען נישט דער קאַרדינאַל, וואָלט ער פאַרבליבן אַ מלמד, אַ „זינגער” אויף חתונות, וואָלט ער קיינמאָל נישט אָנגעשריבן די גראַמאַטיק, וואָס האָט אים באַרימט געמאַכט נישט בלויז אין איטאַליע, נאָר אויך איבער גאַנץ דייטשלאַנד. די קהלה אין רוים קוקט קרום אויף אים, וואָס ער וווינט ביי וויטערבאָן אין פּאַלאַץ, וואָס ער האָט אים אויסגעלערנט העברעאיש. די קהלה טענהט, אַז ווען יידן וואָלטן נישט געלערנט גוים העברעאיש, וואָלטן די קריסטן נישט געמאַכט קיין בלבולים אויף יידן. ס'איז נישט אמת. עדזשידיאָ איז אַן אוהב ישראל. ווען נישט ער, וואָלט מען שוין לאַנג דעם תלמוד געהאַט פאַרברענט, מען וואָלט די יידן פון רוים אַרויסגעטריבן. און איצט פירט ער זיך אַרום מיטן יידישן פּרינץ, מיט ראובנין, איז היינט אַוועק מיט אים אין וואַטיקאַן, אים געדאַרפט פאָרשטעלן פאַרן פּויפּסט. גיי דערצייל דער קהלה פון רוים, אַז דער קאַרדינאַל איז גאָר קיין קריסט ניש, גלויבט, אַז משיח, דער אמתער משיח, איז נאָך נישט געקומען, דאַרף איצט קומען, האַלט אין איין זוכן גימטריאות פאַרן קץ.

ס'איז אים די גאַנצע צייט קשה, פאַרוואָס דער קאַרדי-נאַל גיט זיך אָפּ מיט קבלה, וויל אים, אליהו בחורן, דווקא אַריינפירן צווישן די „יודעי-חן”. וו‌ָס געפינט ער דאָרט? אַ

שייכות מיט קריסטנטום? איז דאָך עדושידיאָ בלויז פאַר דער וועלט אַן אַסקעט, אַ פרומער קריסט, מוז עס זיין, ווייל וואָסווען, איז ער איינער פון די שטאַרקסטע קאַנדידאַטן צו ווערן פויפסט. דאָ, אין דער ביבליאָטעק, ווען עדושידיאָ זיצט מיט אליהון, איז ער נישט בלויז קעגן די קריסטלעכע דאָגמעס. ער איז קעגן יעדער רעליגיע — דעם געדאַנק האָט דער קאַרדינאַל אויסגעדריקט אין אַ ליד צו זיין געליבטער. נישט אומזיסט געפינט זיך אויף די ווענט פון דער ביבליאָטעק, קיין איין הייליק בילד נישט.

דער וואַטיקאַן-זייגער האָט אָנגעהויבן שלאָגן, אויפגעטרייסלט די שטילקייט. אליהו בחור האָט געעפנט די אויגן, אָפּגעציילט פינף קלעפּ. ער האָט זיך אַ הייב געטון, זיך פאַנאַנדערגעצויגן פאַר דער וואַנט מיט מאַלערייען און געקוקט אויפן זקן מיטן טורבאַן, וואָס האָט געהאַלטן אַ גלאָבוס. דאָס איז געווען אַסטראָנאָמיע. געאָמעטריע האָט געהאַלטן אַ צירקל. אַרכימעד האָט געצייכנט דרייעקן. דיאָגנעס, אַן אָפּגעריסענער, האָט זיך געוואַרעמט אויף דער זון. און סאָקראַטעס איז געשטאַנען אינמיטן מאַרק, גערעדט צו אַן עולם. די גאַנצע וואַנט האָט געלעבט מיט גריכנלאַנד, מיט רוים, מיט געצנדינעריי.

אליהו בחור האָט נישט געקאָנט אויפפלאָנטערן די סתירה. ער האָט דערפילט, אַז פאַר דער מחשבה איז נישט גענוג, וואָס אַרום און אַרום איז שטיל און רויק, ס'איז נישט גענוג, וואָס די מחשבה דאַרף ווערן איינס מיטן גוף, דאַרף זיך באַוועגן מיטן גוף, און דעמאָלט, נאָר דעמאָלט, וועלן די סתירות מעגלעך נישט ווערן.

ער האָט גענומען שפּרייזן איבער דער לענג פון דער ביבליאָטעק, איז געגאַנגען הין און צוריק, הין און צוריק, האָט פאַרגעסן, אַז אויפן טיש ליגן נישט-פאַרענדיקטע קבלה כתב-ידן,

און ווי נאָר ער איז אַריין אין טראַט, האָבן פון די ספרים-פּאַ־ליצעס זיך גענומען טראָגן ווערטער, זיך צעשטעלט אין דער לענג, אין דער ברייט, גענומען רעדן צו אים העברעאיש, אַראַ־מיש, גריכיש, לאַטיין, איטאַליעניש, פראַנצויזיש און יידיש. די ווערטער זענען נישט איינגעשטאַנען, געפלאַטערט ווי פייגל, זיך געריסן פון אליהו בחורס ליפּן, פון זיינע שפּיץ-פינגער. און אַז ס'האָט פאַר אים אויפגעטויכט אַ תהום, האָבן די ווערטער זיך צעשטעלט ווי אַ בריק, און אליהו בחור האָט לייכט געשפּרייזט איבער יאָרהונדערטער, גלייך ער וואָלט געהאַט „קפיצת־הדרך". ווען מען שטערט אים נישט, ווען מען לאָזט אים דאָ אין דער ביבליאָטעק איינעם אַליין שפּרייזן אַ טאָג, צוויי, דריי, אַ וואָך, וואָלט ער געוויזן דער וועלט, אַז גריכיש, רוימיש, שפּאַ־ניש, פראַנצויזיש, איטאַליעניש, אַז די אַלע שפּראַכן שטאַמען ניט פון העברעאיש — אַז ס'איז גענוג זיך אַ גראָב צו טון טיף, גאָר טיף און ווייזן, אַז די אַלע לשונות שטאַמען נישט פון איין מקור — — —

אין דער טיר איז געשטאַנען דער קאַרדינאַל עדושידיאָ, אַ הויכער, אַ מאָגערער. ער האָט פון זיך אַראָפּגעוואָרפן די פייער-רויטע פּורפּורע, דעם גאָלדענעם צלם, אַלץ געלאָזט ליגן ביים אַריינגאַנג אויף אַ שטענדער און מיט אַ מידן טראַט, עט־וואָס אַ געבויגענער, איז ער צוגעגאַנגען צו אליהון. ער האָט אויפגעהויבן אַ פּאָר קלוגע פאַרוואָלקנטע אויגן און אַן אויפגע־לייגטער זיך צערעדט:

— דער וואַטיקאַן איז צופרידן מיטן יידישן פּרינץ, מיט ראובנין. האָסט אים געדאַרפט אָנקוקן — אַ קליינער, אַן אָפּגע־ברענטער, מיט אַ שוואַרצער באָרד איבערן ווייסן גאַרטל, אַן אמתער קאַרליק. און ווי נאָר ער עפנט ס'מויל, די אויגן, די באָז-פליגל נעמען זיך רויכערן, זיינע ווייסע, ברייטע

אַרבל הויבן־אָן פלאַטערן, דעקן אָפּ אַ פּאָר אויסגעמאָגערטע הענט — געשעט אַ נס. דער קאַרליק נעמט וואַקסן, ה״ערט העכער און ברייטער, אַז דער עולם אַרום הייבט זיך אָן ציען אויף די שפּיץ פינגער, וויל אַרויפקוקן צו אים.

— און האָסטו געדאַרפט זען, ווי דער פּרינץ האָט זיך אַ שאָר געטון צום פויפּסט. ער האָט גערעדט אַזוי גיך, אַז ס׳איז מיר שווער געווען צו כאַפּן וואָס ער זאָגט. ער האָט אַ הייב גע־טון איין האַנט צום הימל, געוויזן, אַז גאָט זיצט אויפן כסא־הכבוד, און אונטן, דאָ אין רוים — האָט ראובני אַרומגעכאַפּט דעם פויפּסט שטול פון איין זייט, פון דער צווייטער — אונטן, זיצט גאָטס פאַרטרעטער, מטטרון הייסט ער. און מטטרון איז בגימטריא שדי.

— מיט די ווערטער האָט דער פּרינץ געווונען דעם פויפּסט, און, וואָס אמת, האָב איך שטאַרק געוואָלט, ער זאָל נושא־חן זיין. יאָ, טייערער עליא לעוויטאַ — האָט דער קאַרדי־נאַל אים חבריש אַרומגענומען — כ׳גיי דעם גאַנצן וועג און טראַכט, וואָס פאַר אַ וואָרט מטטרון איז? האָט עס צו טון מיט אַראַמיש?

— ניין, מיין האַר — האָט אליהו בחור צונויפגעצויגן די ברעמען מיטן שטערן, זיך פאַרענדערט, ווי נישט ער וואָלט גע־רעדט, נאָר סאָקראַטעסעס מאַסקע וואָלט אַראָפּ פון דער וואַנט — לויט מיין אָרעם ביסל וויסן, דאַרף מען זוכן דעם שורש פון מטטרון אין גריכיש — — — ס׳האָט צו טון — — —

— ביסט גערעכט — האָט דער קאַרדינאַל אים אָפּגעלאָזט און איז געבליבן שטיין מיט צענומענע הענט — קענסט שוין מער גריכיש פאַר דיין רבין — — מטטרון באַשטייט פון צוויי גריכישע ווערטער־הינטערן טראָן. אַן איי.פּאַל, מיט אַן אמת, אַן

אײנפאַל! און מטטרון, זאָגט דער פרינץ, איז בגימטריא שדי — — — און ישו, און ישו?

— ישו װאָלט געװען בגמטריא בשדי — האָט אליהו בחור אַ זאָג געטון מיט אַ פרום פנים. בלויז די באָרד, װאָס איז אים געװאַקסן אונטער דער גאָמבע, האָט געשמײכלט.

בײדע האָבן זיך צעלאַכט.

צװישן די בײמער האָבן זיך גענומען קײקלען קלויסטער־גלאָקן, אויפגעריסן די שטילקײט. אַ װינטל איז אָנגעלאָפן דורכן אָפענעם פענסטער, געבלעטערט די באַשריבענע בויגנס פאַפיר װאָס זענען געלעגן אויפן טיש.

אליהו בחור האָט צונויפגענומען די בלעטער און זיך געכאַפּט, אַז ער איז װידער אײנער אַלײן אין דער ביבליאָטעק. דאָס גלאָקן־געקלאַנג האָט אים באַאומרויקט. נישט געלאָזט אײנשטײן, אים דערמאָנט, אַז די אײניקלעך, די מײדלעך, רעדן שוין קײן יידיש ניט, חברן זיך מיט קריסטן, און װען די קהלה װאָלט נישט געדאַרפט אָנקומען צום קאַרדינאַל, צו עדזשידיאָן, װאָלט מען אים שוין לאַנג אין חרם געלײגט.

און שולדיק איז ער, אליהו. זײן גאַנץ לעבן איז ער פאַרטון אין דער „הײליקער געשריפט", און אין שטוב װאַקסן גוים. נאָך הײנט װעט ער צונויפנעמען אַלע זײנע טײטש־ביכער און לידער און װעט אײנס נאָכן אַנדער אָפּדרוקן. סײ מענער, סײ װײבערפאָלק, קײנער זאָל אויף אים קײן פאַריבל נישט האָבן.

אליהו בחור האָט געקוקט אויף ראַפאַעלס סאַװאָנאַראָלע. דאָס איז געװען אַ קאָפּיע אין טינט אַראָפּגענומען פונם אָריגינאַל, װאָס הענגט אין װאַטיקאַן. ס׳זענען נישט דורך קײן צען יאָר, און דער אפיקורס סאַװאָנאַראָלע, װאָס די קירך האָט פאַרברענט, דעמזעלביקן סאַװאָנאַראָלע האָט דער פויפּסט יוליוס

דער צווייטער געמאַכט פאַר אַ הייליקן, אים געהייסן אָפּמאָלן אויף איין בילד מיט די פּאָטערס פון דער קירך.

און אים, אליהון? וואָס פאַר אַ באַטרעף וועט האָבן דאָס חברן זיך מיטן קאַרדינאַל, ווען אַ וועלט יידן, קריסטן, וועלן מיט דער הילף פון זיינע ווערטערביכער זיך אויס-לערנען העברעאיש? וואָס זיין „בבא-בוך", זיין „פּאַריז און וויענע", געפינען זיך כמעט איז יעדן הויז, ווו מען לייענט יידיש?

דאָס קלויסטער-געקלאַנג האָט גענומען קומען פון אַלע עקן שטאָט, איז געוואָרן העכער. ער האָט זיך גענומען רוקן, איז געבליבן שטיין צווישן די מירמלשטיינער אין אַ ווינקל, און אַז ער האָט גובר געווען דעם פחד, אָנגעהויבן שפּרייזן איבער דער לענג פון דער ביבליאָטעק, האָבן ווערטער, וואָס ער האָט געזאַמלט פאַר אַ האַלבן יאָרהונדערט, זיך אַ שאָט געטון איבער אים מיט אַ פלאַטער, פאַרטריבן אַלע ספקות, יונג געמאַכט דעם זעכציקיאָריקן אליהון.

וואָרט-טײַטש

אויסװעטערן — אויסלופטערן.
אויפֿװעלן — אויפֿקאָכן מילך.
אומטרעכטערין — עקרה.
אומקײַשן — זײַן אויסגעלאָסן.
אײבערשטע — פּירערס.
אַנטשפּויזן — פֿאַרקנסן.
אָפּװענגען — אָפּסמאַליען.
אָרן — דאַװנען.
אַשכּנז — דײַטשלאַנד.
באַלבירער, באַרבירער — אַן אָדער־האַקער, אַ שערער.
באַרכעס — חלות, קוכנס.
בבא — ריטער באָװע.
בחורה — מײדל.
ביבערײַען — שמד־שטיק.
„בלאָזער" — בלא זה, אַן אַפּכא־מסתּברא פֿאַרשױן און רעגענכבור־גער פּלפּול.
ברױלעפֿט — אַ חתונה.
ברײַהאַן — װײַצנביר.
גאַליק, עגאַליק — פֿון אײן גרײַס, מיט אַ לאַנגן אלף.
גודערן — רעדן גיך, רעדן אומפֿאַרשטענדלעך. גענז גודערן.
גלחות — לאַטײַן.
האַרבעריק — טרונק־שטוב, אכסניא.
האַרניש — ס׳געפּאַנצערײַ פֿון אַ ריטער.
הױזנבלאָזן — מערביקע קיכלעך אין דער פֿאָרם פֿון הױזן.
הױסן — דרױסן.

העפּטעלין — זיבער-שפּילקע.
וואַגאַנט — אַקטיאָר.
וואַקער — מוטיק, לעבעדיק.
ווייגאַנט — קריגסהעלד.
ווערער-נאָך — ניט-נים.
וועלשע — איטאַליענישע.
זאַיט — סטרונע.
טאָרן — נאַרישקייט.
טראָפּ — נאַר.
טרענדל — דריידל, גאַר.
יאָקולאַטאָר — שפּאַס-טרייבער, אַקטיאָר.
יובלאַטאַציע — צירונג.
יידן-האַרף — דודע.
לאַנען — קיימען.
לענדרענירן — פּאַסקעס.
לאַנטעך — אַ גאָר גרויסער זאַק.
לאַנצום — לאַנגזאַם
לוקן — קוקן.
„להגן מן השדים — — —" — (חרושים באותיות חסרות, ר׳ אליעזר מווירמיזא).
ליפּ-עק — וואָנסע.
לץ, לצים, לצנים — אַקטיאָר-ן.
לשון אשכנז — יידיש.
מאַנק — צווישן.
מאָטלען — רכילות טרייבן.
מאַליקאָלע — מעלאַנכאָלישע.
מאַניעלן — בראַנסלעטן, אָרעמבענדער, פון איטאַל. Maniglja
מיין ווונטש איז צו שטאַרבן אין שענק. „Meum est propositum in taberna mori — —"
מיין — מער.
„ממשיכין יין — — —" (ברכות, נ׳) — איינצונעמען די בייזע רוחות.

מעכיע, מחיה — יאָגעניש, „גראַטשקע".

מערביק — קרוכע.

מעשׂים — דינע שריפט, נישט פּירקאַנטיק.

„מקשיין בפּרזלא — — —" (מדרש רבא, קדושים, נ') — צו פאַר־
טרייבן בייזע רוחות.

מתים־טאַנץ־ניגון — (מחולות המות, דר' ש. רובין, ווין, תרל"ז).

ענדער — בעסער.

פּאָנץ — גרויסער בויך.

פּולצל — אַ מיידל.

פּוקל — אַ הויקער. אַ פאָרנט־הויקער.

פּלאָן · ען — פּלאַכטע.

פּריזאַנט — טאָפּאַז.

צפון — „ושם (ברוח צפון) מדור למזיקין — — —" (פּרקי דרבי אליעזר).

קורצווייליק — היפּוך פון לאַנגווייליק, אינטערעסאַנט.

קיפּלען — טרייבן זנות.

קלאָצקאָרקעס — הילצערנע שיך, האַלבע.

קרייסן — שרייען מיט באַנומענע קולות, גיין צום קינד.

קרימפּלהאָלץ — אַ געבויגן דרענגל אויפצוהענגען אַ בהמה פאַרן שינדן.

ראַצן — רצחענען.

ראַר — אויסטערליש, זעלטן.

ריפּקוכן — ענגלישע קרענק.

ריק — רשע, גאַטלאָזער מענטש, לומפּ.

שוב־קאַר — שטופּוועגעלע, אויסגעלאַסענע פרוי.

שולן־גיין — דאַווענען.

שטוב־טראָפּ — חדר־ניגון.

שינפּעראָ — שפּאַס־טרייבער.

שמועות — מעשׂות.

תּפסען — איינזעצן אין תפיסה.